

ივედი

1882

წელაწადი მუორე

№ III, ბარტი.

თბილისი

მ. როჭინიანდის დ.

1882

მარტის წიგნის შინაარსი:

- ✓ I. ჩვენი გლეხ-კაცობა და ახალი სამართალი (ჩამდენიშე შეხიშენა) ნიკო ხიზანოვისა.
- II. იშვიათი მოქეიფე (ეპიზოდი იქსის ცსოკრეიდეგან—ლექსი) . პარდაკანისა.
- III. შემოდგომა (ლექსი) ი გლენისა.
- IV. ცეცო (შოთხრება) ს. მგალობლიშვილისა.
- V. წკიპარტი. (ლექსი). გემისა.
- ✓ VI. დამტვრეული ოცნებანი სტ. ჭრელაშვილისა.
- ✓ VII. პასუხი ჟურნალ „იმედის“ ზუგდიდელ კორრესპონდენტს — უ. „კიდევიტყვის“ აღ. წერეთლისა.
- h VIII. შინაური მიმოხილვა ცაცაღასი. სიმართლის აღდგენა. — ჩვენებური ბექდვის მდგომარეობა — სანატრელი ცვლილებანი. — უიმედო იმედი.
- IX. „იმედის“ ფორტა რედსა

საქართველოს
 ეროვნული ბიბლიოთეკა
 1931

ი მ ე დ ი

საპოლიტიკო და სალიტერატურო

ჟურნალი

წელიწადი მეორე

№ III, მარტი.

თბილისი

მ. რაჭვინიანცის და კ-^ო სტაშა.

1882

02880

საქართველოს სახელმწიფო ბიბლიოთეკა

02880

საქართველოს

02880

02880

Дозволено цензурою 19 Марта, 1882 года, Тифлисъ.

1881

ჩვენი გლახ-ქასობა და ახალი საგარეო.

(რამდენიმე შენიშვნა).

როდესაც ჩვენი შინაური ღიბურალები ჩამოსთვლიან უკანასკნელ რეფორმებს და დაიწყებენ სჯას იმ ცვლილებებზედ, რომელნიც მოხდენ ჩვენ ცხოვრებაში, იმათ აღტაცებას ზომა აღარა აქვს, იმათ სიხარულმა დასასრული არ იცის. «განათლება წინ წავიდა, ზნეობა გაუმჯობესდა, ცხოვრება გადაიქცა სამართისეთ... და სს. და სს. — დაღაღებს ჩვენი ახალი წესების მადიდებელი და თაყვანის მცემელი. სძირათ ისძის აღტაცებით ბასი და საქვეყნოთ «თაყვანის მცემლობა» უკანასკნელი რეფორმებისა, იძვათათ კი თვალ-უურს ადევნებენ და აიჭიქდებიან იმ შედეგებს და ცვლილებას, რომელნიც ნამდვილათ უკანასკნელ რეფორმებისაგან წარმოსდგენს. ამ თვალ-უურის დენა და დათუქრება დაძორებით უურს საჭიროა, ვიდრემდისინ უკანასკნელი რეფორმების გაზეიწრება და მათი თაყვანის ცმა, საჭიროა, მაგრამ ბევრს საჭიროთ კი არ მიაჩნია. ჩვენ ღიბურალებს პირსედ სულ რეფორმა» აკვრიათ. რა არის რეფორმა, როდის არის ის სსარგებლო ხალხის ცხოვრებისათვის, ყოველთვის არის რეფორმა კარგი, თუ არა — მასუდ არ იჭიქრებენ, არ უნდათ დააკვირდნენ და შეიტყუან, რამ ბევრჯერ რეფორმა, რაც უნდა კარგი შინაარსისა იყოს, ხალხს ზარკლის მუტს არას მოუტანს. უბრალო რამე ავიწყდებათ: რეფორმა,

ახალი წეს-დებულება ცხოვრებისა, მხოლოდ მაშინ არის ნაყოფიერი და სასარგებლო, როდესაც გონივრულათ აჩსდება ცხოვრებაში, როდესაც მის «ხიდაგი» ხალხის საჭიროებას აკმაყოფილებს, იმის (ხალხის) გულითადად მოთხოვნებს ასრულებს, გონებით, ზნეობით ხალხის ცხოვრებას ამშვენებებს, ხალხს გულში უნერგავს კეთილ-მოხილულ იდეალებს, ღტოლვას... თუ რეფორმა ასეთი უნდა იყოს და ამ ნაირი შედეგები უნდა მოიტანოს იმან, მაშ მძიელ კარგი იქნება, თუ უკანასკნელი რეფორმების „თაყვანის-ცემას“ თავს დავანებებთ... მე აქ ვგეგვ რეფორმებს არ შეგეგები. მე მიზნათ მაქვს — ვახვეწო მეითხველს, რომ ახალმა „მშვიდობით მოსარჩიებელ“ სამართალმა, რომელსაც რეფორმათა დასში უმთავრესი ალაგი უჭირავს, არ დაიმსახურო ის «თაყვანის-ცემა», როგორც ჩვენ შინაურ დიპლომატიის შორის, არ მისცა ხალხს ის ნაყოფი, რომელსაც იმისგან მოელოდნენ.

ვეგეგმ კარგათ იცის — თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს სამართალს, მართლ-მსაჯულებას ხალხის ცხოვრებაში. ისტორიის მოგებითხრობს, რომ, როდესაც ხალხს ხმა ამოუღია და მოუწყანია თავისი ცხოვრების გაუმჯობესება, სამართლის და კანონის განკეთილმოსათვის დიდი ყურადღება მიუქცევია. უმეტესი ნაწილი გონებით მუშაობისა, „დედა ძარღვი ტვინისა“ რომელსაც სამართალს მოანდომეს და ისეთი გულ-მოღვივებით და აღტაცებით შეიმუშავეს სამართლის ცოდნა, „იურისპრუდენცია“, რომ ეს უხლავს საკვირვლათ მიახნიათ მოწინავე ხალხთა. ჩვენ ვიცით, რომ ძველი ბერძნებიც კერძოვან ყურადღებას აქცევდნენ სამართალს და კანონს. რომელ ხალხშიც კი გონებითი მოძრაობა ყოფილა, იქ სამართლის შესწავლას, იმის გაუმჯობესებას ყურადღება არ მოჰკლებია. რა არის ამის მიზეზი?

მიზეზი ის არის, რომ სამართალი დიდი უნებობით ძალას და დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ ძალას. ხალხის უბედურებას და ბედნიერებას, მისი აწმყო და მომავალი ამ ძალაზე არის დამკვიდრებული. მართალია, ბევრს დასცინიან სამართალს, მართალია, ხშირათ ისმის სიტყვები, რომელნიც ერთმა მჭერ-მეტყველ ნასწავლმა წარმოსთქვა: «რაც ქვეყანა დანახდა, სამართალს კაცობრიობისათვის ერთი ჭეშმარიტება არ მოუმატებია», ბევრჯერ საწინდრათ მიანხნათ «სოციალისტებს» სამართალზედ ბანსი და სჯან, მაგრამ ამით სამართალს არც აკლდება რა. ის არც მცირდება. უმეტეს ნაწილათ, უმეტესებს იურიდიკული ფორმალისმი და სამართალი ერთი ჭკონიათ და, რომდესაც შეიტყობენ, რომ რომელიც სამართალმა ეგრეთვეს დაუტოვა «იურიდიკული კლიაუსები», მაშინვე მოჭეკების ერთ-ხმით სამართლის განვიცხვას. არა! სამართალი ხალხის ცხოვრების საჭიროებიდან წარმოსდგა და რაც ხალხის ცხოვრებისათვის საჭიროა, ის ყოველთვის დიწისა ხალხის ყურადღებისა. უმანკო და გაურყუნელ ხალხის გონებას და გულს ყოველთვის ყვარება სამართალი და ყოველთვის საწინდრათ ჩაუთუღია «იურიდიკული კლიაუსები». ამისათვის, რომდესაც ხალხს სურვებია თავის დაკვან, მაშინ დიდი ასრებით დაუწერია: „ჩემი ადათი და სამართალი!“ თუ ვსურთ ხალხის უნებობით აღზრდა, თუ ვნებათ, რომ ხალხმა სისხლათ და ხორცათ კარდაიქციოს სიყვარული თანხაწმობისა მიეციოთ იმას ისეთი სამართალი, რომელიც ხალხის გემოვნებას ეთანხმება, იმის საჭიროებას ამაყოფილებს, ისეთი სამართალი, რომელიც ნამდვილათ ხალხს სურს და არც თქვენა. (თუ ვსურთ)

სამწინდრათ, სამართლის თავ-გადასავალი ხშირათ უნელი და მკვი ყოფილა. ხშირათ დაუმიანხნებობათ სამართალი, გამე-

უცვლიათ იმასი მიზანი და დანიშნულება. ესლაც ვპოკუბთ ამ გვარ მოკვლინებას. — ესლაც სამართალს პოლიტიკურ ხასიათს აძლევენ, ესლაც თქვირობენ და სურთ, რომ სამართალი ხალხის უნელობითს და სხვა გვარ საჭიროებას ვი არა, სხვა წაღაც «პოლიტიკურ სასტემას» უნდა ემსახურებოდეს. ამ გვარ დამახინჯებამ სამართალს მოკვეთა თვითები რომორც ჩვენში. ისე სხვაგან და ეს არის უმთავრესი მიზეზი, რომ ხალხი შინაურ ღიბერალებს არ ეთანხმება... სამუშაოთ, არა თუ მარტო ჩვენში, სხვა თავისუფალ სახელმწიფოებშიაც ვი სტდილობენ სამართალს «პოლიტიკურ» - პარტიულია მამართლებს მისცენ.

აიღეთ საფრანგეთის რესპუბლიკა...

სწორით, რომ სამართლის თავ-გადასავალი შავი და ბნელი ყოფიდა. როდესაც რომელსამე ხალხის ხელმძღვანელს და პატრონს შიდადი სარგებლობა სდომნია და იმისთვის შეუწირავს თავის ცხოვრება და სიცოცხლე. როდესაც ამ გვარ პატრონს თავის ხება ხალხის განხანთ გაუხდია, მაშინ ამ მამაც ხალხის სამართლისათვის მიუშურებია, ეს სამართალი სავაჭრო ნივთათ გადაუკეთებია და ამ გვარათ გაურყვინა «საზოგადოებრივი სინიღისი». მაგალითები ბევრია. აქ მარტო ერთს მაგალითს მოვიყვანთ. ყველამ იცის განსვენებული ნაპოლეონ მესამის ყოფა-ცხოვრება, ყველამ იცის თუ რა ნაირი პატრონი იყო ის თავის ხალხისა, მაგრამ, იქნება. ყველამ არ იცოდეს ის თქვიტი, რომ განსვენებულმა ხალხის სამართალი გაჭრებთ განადა, მსაკუთნი — კამისიონებრებათ და ამით რა ბოლო და შედეგი მოუშინადა ხალხს — დავინახეთ. ნაპოლეონ მესამის დროს მოსამართლენი სამართლის მაგივრათ თავიანთ პატრონის სურვილს, იმისი «პოლიტიკური პლანის» ასრულებას ემსახურებოდნენ; მათ რასაც უბძანებდნენ პარტიიდგან, ის უმაღლე

პროვინციაში სრულდებოდა, მოსამართლენი იყვნენ ისეთივე აგენტები ნაპოლეონისა, როგორც, მაგ., პარიზის რომელიმე პანკინის აგენტები პარიზის გარეთ — მარსელში, ლიონში. ნაპოლეონი ელტოდა თავის «პოლიტიკურ პლანის» და სისტემის შესრულებას; რაც გამოადგებოდა ამ მიზნისთვის ის ყველანაირად უხვად და დაუჩივლებლად ხმარებდა; იცოდა სამართალი გამოადგებოდა და სამართალი გარყვანა. ხალხის სინიდის სავაჭრო ნივთათ გადააქცია, მსაჯულნი ვაჭრებთან და კამისიონებრებთან. დაბრძანებულნი და უნებობით დატყვევნი ხალხის ხელმძღვანელობა და დროებით დამონაგება ადგილი იყო და ადგილათაც შესრულა ნაპოლეონმა ეს საქმე. შესრულა. მაგრამ, ბოლო კი ცუდი ქქონდა... აიღეთ. თუ გინდათ, სამართალი ნაპოლეონ შესამის წინათ, ფილიპე-გვალეტეს დროს. მაშინაც უკლებან ვაჭრობა სინიდის და სამართლისა მაშინაც „პოლიტიკური პლანის“ წინ დამონაგება სამართლისა — აი რა სურათს ვხედავთ. ამ წიკ სამართლის დამახინჯებას უკან მოჰყვანოთ უკლებლის რეკლამა.

იქნება, შეითხველმა იფიქროს, რომ ნაპოლეონს და ფილიპე-გვალეტეს სისტემის დამარცხებას ჩვენ მარტო სამართლის დამახინჯებას ვაბრძლებთ. არა. ჩვენ ვიცით, რომ სხვა მიზეზებიც იყვნენ. ჩვენ მხოლოდ ის უნდა დაგვმტკიცებინას, რომ ხალხის სამართალი «პოლიტიკურ პლანის» და სისტემას არ უნდა ემსახურებოდეს, სამართალი უნდა იყოს ხალხისთვის და არავითარმე კავშირი არ უნდა ქქონდეს რომელიმე «პოლიტიკურ პლანთან», ამ პლანის შესრულების სახსრათ და სურულებათ არ უნდა განდეს შეიძლება დროებით სამართალი დაუმშობიოდეს პოლიტიკას, მეტობრით გაუხდეს იმას: შეიძლება მეტობრით პოლიტიკაში ისარგებლოს, მაგრამ სამარ-

თავი უნდა იყოს ხალხისთვის და ისეთ გარეგან ელემენტს, როგორც „ზოლიტიკური პლანი“, იმაში ნაწილი არ უნდა ქცონდეს...

თუ მკითხველი დაკვირვებია ჩვენს ცნობებებს, თავა-უური უღვევებია გლეხ-კაცობის ავლა-დიდებისთვის, ადვილათ დაინახვდა, რომ ახლამა სამართალმა ის ნაყოფი არ მოიტანა, რომელსაც არა-თუ ჩვენ, არამედ „მტერი ძმანიც“ ჩვენნი მოელოდნენ. ეველასთვის ჭეშმარიტება არის, რომ სამართალი უნებობით აუშვობებს სასოგადოებას და ხალხს. აკერ წამოდენა ხანია, რაც ჩვენ ახალი სამართალი გვაქვს, მაგრამ ამ სამართლის წყალობით ხალხი არც თავის ღირსების ცოდნას მიხვდა, კერძა რა „კანონის წინაშე თანასწორობისა“ ვაიკო; უნებობით ბევრი კერა შეიძატა რა, გონებით წინ კერ წაიწია, კერამიურათ წარმატება კერ მიიღო. ღიბურალები კი, როგორც მოკესსენებთ, ახალ სამართალს დიდს უნებობით სკოლას უწოდებენ; სამკარგო და სასამართლო ადგილს — ტაძარს, სადაც თემიდას შეიღნი ჭადაგებენ მალაღ პრინციპებს, რომელთაც ეწოდებათ: თანასწორობა კანონის წინაშე, ჭეშმარიტება, კაცური ღირსების ცოდნა, მსწრაფი სამართალი და სხვა ამ გვარი მალაღი სიტყვები. ვისაც ხალხში უცხოვრია, იმან კარგათ იცის, თუ რა თავლით უყურებს ჩვენი ხალხი ახალ სამართალს. ეველგან ისმის უკმაყოფილება და არსაიდგან კმაყოფილება, ეველგან სამღურავა და არსად მადრიელობა. ბევრჯერ ხალხი აშკარათ აცხადებს (ამას კი მკითხველი ძნელათ დაიჯერებს), რომ „მდივანბეგობა“ სჯობდა ახალ სამართალს!!!... რა არის ამის მიზეზი? ნუ თუ ჩვენი დაბალი ხალხი ისე გონებს დასძულა, რომ აქამდის კერ შეიტყო — თუ რა არის „კანონის წინაშე თანასწორობა“ და სხვა ამ გვარი პრინციპები, რომლებითაც აყვავებუ-

ღია ახალი სამართალი?! თუ ესაა სუფივეს «კანონის წინაშე თანასწორობა», მაშ ხალხი რისთვის ამჯობინებს «მდივანბუკობას», რომელმაც «ერთობის» მაგივრათ «დიდ-მაცარობა», „უმტრეს-სუფრესობა“ იცხადა? ანუ თუ ჩვენი გლენ კაცი ისე რეკვირია, რომ მდივანბუკის მათჩასს ამჯობინებს ესდანდელ ევროპიულ სამართალს?! როდესაც ხალხს ახალი წესდებულება არ მოსწონს, რომელიმე რეფორმის თაყვანს არა სცემს, მუდამ აწმუელ თვალს არიდებს, წარსულს შესტქერის, და იგონიებს, მაშინ უთუოთ არ ახალი წესდებულება არ ვარჯა, ახალი რეფორმა უხეირება, ან არა და — რეფორმა ვარჯია, მაგრამ ის დაუმანჩეკობათ, ფრთები შეუჭრიათ და ხალხის ცხოვრებაში ისე დაუარსებიათ.

გამეორებით რომ ვსთქვათ — ხალხის ცხოვრებისათვის მარტო რეფორმის დაწესება არ არის საკმარ. უშირატყსად უუარადლება უნდა იყოს მიქცეული იმანედ — ეს-და-ეს რეფორმის ნამდვილათ საჭირო და სასარგებლოა, მეტი — ხალხის ცხოვრებას, იმის ვინაობას, აწმუელ და წარსულს შეეფერება ეს რეფორმა. წარმოიდგინეთ, რომ სუფთანმა თავის სამეფოში შემოიღო საუჩანგეთის სამართალი ფრანციტულ ენასკდ. ყველამ იცის — თუ რა გუმანური და ღიბურაღური მიმართულებებისა საფრანგეთის სამართალი, მეითხველს ეგრეთვე ეცოდინება ისიც — თუ რა ტობილი, საამური და შემუშავებული ენა არის ფრანციტუების ენა. განა ამ ნაირი სამართლის რეფორმა სარგებლობას მოუტანს ხალხს? ამ ნაირი მაგალითი ჯერ არ მოხდება აღმალეთში და თუ მოხდა, მაშინ ყველა იფიქრებს, რომ სუფთანს თავის ხალხისათვის სასარგებლო სამართლის მიცემა არა სურს ახალი სამართალი, როგორც სხვა რეფორმა, მხოლოდ მაშინ შეეცება ხალხს, როგორც დედის რძე, რომელი

საც ეს სამართალი წინააღმდეგი არ არის ხალხის გრძნობისა, შეხედულებისა, იმის, ასე ვსთქვათ, გემოვნებისა. სამართალს დაზალ ხალხში ნიადაგი უნდა ჰქონდეს. ამ აზრის სიმართლე დიდი ხანია დამტკიცდა ისტორიულმა სკოლამ, რომლის მამა-მთაყვანო გამომჩინალი საკინი ითვლება. ხალხის ისტორიული ცნობების გადაკეთება ქალაქდზე დაწერილი პრექტებით და გაბინეთში შედგენილი რეფორმებით არ შეიძლება და არც მოხდება. პირველათ და უკანასკნელათ საჭიროა პატივი სცენ ხალხის ჩვეულებას, იმის აზრს, ხასიათს, იმის იმედს და სასრულებას, პატივი სცენ იმას, რასაც ხალხის ხობის პრინციპს უწოდებენ...

თუ შეითხველი ჩემთან თანხმად, ადვილათ მიხვდეთა — რა მიზეზის გამო ჩვენი ხალხი ახალმა სამართალმა არ დააკმაყოფილა. ეს მიზეზი მდგომარეობს იმაში, რომ ახალმა სამართალმა სახეში არ მიიღო „ხალხისობის პრინციპი“, ცნობებს. ჩვენ გლეხ-კაცობისათვის ახალ სამართალი უცხო და უცნობი იყო. მოულოდნელათ და მოუმზადებელათ გასტყვედა. რა მდგომარეობაში იყო გლეხ-კაცობა წინათ? — ბატონ-უმობის დროს ჩვენი გლეხ-კაცობა იშვიანათ დაიარსებოდა სასამართლოში და სრულებით არ იცოდა — თუ რა არის საქმის ერთ სასამართლოდგან მეორეში და მესამეში გადატანა. გაუჩნდებოდა გლეხ-კაცს საქმე, მიმართავდა თავის ბატონს, უფრო ხშირათ მედიატორებს. რადგანაც ხალხს არ ეჭირებოდა „სამ-თავიან“ სასამართლოში სიარული, საქმის განჩევასაც დიდი ვაი-ვაგლანსი და აქეთ-იქით სეტიადი არ უნდოდა, ძვირ-ფასი დროება ცუდ-უბრალოთ არ იკარგებოდა. ბატონმა და მედიატორებმა საქმის განკვეთა, საოუქვალე საჩივრისა კარგათ იცოდნენ. ამ „ხალხის მსახურეთ“ კარგათ

ესმოდან — ვინ მართალია, ვინ ტყუანი; კარგათ იცოდა იმის-
თვის, რომ საქმე მათ თვალწინ ხდებოდა, საქმის მოწამენი
თითონ ისინი იყვნენ. თუ რომელიმე მოსამართლე ანუ მსა-
ჯული მიდგომას და უსინდისობას გამოიჩენდა, თუ რომელიმე
საქმე სიყალბით გადასწედებოდა, მაშინ თითონ ხალხის გან-
კიცხვა და იმის რისხვა იყო „აპელაციაც“ და „კასაციაც“. რასა-
საკვარველია, მოსამართლე, მოქმედებელი „იურიდიკულ ფორ-
მალიზმს“, დამყარებული თავის სინდისზედ, სცდილობდა ხალ-
ხის რისხვა და განკიცხვა არ დაემსახურნა და საქმე გადაეჭრა
ესე, როგორც საზოგადოების სინდისი და ხალხის ჩვეულებას
მოითხოვდა. მართალია, იმ დროსაც უსამართლობა ბევრჯერ
ხდებოდა. მაშინაც ხშირათ „პატონს შირველი მონივანი მართა-
ლი ეგონა“, მაგრამ ხალხი მანც კმაყოფილი იყო სამართლი-
სა, რადგანაც ეს სამართალი ხალხის ჩვეულებასევე, იმის სინი-
დისზე იყო დამყარებული. სამართალს საღმთო, წმინდა ხასიათი
ქონდა. შედარებით ამისა, მოწამესაც საქმეში საღმთო მნიშ-
ნელობა მიუძღვოდა წინ. მოწმის ფიცი, სინდისი და პატიო-
სანი სიტყვა — აი რა იყო მაშინ საჭირო და რით კმაყოფილ-
დებოდა გლეხი კაცი! იურიდიკული ფორმალიზმი, რომელიც
ქნა გლეხ-კაცობას ტყინს უზნეოს, „კანტელარული ბიუროკრა-
ტიზმი“ სასამართლოებში, რომელიც გლეხ-კაცობას ანე ძვი-
რათ უჯდებს, იმ დროს ხალხმა არ იცოდა, ამ რა კვარი და-
უნჯისა გემო გაღებული არ ქონდა. აქულის სესხობა, აღებ-
მიცემობა, მამულის ყიდვაც კი და სხვა იურიდიკული მოქმე-
დებანი „დოკუმენტში“ არ საჭიროებდნენ, საჭირო იყო პატიო-
სანი სიტყვა. ამ კვარ იურიდიკულ შეხედულებას ჩვენ გლეხ-
კაცობაში ეხლაც ხშირათ ვხვდებით, ეხლაც ხშირათ გლეხ-კაცობა
უმეცემობას, სხვა-და-სხვა შირობას პატიოსანი სიტყვით

ახერხებენ და საჭიროთ ან შიანხიათ დაწერილი საბუთი. აუკრ-
ნი უსინიდისოთ სარგებლობენ ამ გვარი გლეხ-კაცის შესკდუ-
ლობით, ბეკნი «კანონიერათ» და «სამართლის» ძალით ავიწ-
როებენ მას, მაგრამ შინც გლეხ-კაცობას ღრმით უყვანს თავის
სამართალი, სამართალი ღვთიურ საქმეთ შიანხია...

რა ცუდილება მოიტანა ახალმა სამართალმა? დააკმაყო-
ფილას იმან ჩვენი გლეხ-კაცობა, თუ არა? ვისაც კი თვალი გა-
დაუკლია ახალი ჩვენი სამართლისათვის, ადვილათ გაიგებს, რამ
დედა-ბოძს, რამელს დაც ეს სამართალი დამყარებულია, შეად-
გენს სისტემა ფორმალური დამტკიცებისა, იურიდიკული
ფორმალისში. სამართალი გიბძანებს, გინდა დამტკიცო «საქმი»
— დამტკიცე ფორმალურათ; ამას ითხოვს სჯული და კანონი.
კალი გადავისდია — წარმოადგინე ბაჩათი, მამული შენია — მოი-
ტანე დოკუმენტი, თუელი მასესხე — მაჩვენე კექსილი და სხვ...
ან წარმოადგენ ბაჩათს, ან მოიტან დოკუმენტს, ან მაჩვენე
კექსილს — „საქმესაც“ ვერ დამტკიცებ. ჩვეულობა, სინიდისი,
პატრიოსანი სიტყვა, თითქმას საჭირონი აღმრ არიან. ყველგან
და ყოველთვის პირველ ადგილზედ სდგას ფორმალური და-
მტკიცება. დაუმტკეთ ამ ფორმალისმს ძლიერ გაგრძელებული
და ათ-ას-გვარათ დაზღვრული სამართალი და მაშინ ცხადთ
დაინასკთ, რამ ამ გვარი სამართალი ჩვენი გლეხ-კაცობის
თანაგრძობას ვერ შიძენდა. (გლეხ-კაცობა აღზრდილი იყო სი-
ნიდისის და ჩვეულობის სამართალი, იმის პირველი და უკა-
ნასგნელი საბუთი პატრიოსანი სიტყვა იყო; ამის მაგივრათ
ახალმა სამართალმა „დაწერილი ქაღალდი“ მოსთხოვა ხალხს.
ხალხს გზა აკრია, ახლისა ვერა გაიგო რა, საწყალი დარჩა
ორ-წყალ-შუა და თავ-გზა არეული დაიარება სასამართლოში
და დაეძებს სამართალს...

თუ თუორეთიკუდათ აიღებთ ახალ სამართალს და ან ამ
 სამართალს მისცემთ სხვა განათლებულ ხალხს, მაშინ საყვე-
 ლურსაც თაუი უნდა დაანებოთ. ჩვენი სამართალი ღიბურაღურნი
 სამართალია და, ამის მხრით, ღვიძლი, თუმცა კი უმცროსი,
 ძმას ფრანციტული ზრცესისა; ეს ზრცესი სომ, რეგორც
 გაგიგონიათ, ევროპაში სამაგალითოთ მიახნიათ. მაგრამ, საქმე
 იმაშია, რამ რაც კარგია ევროპაში, შეიძლება კარგი არ იყოს
 სხვაგან, მაგ. ჩვენში, და ეს სამართალზედ უფრო უნდა ითქ-
 ვას. ფორმაღურ სამართალს ევროპაში დიდი ვნება არ მოაქვს;
 იქ დიდი ხნიღვან ხალხი აღზრდილია ამ სამართალში, იქ დიდი
 ხნია ხალხმა განუღო ის დრო და ყაში, რადესაც სამართალი
 სინიღვისის საქმე იყო, რადესაც სამართალს მღვთიური ხასიათი
 ჭქენდა. ჩვენში კი სხვა არის. ჩვენი გლეხ კაცობა ვინ იცის,
 რადის დავარჯიშდება სავაღად, რამ ენღანღელი სამართლისა
 გაიგოს რამე და გზა გაიკვლიოს სსსამართლის განცეღანღიულ
 წესებში. ხმა ისმის გაზეთებში, რამ მთავრობას სწადდა ზო-
 გიერთა იურიდიკული მოქმედებისთვის, რეგორც, მაგ. სელ-
 შეკრულობა, ვალ-ღებულება, შეამციროს ფორმაღიზმი და ამი-
 თი გაადვილოს საქმის წარმოება. თუ ეს ხმა მართალია, სხანს
 თითონ მთავრობასაც გაუყა ის სენა და ვნება, რამელიც ჩვენ
 სამართლის წრეს-გადასულ ფორმაღიზმს მოაქვს ხალხისათვის.
 დასავლეთი ევროპის დაბალ ხალხს ისე ზანალი არ
 ეძლევა იურიდიკული ფორმაღიზმიღვან, რეგორც ჩვენ გლეხ-
 ვაცობას. ევროპაში ხალხი დიდი ხნია შეეჩვია თავის სამარ-
 თალს და კანონს, შეეჩვია ნელ-ნელა და ცოტეცოტათ. მაგალი-
 თებრ, გერმანიაში, სადაც ხალხმა უფრო არა იცოდა რა რამაე-
 ლების სამართლისა, ვიდრემღვისინ საფრანგეთში, ხალხს ერთბა-
 შით ძალა არ დაატანეს — ამა და-ამ სამართალს გაძლეუთ და ის

უნდა იწამოკო, ანა, — ხალხს შირველათ თავის ჩვეულება დაწინა და რამაელების სამართალს წინააღმდეგ და მშვიდით შეაჩვიეს. ჩვენი გლეხ-კაცობა ასალი სამართლისათვის სრულებით მომზადებული არ იყო. როგორც და იერმიალური სამართალი საჭირო და გამოსადეგია ისეთი საზოგადოებისა და ხალხისათვის, რომლის ცხოვრება გახსნილია და შინაარსით მდიდარი. უკვლამ კარგათ იცის, თუ რა უბრალო და ღარიბი შინაარსით ცხოვრება აქვს ჩვენ გლეხ-კაცობას. ჩვენი უხლანდელი სამართალი შეათედი ნაწილი რომ დაშთეს და დანარჩენი მოისპოს, თუ ვი ეს შეათედი ნაწილი გონივრულათ იქნება შედგენილი, ისიც საკმარა ჩვენი გლეხ-კაცის ცხოვრებისათვის — ისე ღარიბი და უბრალოა იქ ცხოვრება! ჩვენ ვი შემუშავებული ევროპული სამართალი მოგვცეს. როდესაც ცხოვრება ევროპის მიხედვას თუმიცა ითხოვდა, მაგრამ სულ სხვა ნაირათ, ისე ანა, როგორც ჩვენ მოგვივიდა. ევროპაში დაბალი ხალხი იმოდენათ არის გონება გახსნილი, თუ სწავლით, თუ ცხოვრებით, რომ ძრიელ ადვილათ ითვისებს როგორც და იერმიალურ სამართალს; ცხოვრებაც ისე მდიდარია შინაარსით, რომ საჭიროებათ. მოითხოვს ამ გვარ სამართალს. ჩვენში სულ სხვაა, თუმიცა აქაც და იქაც სამართალი ერთი გვარისაა. თუ მკითხველი იმასაც არ დაივიწყებს, რომ სამართალი ჩვენში სხვა ენაზედ არის და ჩვენი ხალხი ანა თუ გონებით გახსნილია, წინა ვითხვაც არ იცის, მაშინ ცხადათ წარმოიდგენს გლეხ კაცობის გაჭირვებას...

დასამტკიცებლათ ჩვენი აზრისა მე აქ მოკლეთ განვიხილავ «კანონის წინა» თანახმობის» პრინციპს. როგორც მკითხველმა იცის, ახლამა სამართალმა ადვილათ თანახმობა კანონის წინა» უკვლამ თანახმობათ დააყენა სამართლის წინ — დადი და მატარა, თავადი და გლეხი, მდიდარი და ღარიბი.

ხასწავლი და უმეტარი. ეს თანხაწორობა, რასაკვირველია, საჭიროა იყო ბატონ-გმობის მოსწობის შემდეგ და უმიხროთ სამართალი თავის მიმზიდველობის ძალას დაკარგავდა. მაგრამ რა საყოფი მოუტანა გლეხ-კაცობას კანონის წინაშე თანხაწორობამ? განა ხალხს შეასმინა და აჩვენა თავისი კაცური ღირსება, ზნეობით აამაღლა ხალხი? განა ხაყრფიერი იქნებოდა ეს თანხაწორობა, როდესაც ხალხი ასევე სამართალს თავის სამართლათ არ სცნობდა? და ან კიდევ უკანასკნელად — ეს თანხაწორობა საკმაოდ იყო, როდესაც ხალხს კონომიური დამოკიდებულებები («დროებით ვაღდეუენი გლეხები») ქცონდა თავად-ზნაურობასთან და იმათავე ხალხი იყო? — თანხაწორობისთვის საჭიროა თავისუფლება კონომიური თუ სხვა-გვარი. იქ, სადაც გლეხი «დროებით ვაღდეუენია» თავის ბატონისა, კანონის წინაშე თანხაწორობას უფრო თეორიული მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე პრაქტიკული, იქ თანხაწორობა კარგი და მშვენიერი სიტყვა არის და არა განხორციელებული პრინციპი. ჩვენშიც ასე მოხდა. მხელათ და ძვირათ გაბედავს გლეხ-კაცი თავის «ბატონის» წინააღმდეგ საქმის წარმოებას სასამართლოში და თუ ვი ივისრებს ამ მძიმე ტვირთს, მაშინ რწმუნდება რომ სასამართლოში ერთი არა უფაღაზან ის და მათი ბრწყინვალეობა, რწმუნდება და ეს დარწმუნება გელს უკლაკს და გონებას უფუჭებს... თანხაწორობა კარგი რამ არის, მაგრამ იმაზედ დიდათ სხვა რამ უფრო საჭიროა იყო, საჭიროა იყო უფრო სამართალი ხალხის ენაზედ, მოსამართლენი, რომელთაც სტადნოდათ ხალხის ცხარეობა, მისი ჩვეულებანი. მისი წარსული და აწმყო. თანხაწორობა საჩუქრლობას მოუტანს ხალხს ჩხლად მაშინ, როდესაც ხალხი სამართალს და კანონს განიხილავს და სამართლათ იცნობს. უკვლამ კარგათ იცის თუ რა შესუდულობისა არას ჩვენი გლეხ-

ვაცობა თავად-აზნაურობაზედ. გლეხ-კაცს აქამდისინ სიმკლავ
 საწმუნებობათ მიახნდა ის აზრი, რომ «თავადების და აზნა-
 ურების სისხლი სულ სხვა არის». ჩვენი გლეხ-გატი აღზრდილ
 თავად-აზნაურების მამა-მთავარულ მზრუნველობაში და ამ მრუნ-
 ველობის დიდი ეხლაჯ აზის შუბლზედ. „თანასწორობ-
 ბის» პრინციპისა იმან ჯერ არა იცის რა; იმას ახსოვს, რომ
 თავადი და აზნაური „ბატონია“ გლეხისა და გლეხი ბატონის
 მონა. გლეხ-კაცს კარგათ ესმის — ბატონის და მონის შორის
 თანასწორობა არ შეიძლება, — ბატონს ძალა აქვს მონაზედ და
 სადაც ძალა არის, იქ რაღა თანასწორობა იქნება. ნამდვილათ
 ასე უფქვრის გლეხ-კაცობა თავად-აზნაურობას და ამისთვისაც
 თანასწორობის პრინციპი დარჩა მშვენიერ სიტყვათ და ნაყოფი
 არა მოიტანა რა, არც შეეძლო მოეტანა, თუ არ დაივიწყებთ,
 რომ თანასწორობის განსაკუთრებულ ჩვენი გლეხ-კაცობა სრულყო-
 ბით არ მოაძინა და ამ თანასწორობას წინ გზა არ გაუგ-
 ლიეს... ბევრნი არ დამთანხმებებიან და დიმილით დამტინებენ:
 «როგორ ჭებდა? თანასწორობის პრინციპი დედა-ბოძია ახალი
 იურისპრუდენციისა, რამდენათ ხალხის ღირსებას ამშვენიერებს,
 იმის უხეობას უღას... და სხ... თქვენ კი...» დიან, ბატონებო!
 ეს ჩვენც ვიციც. მაგრამ ნუ დაივიწყებთ, რომ ხალხის ჩვეუ-
 ლობა, უკრთ დიდი დედაბოძია, ვიდრე მდი მალაწნი
 პრინციპები. რომლებსაც სამხლვარკ კარგთ ვსესხულობთ.
 თანასწორობა კარგია. მაგრამ ეს თანასწორობა გონივ-
 რულათ მიახიჭეს გლეხ-კაცობას? — აი რა არის ჯერ განს-
 კები... ხალხის თვით მმართველობაც კარგი და სასარგებლო
 საქმეა, მაგრამ ჩვენ სოფლებში ხალხის ყრდილობა ყრდყინათ გარ-
 დაიჭრა და «თვით მმართველობის» ძალით მამასახლისებმა
 სასოფლო მალაწიების ჭინჩახული დუქნებში შესჭამეს. აქ თვით-

მმართველობა არის დაშნაშავე? — არა! თვით-მმართველობა კარგია, მაგრამ ის საზღვის მეტს არას მათეკანს საღხს, რადესაც თვით-მმართველობა ხეიანიანთ არ არას გამართული ჩვენ გლეხ-კაცობაში. „კანონის წინაშე თანასწორობას“ თვესი არა ქმნდა გამდგარი, ხაღხის ერთობა და არა არა აღზარდეს იმის მისაღებლათ. ჯეროვანი ნათეობი არც ხაღხმა მიიღო თანასწორობისაგან. შეცდომა იქნება ისიც არა ესთქვათ, რამ მამაკლისთვის თანასწორობას, რამეღიც ახაღმა სამართაღმა მოგვცა, შეუძლიან ხაღხის გულში ანთას კეთილ-შობიღური ლტოღვა, იმის გონებაში აღზარდეს მადღი არაღები... ამისთვის საჭირთა — თუ რა ნაიჩი მათავენი ეღოღება ჩვენ სამართაღს და ეს მათავენი ეცღების ჩვენი გლეხ-კაცობის განთავისუღლებას თავაღ-არაწარობის ზნეობათის და მამა-მთავრული ზრუნვეღობისაგან, იმ ზრუნვეღობიღვან, რამეღიც ბატონეობამ შეგვძინა.

რა ნაიჩი გავღენა იქონია ახაღმა სამართაღმა ჩვენ გლეხ-კაცობაზეღ ეკონომიურის მხრით? ევეღა სამეფოში, სადაც კი ესმით სამართლის საჩგებღობა, სცდიღობენ სჯული და კანონი ხაღხს თავათ დაუღდეს. მდიდაჩს და ღარიბს აღვიღათ შეუძღლას სასამართლოში მიმართვა და საქმის წარმეღება. გონივრულით გამართული სამართაღი ხაღხის მატერიღურ კეთილღღეობას, იმის ეკონომიურათ წარმატებას ხელს უნდა უწეობღეს და ესმარებღეს. რა არის უმთავრესი მიზეზი ინგლისის სამართლის უვარგისობისა? ურცხვანი «თორმადღური მათხკონიღებანი», რამეღთა შესრულიება საჭირთა საქმის წარმეღებისთვის და ეს შესრულიება მეტის-მეტ ძვირათ ჯღება და ღირს. მკითხვეღს ვსთხვოთ, მთავრის ტინზონის საქმე... რადესაც სამართაღი წიქს გადასულ კანტეღიანღულ ბიურკოვრტიმზეღ

ანცს აშენებულ, რადესაც ის, ამ ჩვენ ურატოკულ საჭურჭში,
 უფრო ფორმალისმის მისდევს, მაშინ სამართალი ძვირათ უღირს
 დარბ გლეს-გაცობას. თეორეტიკულათ სხადმა სამართალმა აღ-
 ვიანა და იწამს ეკონომიური ინტერესი გლეს-გაცობისა, მაგრამ
 საქმით ვი სხვასა ვხედავთ.) თუ შვითხველი წარმოიდგენს უწინ-
 დელს «სიტყვით» საქმის წარმოებას, მოიგონებს — თუ რა მადე,
 «ერთ წუთს», ასამართლებდნენ გლეს-გაცობას ბატონი და მე-
 დიატორენი და შეადარებს უწინდელ მსწინათლს სამართალს ეს-
 ლანდელი კანტელანრული საქმის წარმოებასთან, მაშინ ადვილათ
 დანახავს — რა ეკონომიური შედეგი წარმოედგა ახალი სამართ-
 ლისაგან. (ხშირათ მოხდება ხოლმე, რომ ერთ ძირსაზედ საქ-
 მის დაწეობა და გათავება ათ ძირსათ და მეტათ უხვდება გლეს-
 გაცობს!) რამდენჯერ უნდა გადაიღოს საქმე, რამდენჯერ უნდა
 მოხდნენ მოხივარი და მოწმები და რამდენათ ძვირათ უხვდება
 გლეს-გაცობას ეს კანტელანრული «ხვალ ღ ზევა», ეს დაუსრულებუ-
 ლი ხეტიალი სსსამართლში?! აიღეთ საქმის დაწეობა. თუ
 რამეღიმე მუხლი თხვენისა თუ სანივრისა არ ანცს შესრულე-
 ბული, საქმის წარმოება არ შეიძლება. დაიწეობა წარმოება. ამ
 წარმოებას დიდი თავის მტერეკვ და ვაი-გაცლახი უნდა; თუ
 ერთი რამეღიმე მუხლი დაგავიწედა, მაშინ ძთელი სხიმე ჩი-
 თუშება. გათავდა საქმე ერთს სსსამართლში; მეორე «ინტან-
 ციალი» გადაქეო, მეორედგან მესამეში. საქმეს ვი დვენს უნდა.
 გომერის გმირსაც არ გამოუგლია ის წანწალი და ხეტიალი,
 რასაც ჩვენი გლეს-გაცობა სსსამართლში დასეტიალობს!... განა
 ჩვენმა გლეს-გაცობამ იცოდა რამე სამთავიანი, „სამ ინტანცია-
 ნი“ სამართალისა?! თუ შვითხველი არ დაივიწყებს, რომ რაც
 ინტანცია ზევით სდგას, საქმის წარმოება იქ უფრო გასაჭირია
 გლეს-გაცობისთვის, ცხადათ დანახავს — რა ძვირათ უხვდება გლეს-

ოზონიანი მოქაიზა.

(ეპიზოდური იქსის ცხოვრებიდან.)

აუშვიათ თავი ქაღებს, გაქსუებით გულისა:
 ცოლები ქმრებს ღაღატობენ, ოჯახი აკლებულია,
 გაწუწუებულიან წმინდანი, საქმრეებს მისდით სულია...
 ამის მიზეზი თვით იქსი და მის ოხერი ფულია...
 თავადები-ლაქიები, შინაური, გარეული,
 წაღაც საქმეს აჩაღებენ, წმინდნი კარგი მზარეული,
 მაჭანკლებთან დამკრებიან. ერთ ღამისთვის ჭყავთ წვეული,
 ერთის სახით, ბევრი ქალი, ჩვეული და ან ჩვეული.

I

შუა ღამეა, ნელ-გრილი ღამე...
 კეთილი საღი მისცემია ძილს...
 ადარც ხმა ისმის ქუჩებზედ საღმე,
 ანც გამუფული სჩანს... მსოფლად ერთს ადგილს
 გაჩაღებულა ტურთა დაბაში
 და სანადიმო მუსიკა იკვრის...
 უცქრიალებენ ღამაშ-ღამაში
 ქალები იქსსა... დაბაში იძვრის...

შესწევით ვაღსი... აქ, იქ გრძობები
სხეტაკ რაზმებად მიმოსხდნენ ნულა...
ნავაობენ მარაბები,
ახის ქასქასი და ერთი ხველა...
იქსიც დაღლილი შეტისა სტუნვით,
რბილსა დივანზედ მისკენებულა;

II

იქავ ტრავში ჭრელობს გაძლილი
თვალის საამო სულ-ჭურჭლებითა,
ფერად-ფერადის სანუგარ ტუბილით,
ნაინ-ნაინი სასმელებითა.
მსურველი ხელათ შესჭამს და დაღვეს
ტრასტი მოსტები განშირდებიან...
ვისაც რა მოსწონს, იმას მიიჩთმევს,
ხან ადგებიან, ხან დასხდებიან...
ვინ იპრანჭება, ვინ თავს იჩიდებს,
ვინ ვერ იმშვიდებს გულისა ძველსა...
სამიურს რასმე უკვეთს სიმღერას...
«მზე-შინას» ჭანგზედ—ეურთ დასტუბები!
—რა ტუბილათ ლექსებს ამათ მღერინ:

«რა ვარსკვლავი რა ვარსკვლავზედ ჩვენ მოგვეკლინაო!!!
ღვთის-მშობელმა მოწყალეობით ჩვენ გაგვიღიმაო!
იაგ-ნანა, ვარდო ნანა, იაგ-ნანანაო!!!»

გატებისგან დაჩაგრულნი ეს წა ბედს გვწინაო!?!
 წა წაღვითის უკავილი ხარ შენ მაგისტთანაო?!?!
 იაკ-ნანა, კარდო ნანა, იაკ-ნანინაო!

«ეს ღატაკი ჩვენი მხარე წამ მოგაწონაო??
 დიდ-ქალაქთა განცხრომანი წამ მოგაწინაო!
 თუ არ ჩვენმა სიუკარულმა, ნანაკ ნანინაო!!

«უცხო ფრინველს ჩვენც ჰატვის გვემთ, წაც შეგვიძლიაო!

III

ის კი უსმენდა გაბუცებული...
 და წა კი შესწყდა ტკბილი ორპირი,

მე ვიგევე, თქვენმან მზემან,
 თქვენი სტუმართ-მოუკარება,
 დღე-დღეობით, თაემან ჩემმან,
 მეძნელება გაშორება...

და არც წავალ, სანამ მიძლებს

წელი, გული, ჯანი, ფული,

და, თუ საქმე მაიძულებს,

გულსვე გეკადეთ ჩასახული.

თქვენი მიუვარს გახრდილობა,

სინარჩნარე და გუნება.

არ მსურს მე უსასვიდლობა,

მოხსენდება ყველა თქვენგანს
 საწადელნი ჩემის გულის,
 — ეპიგურის, ვითა მე მწწამს,
 სწავლა მამა ცხონებულის...
 მით ვთავილად უზოვარებს,
 წუთის სრულად ბედში მყოფი,
 ვსდევ სიტყვით წამთ საშოვარებს.
 აქა ბეგრძი მე მინასავს
 ახალ-ახალ სიამოვნე;
 ვინ რსერი იუჯს დაწოგავს,
 თუ კვლავ რამე მოვიგონე,
 — გულტურისგან გამოგონილ
 განცხრომათა გარდავბიჯო
 მსურს მე დღეს და შირველ ყოფილ
 დროს იურცელი ამოგვფიჯო.
 აქ ცხოვრება მესაჩქა,
 მაგრამ ზოგჯერ შოშწყენია...
 ისევ თქვენთან დროს ტარება
 ყოველის სენის მომჩხენია...

IV

აქა შესწევითა იმან ეს სიტყვა,
 ჭიქები იპურეს მამვანურისა,
 და სადღეგრძელად მსწრაფელ წარმოითქვა
 მათის განცხობის აზარისა...
 მეცე წაჭამეს, მტირვედა შესვეს,

კვლავ მუხიკა... თან მოჭეკა (რეკვა...
 და ამ ღრეკაში ერთსა დაითრეკს,
 და ქაღიცი მარდათ იქითკენ შეჭეკა...
 ბევრს შერით თვალი წამოეყარა...
 ერთს ხათუნს გული აუგუჭკუდა
 და, რომ ნაღველი ამოეყარა,
 ჯერ შედიდურათ შეკვლეებს თვალსა
 და შეინახეს ერთს ჭკითხავს ქაღსა:
 „შენ რაღა გინდა, ქაღო, ამ სახელში,
 ვიღაც ხელისნის ქაღს ამა ბაღში?!“
 ის კი არა თუ ხელისნის ქაღი
 იმასვედ უფრო იმანჭებოდა,
 დიდ-კაცთ ქაღების რომ იყო ცაღი,
 როგორღაც გული ეფხანებოდა.
 მატომაც ერთობ ზან იმწიტიანა;
 სხვაგან გნენის ეხატებოდა,
 აქ მას ზასუხი უჩისტიგინა,
 როგორღაც შეითხავს ევადრებოდა:
 — „ღმერთო კი მომკალ, როგორ თუ რაღა!
 მეც შენებრ არ ვარ ადამიანი?!
 შენ, დედა ჩემი, ვინ გაგასადა,
 თორემ მე რათა, ჰირი მზიანი?!“
 გუჭი თვარ გეწვის, რამ გათქმეინა
 ეც სიამაყე, ჩემო გნენა!
 თორემ რა ვუყოთ, მდაბიოს ქაღმა
 აკეთს დიდ-კაცსა ზატივი დავსდო,
 ხელიც მოვიტოო ცოტად საწყაღმა
 და დიდ-კაცობა ერთი მეც ვსცადო?!

სსსრ კავშირის
საბჭოთაო
სამართალი

ეს ისე ენას ასაკსაღებდა,
(ბრბოც იმათ აჭყვას აოტებუდი)
ჩემ მათ ჯერ ვერვინ დაამშვიდებდა,

VI

ასლა ვი ქალი განხსლებული
შეუღალადებს გაათტებული:
„განა ამ მისნით მოწვეული ვარ,
ბიბოტუ ბრბოში მეც გამაბასა?!

..ასა — ვაგდასა! ვის შკადრებ
მაგ დიდგულობას, ბაქებსა?
ისე დაგიღეწე ემაგ უბებს,
თვით მე გონილობდე საქებსა“!

პარდაკან.

7
უამრდგომა.

შემოდგომა წამ დადგება,
გენახს მიჭყობენ ხელსაო. —
დამწითდა ვაზზე ყურძენი,
შეუდგებიან წთველსაო.

* * *

დალას აძლევენ თაყაღებს,
მასზე შეტს მოკაღესაო
და, თუ გადაწხა მცირე წამ,
იგიცა მინჯეთ სხვესაო.

* * *

გლეხი დაჭხარის წლის ნაშრომს —
მხლად ჭაჭას და თხლესაო,
მასაც კეჩა ხდის არაყათ,
მისგანაც იბანს ხელსაო.

* * *

წლის საწმით დანაწმუნებს
სამინდისა ანუ ფეტკესაო,
ამისთვის წვაღობს საწყაღი
წელწად თომეტ თვესაო!!!

ი. ბლენი.

ი. ბლენი

ც ე ს მ.

(მოთხრობა)

სოფელი დ., მეტი სახელი ძაღლის-სეკა, რომელ წოდებ-
ბასაც ვისმარებთ ამ მოთხრობაში. ძველ სახელ-გატეხილია ქა-
როლში. იქაურ კაცთან რომ ასყენოთ სახელი—„ბატა“, უნდა
მაშინვე თავს უშეუღლოთ, თორემ ცუდით იქნება საქმე. ამბობენ,
ვითომც ბატა ძიელ ჭყვარებოდეთ ამათ წინაპრებს

თუმცა ასე სახელ-გატეხილია, საანდაზოთაც გამხდარა
ძაღლის-სეკა, მაგრამ ხალხი საკვირველი მხნე, დაუღალავია მე-
შაობაში; უფკლ-ნაირი ხელისანი მოაზრება; აქაური თიხის
ჭურჭელი განთქმულია. — ძაღლის სეკა მდებარეობს საკურკლათ
მალაზობ ადგილზე, მაგრამ სწორაზე; ორგან არის გადაჭრილი
ხეობით, რომლებშიაც ჩაუყენილია სახლები. სამ-ასამდინ კომლი
კაცი იდგება, მოსავალი დიდი იცის, მაგრამ მიუხედავად ალა-
გას მდებარეობს და ბუკის ვეჩას იყენებს. სახლები ძაღლი-სე-
კაებს მომეტებულ ნაწილათ დათვის სოროსავით მიწაში აქვთ;
მანამ მეზავრი ზედ არ წაადგება, არ დაინახავს საბძლებს და
შუა ცუცხლის შაქრის თავივით მძალა ერდოს, მინამ ვერ წარ-
მოიდგენს თუ აქ ადამიანი ცხვარობს. არსად ხე, არსად წყალი,
მხოლოდ ცარიელ-ტარიელი ნაკავი, ნეხვის მთები, ბაკების შესა-
ზაზღარი წუმბეები გუჩხარებათ აქეთ-იქიდგან თვალეში.

ამ სიბილწესთან, საშინელ უსუეთაობასთან, ძაღლის-ხევის აქვს საუცხოო და სასიამოვნო ადგილები: შიგ სოფელში ოთხი-კუთხე აჩიან მწვანე, საკისი ფერი ბაღანით შემოსილი შეიღებები, საიდგანად სოფლის წვრილ-ფენი საზრდოვობს; გადადგებით მადლობზე და თქვენ თავს წარმოუდგება დიდი ღელე, მთელი ხეობა, სიგანით ოთხი კეკსი და სიგრძით რამდენიმე ოცი კეკსი ვიდრე მტკვრის პირამდე. ეს ღელე თავიდან ბოლომდე აკუსებულა კენახებით; აქა-იქ ღელავს მრავალფოთლოვანი სიშინდი; ხედავთ კაკლის ჭალებს; ათას-ფრთო გამოიციქირება ეს ღელე; ხამიან დილაზედ გადახედვა სწორედ თავს მოსჭრის ადამიანს, ათას ნაირათ მოზრჭევიანებს დილის ხამი; სიამოვნებით გული უტოკავს კაცს, თითქო მადლობა, ატრაცებაში მოდის, გული გასაფრენათ ემზადება; ნიაფი ცელქობს, ნახად არხევს კაკლის ხის წვერებს, რომლებზედაც შემსდარჩან ფოხლას ყვავები და ამაყად და მალხაზად, კისერგვერდზე მოქცევით, გადმოაფურებიან თავის სადგურდიდგან. ამ მშვენიერს, სასიამოვნოთ ატენილს ჭალებს, ზიშინდებს, კენახებს, შუაში ჩამოუთამაშებს მდინარე — ფრონე, რომელიც ახგარა წყალს მოათამაშებს, მოახსრიალებს ჭალებში; მადლიდგან ეს მდინარე ერთ პიტალო სარკეს ჭკავს, რომელიც, როცა ეცემიან მზის სხივები, ათას-ფრთად ბრჭევიანებს და ციმციმებს; მთელი ის იმოდენა ჭალები, კენახები შიგ გადაჭურებენ ფრონეს, შიგ იხედებიან და ელამაზებიან თავებს როგორც გოგრა პატარადი, ამის მხახველი უნებლიეთ იტყვის: «ოხ, რა მშვენიერი ხარ, ფრონე, რომ ამ სიმშვენიერესთან ერთი სისაძაგლე არა გჭირდეს, ერთი ისეთი სიავაზაკე, რომელითაც შენ უხდენ გულს ძაღლი-ხეველებს!» ეს მანაწა მდინარე უგლეჯს საწყალი გლეხის ჭადაკენახებს გვერდებს და ისეც ღარბებს და ჩაგრულს გულს უწე-

ლავს. ანა ერთხელ დაბიწყველია მე ეს მდინარე ჩუმათ, ჩემს გულში; ანა ერთხელ გამიფიქრნია: «ეს უსიტყვეო, უხმო საგანი თითქო ჭბაძავს, ევობრებს ბოროტ-მოქმედებსში, მეტყველ ცხოველებს, იმ ცხოველებს, რომლებსუდაც ამბობენ, ვითომც «ხატად და მზგავსად» სრულადის კეთილისა არიან განენიღნია!

ძაღვის-ხევის ჭალები სავსეა გვერტებით, ღუღუნა მტრედებით, კავლები მოლადურებით და სხვ. ჭალები შიგა-და-შიგ ფეკვიანად ამოუწვავს, გაუახოებისა გლეხს, ლ ამ ხაში, ღანბიერი მიწის გულში ჩაუნეკის თვისი მაცხოვრებელი სიმიინდი და ღობიო. ღანამეუღ ნიადგს ამოუქანებისა მსხვილ ღეროიანი სიმიინდი, რომელსაც სანამოდ გაუღის შრიალი და ღაღანი, რომელსაც აქანავებს და აცელქებს ნიავი.

ღიდ-ძალი სანხავი მამული არტეია ძაღვი-ხევის; მიწა შავია, რომორც მელანი, მაგრამ უწყავია. თუ ცა გაუჩისდა და მატანს ხაში ან მოაწოდ, შესი მტერი! — ამათი საქმე ცუდათ დატრიალდება ხოლმე: მოელით ათასი მწუნარება, ვანამი და კარს იასაული მამასახლისით გადასახადის წასართმევათ. ბეკრი თავ-მომწონე შეღერებული, უღკამ შეგინგჯული ძაღვის-ხეველი რჩება ხოლმე ჯვარ დაუწყრელი. სარწყავის გლეხი ძნელათ მისცემს ძაღვიხეველს ქაღს. ცოლად. «გინდა შიმილით, წყურვილით სული ამომირთვას ჩემ გომბიოსაო», ამბობს ისა.

უნდა ვი გითხრათ, რომ — რომორც შემოთაც ვსთქვით — ძაღვის-ხეველი ძალიან მშრამელია. გაზაფხულდება თუ ანა ამას სახლში ვერ დანახავს კაცი, ის ხდება ჭაღა-შინდვრების შვილად: იქა სძინავს, იქ შრომობს, იქ ასველებს სისხლის რფლით შინდვრებს და ხან იქვეც ჩავა ხოლმე საფლავს. ხელის სისქედ აქვს მზის სიღამწკრე ხელ-შირხედ გადაკრული; ფეხების სიღამსვდრეში ხელი გამოიფლებს; ფეხების წყლულს, მიწა-მწვა-

რას, დაშაშვრას, ეკალ-უკალში კანტების ხვეწას, ის ან უტყუდვას,
შეურყეველად აშურებს სამუშაოს, უშეკვლეული რისხვისაგან,
გაუქრობელი ვაჰის ცეცხლისგან ჩამწვარ, ჩათყრთული თვალებს
აწვევებს გლეხი თავის სამუშაოს იმ იმედით, რომ ამ წელში
სამად მონრეგუეს შრომა დაუფასდება და შიმშილი ისეც შე-
სუთუას აღარ ამონუთავს.

დაახ, ბუნებამ თუ იძუნწა და დროზე ან გამაგზავნა
 წვიმა და ფხვიერი, მზისგან დამწვარი, მიწა ან გამაგზავნა, ცუ-
 დათ არის ძალღი-ხვეულის საქმე — იმას დიდი შრომა დღიურ
 ღუგმას ძღვის აძლევს. იცის რა ეს, ძალღის ხვეული, რომ იტყუ-
 ვიან. უძლერთად მუშაობს. სხვათა შორის აქ არის გავრცელებუ-
 ლი ღამის მუხრება.

I

ძალღის-ხვეა დღისით წარეულია; ძალღიდან კანტადე გა-
ზიდულია მინდვრად; სოფელი რჩება დედა-კატებს და ამაუ
მამლებს. თითქო გრძნობენ, რომ სოფელი ჩვენ დაგვრჩაო,
მამლები ამწარტავნულათ დაიარებთან ბანებზე, იკრებენ ცარს
ცოფებს, მალ-მალ უმარტუენებენ ფრთებს, ყივიან და არიან
ერთ ვაი-უშეკვლეულში; აქა-იქ, სიშინდის ჯინურის ქვეშ, სხედან
დედა-კატები, გვერდს უღვეთ შეკვლელი ქათმების ასაქმევათ, თა-
თის ცარს აწრწინადებენ, მალ-მალ გადიერთან უკან კავებს და
ჩამოისმენ სახეზე ხელს ხეწებით: იი, კანტვალეთ, რა ცეცხლის

კიდებანა! მიიხედ-მოიხედავს და ისევ შეაპრიალებს თითის-ტანს.

აკერ გადიწია მხემ! დაიძრა გულის მალხინებელი, სინისაგან დათუთქულის გვამის გამაგრილებელი, მალხმო — ნიავი; ნიავმა ყველა სულ-დემული გაანცოცხლა, გამოათხინ-ლა: აი მოისმის ურამული ახლა — მასლა მინდვრებიდგან; ნაწვევტ-ნაწვევტათ გადმოაქვს ნიავს გულის საკლავი «არაკვე-ლა», რომლის გამგონე კამბენი ცახხნით და გულის კლავებით მიანოტებს. ნიავმა შეუქიქინა ფრინველთ და შეუგრილა განუ-რებელი ტანი; გაჩნდა კიყინა, შაშინი ქვემძრომთა.

აი მისეც ჩადან, თითქოს მოსწყინდა ქვეყნის ცქერა. აიშლებს ხალხი მინდვრებიდგან; მომკალი დასველებს ნამკალს და აღის ძიძში მიწვებს სულის მოსახსებლად; ყოველი სულ-დემული ეძებს თავის ბუნავს დასასველებლად: ჭხედავთ მოდის სოფლისკენ ღერ-ხო. ხოლ ფუნდრუვით, კაწიწით; ღერი გამაღებელი და დინგ-წაშვერილი, რომ სუნი დაიცეს რისამე; ამათ უგან მოსდევენ პაწაწა მწვემსები ერთ ხელში იფინის სახ-რით, მეორეში სხარტით, ამ ჩიტების მტერი სხარელი ჯო-ნით; ზურგს ჭკიდიათ ხოლს გულები, რომლებშიაც სკაგა-ხრუ-გი გაუდით მონარჩენი ზურის ნახარხლუს; ტანთ აცვიათ ალაგ-ალაგ ამოთქუთილი ჩოხები. ზოგს, ვინც უჩინდათ მოქცეულა და სხარტში სიმაჩდე გამოუჩინა, მოაქვს სახლში დამის სა-მეოთვი უფუფა — დახარცილი ჩიტები, დაპტყვნილ-გამოწლე-ლები. პრეწილბოენ პაწა მწვემსები, სხარტებს შინჯვენ და შეჭკვინან ერთმანეთს.

— ქიტიავ, ჭია ქიტიავ! მანვე ე შენი სხარტი. უჭ! რა მარ-ჯვეა, გენაცვა დედავ! რისაა, ბიჭო? სად მოგიჭრია, ჭა? უთხრა პალემ ქიტიასა და ზედ დააცვრა სხარტს თვალები.

— შეინდისა, ბიჭო! ბატონიანთ წვრმილაში მოეჭერ, მიუ-

გო ქიტამი. ეს დაღვრილი, ბიჭო, არ დასტყობა; შიგ ფრთა-ში გაკადენ ხელზე ლაწანსა.

— ჩემი კი ურიგოა თუ? აი რამდენი დამიხრცია, ხახე ჭდეი! თავ-მოწონებით უთხრა პაღელამ.

— წადი ერთი, შვილგოსა, იფანია შენი სხარტი. მაგასა, ჩემო ძმაო, ე სჩახნილი შორა-შორს აქვს, კიდევ იფანი ხელ-ში იტყუებს, წნეჭა იცის; აი ჩემ შინდის სხარტს ახლო-ახლო აქვს სჩახნილი და ისე გატყუება ხელზე, როგორც თა-ფი ტყუია. პაღელამ კვლავ სთქვა რა, გადაატრიალ-გადმოა-ტრიალდა თავისი სხარტი; გულში ეტყუებოდა ქიტას სხარტი დაამჯობინა, და ხმა-ამოუღებელი ჩამოვიდა სოფელში. ქიტამ კი გადაიკვანა თავისი სხარტი კისერზე, გაიწყო ზედ ხელები, ამოუშვა ზურუნნი, ვითომ და მღერის, და ჩანხალით ჩამოუძვრა ღერ-ხოს სოფელში.

აი სედვით, მოდის მსხვილ რქიანი საქონელი, მოზღვეენ მოზდილი მწყემსები, რადგან ამით უფრო დიდი შეკვება უნ-დათ მინდარში, რომ არა წახანდინდნა. წინ ხახიჩს მოუხტან ფუნდრუგით ბახოლები, მოზღვიან ძროხები, რომლითაც ისინი სთქვამენ თავიანთ მშობლიურ სიყვარულს; უკან სარ-გამერობა მოიხლანსება და კუდით მოქრეკება მოუსვენარ, ცუდ ქიქ-ლავს. აქო-იქიდგან მოდიან გუთნის მესრეები მხარსედ გადა-კიდებული გუთნის ღვედით, ხელში განუძრებელი მოქნილი სხარით, ტანისამოს შემოცვეთილი: პაიჭები ეკალ-უგალში და ჭაღებში საქონლის ტარებით შემოციტქნილი; ალაგ-ალაგ კან-ჭებზე წითელი ხანი აქვთ გაკლებული. ეს უთურღ ეკლის ნიშანი და უნარია: გაკლის დროს ამ დაუნდობელს თავისი დადი დაუსვამს, თითქოს სურვების ყოველ შემთხვევაში მოაგონოს, რომ ის მისი ყურ-მოჭრილა ყმა; ქუდები ამოცვეთილი, რომ-

ლებშიაც ბლუჯ-ბლუჯათ ამოჩნდიდა თმა; ჩონხედ ჩამოვიდუ-
ბულს ნაფლეთებს გაუდისთ ფარფარი. ერთი სიტყვით, შესედუ-
ლობა ამ მწეებსებისა მაშინვე წარმოგადგენსთ, რითიც ჯილ-
დოდება ამათი დაუხსრამელი შრომა და რთლის წუტვა, და
აღვიძრავსთ სიყვარულს ამ პატროსანი მშრომლებისადმი.

მალაპარაკობენ ხელში ჩეკებით და მიეშურებიან სახლის-
კენ გუთნის დედობიც. მაგრამ სად არიან, რატომ არ სჩანან
ღამის მესრები? რატომ ი'ინი ვა არ მიეშურებიან სახლისკენ?
იმათ სოფლად ჭერი არ აქვთ; იმათ ჭერს შეადგენენ: მალა-
ცა, ძინს დედა-მიწა; მათს სიამოვნებას — მინდორი, ტყე, ღრე
და ჭაღა.

II

დაღამდა. ნელ-ნელა იკლო ხალხის სმაურობამ; აქ-იქ მო-
ისმოდა შქნალი და მერთალი ბლავილი გადასსლეტილი ძრო-
ხისა; ისეკ ბინდ-ბუნდსე მიეყარა საძილედ დაღაფულ-დაქანტუ-
ლი ხალხი. პატარა ხანს მთელი სოფელი მოიცვა მკვდრის
ძილმა; ჩამოვარდა გულ-შესადონებელი სინუმი; ისე მიწყნარდა,
ისე გაინაბა, გაიკმინდა ყოველისთერი, სულთერი და უსულ-
არსება, თითქოს ძარღვის ცემა შესწედომითა, თითქოს ცხ-
ველი არსება გამწყვარა. ერთი პირი ძილი წყაფსაც მოუყარა,
ნათქვამია. სწორედ ყველას ჩაუძინა ერთი პირი დაისსვე,
მხოლოდ ერთგული ძილი, ეს ერთგული ყარაული სოფლისა,
არა მდუმარება: სამუშ-სამუშ წამოიყუებდა, წამოიწავწავებდა;
ხანდის-ხან ვი სმირ-სმირათ წაუყუდა. ეს ხადრის ყუთვან,
უთუოდ მკელი შემოეპარა ყარაულებს. ძილის ყუთვან ხანდაზმით

ბანს აძლევდა ციხის ჭრტი, რომელიც გულის საკენესად, შკა-
ფიოდ გამოიძახდა: «ჭრტი! ჭრტის!» შიშისაჲ კაცისთვის. რომ-
ელსაც ძილი უტყუდება, ეს ხმა ჭრტისა სწორეთ შიშის წა-
რის დაწყობა; გულს უღონებს კაცს ის გაბძელებული, გაუთა-
ველები ძახილი ჭრტისა; თათქო რადსაც მწუხარეს ჩაჭკენესას
კაცის გულს, ამიტომაც ჭრტის ძახილთან ჩვენა ხალხისგან შე-
კრთებულთა ათ-ას ნაწილ წარმოადგენები. ხმაურობაში, დღი-
სათ, ჭრტის ხმას გავლენა არა აქვს კაცის გონებაზე; მაგრამ,
ღამე, სინუშეში, საშინელ მდუმარებაში, ის ხმა სწორეთ ელდა-
ახობს, არღვეს ამ სინუშეს და კაცს სწორედ ისაწივით ხვდება
გულში.

არ სძინავს ამ ღამეს მხოლოდ ერთ ოჯახს. ცოლ-ქმარნი
სხედან საკის კარებთან ძარ ქვეშ; გვირდით მაწოდილია საწ-
თუმალზე ესე თერთმეტ თორმეტის წლის ვაჟი; პაკიდგან სა-
ურდულესთან მომკვდარა ახალ-გაზდა, მოწიფული ქალი, თოთხ-
მეტ-თოთხმეტი წლისა, რომელიც გულის-ძგერით, მაგრამ
სულ განაბული, თითქმის უნდაო ამითი გულის პაგა-ბუგი არ
გაუკონო, უგდობდა ყურს ძარ-ქვეშ მსხდომ დედ-მამას.

— არა, მეთქი, დედა-კაცო! ხუ ხარ ე ჭიუტი; იყოს მარ-
ტო ხელი რა!

— მარტო ხელს ჩემ გოგოს ვერ გადაუგდებ, ვერ შეიტყე?
ცათა და ქვეყანასა შუა ე ორი საშუა გამახნია, მე მიხდა, რომ
კაი ყოფაში შეკვდნენ მარტო ხელ ოჯახში რათ ჩავგდებ ჩემ
თამარს, ენაცვალს დედაი იმას! მე შენ გითხრა, სილამაზე
არ ვინ დაუწინოს. თურქმანული ვაშლივითა აქვს დაწიწული
ღოლები...

— ქალი ქებთ გათხოვდებოდა და პატარძალი ვის უნახავს
ჩივიანო; ამისი არ იყოს, ჩემო ცოლო, მართალია, ჩვენ

თამარს აწვინ დაკრძობა, კაი გოგონას; შვილი ჩემი და აწ
ვიცი რაღა არი. ე რა დად ოჯახში ჩავარდეს თავს ვერ გაბ-
ტანს, მუჩუნობაში სულს ამოართმევენ; რძეები, მასლი-ცო-
ლეი კვირტს აწ გაუშვიან. მარტო-სულს ოჯახში კი თავისუ-
ფალი იქნება, რაგორც უნდა, ისე თავის ნებაზე დაწყობს საქ-
მეს. მერე ისეთი კაი სადღედაშთილო ღელა კანია ნენი რა...

— მე აწა ვიცი რა, აქეთ-იქით ნათრეკ ნაწოწის შვილს ქალს
აწ მივცემ, აწა!

— ღელა-კანო, დასნება ლუკმას თავი ქმარმა, ცუცოს აწ
მისცემ შენ ქალსა, ჰა? ცუცოსა?... რა გელაპარაკო, ღელა-კანს
რა ჭკუა ჰქონდეს, რა უჭირს.

— რა არი ე შენი ცუცო გოდერძიშვილი, ღამის მესრეა,
სხვა ხომ არაფერი?!

ჭლო, კიდეც ეგ არის, რამ ღამის მესრეა. ამოდენა ხანია,
რაღა მე გუთანს მივდეგ, აწ მამაშორების ეგ ღამის მესრეთ,
ერთი წყენა აწ მამაკონდება; საქონელი, გუთნეული ისე ებრა-
ლება, რაგორც თავის-თავი. ამოდენა ანიული ისე გაივლის
ხალხმე, რამ გუთნეულს აწ შეეტყობა: ბმულა თუ არა გუთან-
ში: ეს შემოდგომურები დავიწყეთ და სუ ბურთავით დარგვა-
ლებულები მოუდის საქონელი, ისე დაძაღობს ხალხმე. ახლა ნახე
რა დღიურს გადავაბრუნებთ ხალხმე? რათა? რათა და იმათა,
რა ღონიერი საქონელი გვიბა გუთანში, და, რა ღონიერი
გვიბა, ეს სუ ი შობულ განათლებული ცუცოს უნარია. ბიჭია
მეთქი, რა სუ რქრია, რქრია! მაგის შობდურაჲი კანია ამ ხე-
ობაში აწ მოიპოვება; ამოდენა ხანია ღამი-მესრეობს და ერთ-
ხელ ხარი აწ შეჭარვია სხვის ნათესში. ამიტომაც ეხლა, ე
შემოდგურს რა ვეზირბოდით, გუთნის დედებს ცილობა ჰქონ-
დათ: არა ჩემთან უნდა დაჟუდეს, არა ჩემთანაო. აწ შესე იმ

ფინურს სიბინდიით რა აქვს განილაგებულ! უჩიგოა ანა, შენს თამრის გუჯს მისძმანკავს.

თამრის გუჯის-ცემამ მოუმატა, მამის ღაპანკავი მოეწონა, ამას თვალი ეჭინა კოსტა ბიჭ—ცეცელზე; გუჯი ისე აუტოკდა, ეელში მოაჯდა, რომ თამრამ უნებურად წამოასკვედა; ტანში დასმონა და ხელეს მტურევა და ტკაცუნი დაწვებინა. წამო-სკველებას დედამ ყური მოჭკრა და დაბლის სმით უთხრა თავის ქმარს:

— კაცო, დაბლა ილაპანკავე, ე გოგოს ანა სძინავს, კაიგონებს; გუჯში ან ჩაუვარდეს, ცოდვას!

— ერთი ანდაზა: «ტერ-ტერ, ცოლსა გრთავენო», უთხრეს ქვირე ტერტერს, იმან გაიღიმა და უთხრა: «ჭიმიპიტო, მეც ეგ მინდაო». იმისი ან იყოს, მაგასაც ეგ უნდა, შენ რა იცი რა იგას თვალი ან უჭინავს ცეცელზე. რას იტყვი, ჭა, შენა, შეიჯო თამრო! დაუძანა ქალსა.

თამრის შრუანტელმა გაუჩინა ტანში, თმა მადლა აუვიდა, ლოყები ატეცია, ყურებში ცეცელის აღი გამოესტენდა და გუჯმა ისეთ ხაინათ დაუწყო ძაგძაგი, რომ რომ ან ჩამჯდა რიყო, წაიბანბანებდა მთვრალსავით და შერცხვებოდა დედამასთან. ამან მხალხლად წაიბურბურტა მამის სიტყვების ზასუნად.

— იჭ, ნეტავი შენაც! მე ქმარს ან ვიჩთავ.

— მაგის მეტი რა გეთქმის, რა...

— ნეტა, ადამიანო, ან ატედებოდე ხოლმე რა შენი ტოლია, რა ელაპანკაები ან რა მაგისი საქმეა საქმრის ამოჩქევა, ასე ბაასობდენ ცოლქმარნი ვასშეობის დროს თავის საყვარელი ქალის თამრის უსმითზე. ეს გუთნის-დედა. სალიკა ანაღ.კაცი თავისთვინ კარგად იყო; კაი ხანია რომელი ძველი პური ან გამოლევიან, ღვინის ცვანასაც წლითი-წლობამდე ან

გამოიღებდა. ამას სოფელში შეძლებული კაცის სახელი ჭქონდ დაკარდნილი, ლიტრინანებში ჭყვანდათ ნაწერილი.

იმ დამსხვე, თუმიც ცოლი ძიელ უარზე იყო, გადასწვიტეს, რომ თავისი საყვარელი ქალი იმ ნაქებ ღამის მქრეს მისტენ; ახსენეს ღმერთი და მისდეს თავი საერთუმალზე. ის-ის იყო შევიდნენ ბუჩანში, რომ უცბათ ამოვარდნილმა ქაწმა მიახლას უფში ნაწვევტ-ნაწვევტად სიმღერის ხმა. მომღერალი ვასაცაწი სუფთა ხმით იძახის სიმღერას, არაკრკებს ხმას, სასიამოვნოთ გადადის ერთი ხმიდგან მუორესთან. შირკულმა მომღერალმა შემოსძახა:

«ა ქალა, ვაშილი, რა ვაშილი!
 უბეს ნადები ნასეტევი;
 ამაღამ შენთან წამოვალ;
 გულის ჭირიძე, რას შეტევი?!»

მუორემ:

«წუთი სოფელმა დღე ხეუნი ძიმწარე დაგვალევიანა,
 არც მოგვკლა, არც დაგვარჩინა, არც დღენი დაგვალევიანა».

ისევ შირკულმა მისძახა:

«ტორუას მაინც არ მოგვკლა, რაც უნდა იუოს წამალი,
 საწყალი ღამი-მუხრისთვის ის არის კარგი წამალი». და სხ.

ამ ნაიჩის სიმღერებით და ლექსებით ჩაიარეს გუთნეუ-
 ლით ორმა ღამის მუხრემ; შირკული რა დაათავებდა ლექსსა და

პირველ ხმასა, ზედ დასჭევილებდა: «ჭა, ბიჭო, ჰაკო, გენაცვას!»
 როგორც შემთავს კსთქვით, ამ სიმღერის ხმამ გამოადგოდა
 ახლად ბუჩანში შესული ზალიკა ახალ-კაცი.

— ჭეი! დედა, დედა! რომ არ შეიძლება ამ გვარნი ადამიანი
 შეიღი, როგორც ე ცეტლას?! ვერა სულ-დგმული ვერ დასწრბს
 მაგ ბიჭსა, ვერა. დმერთო, სად უდგა სული? დუნიაზე არ იქ-
 ნება, რა საჭირთა, დუნიაზე, შავი ბადალი დამი-შეხტე, სთქვა
 სიმღერით გამოდგომებულმა ზალიკამ, შწოლანკემ ბაკის კარებებ-
 ში, და ჩემი ცალი კი ჩამციკებოდა, იმას როგორ მივცემ ქალ-
 სათ.

— არც და ხოდბუნებიც მაგას უხაროდეს, მთქნარებით, გა-
 მორკვევლათ წამოჩრება ცალიდა.

— კიდევ ჭრის ე ჩემი ცალი და კიდევ ჭკერავს: წედან რას
 ამოობდა ჭ ესლას რას ამოობს... დმერთმა მოახმარეს და შეარგოს
 ი ხოდბუნები, როგორც თავის დედის ალალი ძუძუ! აი ნე-
 ტავი არ იქნება ე ჩემი ზაქარაც მაგითანა მხნე და მარჯვე
 ბიჭი გამოვიდეს?! ნეტა მაგი დედი ძუძუს, რა მაგითანა ბიჭი
 გამოხარდა...

აქ იცვალა გვერდი და ცხვირი ბაკის კარს მიანჯინა.

III

ცელი გოდერძიშვილი იყო ახალი ბიჭი, „საბრალე ნე-
 ნეს შვილი“, ასე ეძახდნენ ძაღლის-ხეველები. ამისა მამა გიორ-
 გი ჯერ ისევ სიჯილეში, სამთარში ხეს დეეტანა ბატონიანთ
 ტყეში; ზოგი ამოობდა, რომ თავ-დადმარტზე მარხილი დაქან-
 და, ჭკემ მოჭევა და გაიტანათ. მაგრამ ცუცხსთვინ არივ ერთი

იყო; ე მამა კი მორუგდა, დაჩნა ობლად, და წყვობრც უნდა მობეკვდარიყო. ცეცო ესაბრალა ნენეს ერთი წლისა დაჩნამი-
 ყო. ამასე უფრესებიც თურმე ჭყვანდნენ ნენეს, მაგრამ ღმე-
 რთმა არ მისცა. დაღანდა და დამარდა ნენე: დაჩნა მარტო-
 მარტო გამომწყვდუელი ოთხ კედელ-შუა, უანკათ, უაუკმა-
 ჰურათ — ერთი წლის შვილით. თითონ ჯანი გაკარდნიყო, რაც
 უნდა მისკულიყო, მაგრამ რა ექმნა ბავშვისთვის. მეტი ღონე
 არ ჭქანდა ნენეს — უნდა დღიურათ ემუშავნა, ეკლასნანა და ისე
 დაეჩინა თავიც და შვილიც. «გაკალ, მივდგუბ-მოვდგუბი, ქვეყანა
 განიერიან». ითქვა, გათავდა.

პატარა ცეცო აკვანში ჩაკრული იწვა ხოლმე დერეივანში, რა-
 ცა დედა მეზობლიანთებში მიდიოდა სამუშაოდ, მხალოდ სანდისსან
 დასუდავდა იმას. მაგრამ ბევრჯერ მთელი დღით უსსავლნა ლექსას
 — ნათლობის სახელი ცეცოსი — უძუძურად; ბევრჯელ, თურმე
 გადჩნა, რომ აკვანში არ ამოსწამეს საბრალა ცეცო ღონებმა.
 მაგრამ მეზობლები იტყვიან ხოლმე, ცეცოს ნენეს სიალა-მა-
 რთლემ უშველანო. აბა, რა დაჩნენოდა ნენეს თავის ცეცოთი, რომ
 მარტო არ დაეტოვებინა? საფსუღლობით ნენე თითქმის ყოველ-ღვე
 შეძლებულ გლეხებთან მიდიოდა მუშათ: ქეკის საგლეჯათ, სი-
 მინდის საჩქევად, ღობიოს საგლეჯათ, ბოსტნის გასამარგლად,
 სან თავისთინ თავ-თავის მისსარკვეულად დადიოდა. რაგორც
 ყოველ საქმეში, ისე აქაც, სამუშაოში, დედა-კაცს მამა-კაცზე
 ერთი-ორათ ნაკლები სამუშაო ოსი ეძლევა: საში შაურიდგან ექვს
 შაურამდინ. თუმცა ძალიან მხნე მუშა იყო ნენე, ყაყ-კაცივით
 ირჯებოდა, მაგრამ ექვს შაურს არ აცილებდნენ. სამთრობით კი
 პურის მცხობლობდა; ამასობაში ცეცოც წამოეზარდა; ახლა თან
 დაჭყვა შვილი და ამიტომ უფრო უმატა მუშაობას. ბოლოს
 იმისმა ბედმა ისე იმუშავა, რომ მღვდლიანთ მოჯამაგირე დე-

და კაცთა დაიჭირეს იმ ზიზღით, რომ ბაშვიც თან ჭყლედიელა. დაჭკეცა ხეხემა თავის ხელის კარები, მაგრამ ცეცხლი ვი არ გაუქრია: გვირგვინი ორჯელ-სამჯერ მანც შევიდოდა ბოსელში და ბუნარში მიანუვლებდა ცეცხლს, რომ ბოლი ასუდიელა და ქვეყანას ეთქვა, რომ იმის სახელში ჯერ ცეცხლი არ გაშქრალა.

რის ვანანჩრობით გამოხატებდა, გამოაჩინა ერთთ-ერთი შვილი, გაამეხრევა. ცეცხლმ დაიწყო ახლად ჭადაში სიარული, უოკელ-დღე თითო გუდუჩაშა შესა-ფიხსა მღებდა; წყალს ეზიდებოდა, მეტე დღისი შესრეობა დაიწყო; დედა ცალკე მუშაობდა; იშოკეს დაუფუდრელი ლუკმა.

სილანბუმი, სიმანტო-ხელით გამოზრდათ თავისი დადი დასავა ცეცხლს: ის იყო კანტი, ანუ, როგორც ჩვენში იტყვიან, სხარტი ბიჭი; იმის გამხმარ, მაგრამ სუფთა სახეს სიუფთავის ფერი დასცემდა. შავი თვალები, ზედ გადმოხურულის ცრემლი წამწებებით, შავი, გადაბმული წარბი და ფართო შუბლი, შებრული და შელანძრული მხისა და ქარისაგან, გადმოსცქეროდნენ მის ცოტად კსიანს ცხვირს. ზემო რუხს უშვებდნენ ახლად აკოკრებულ უფვაშები. ლაშარაკში ეს ტუჩი იმას მალე-მალე შეუთრთოვდებოდა, სახეც თითქოს ეკალს აუშვებდა, როცა არ მოეწონებოდა რამე ლაშარაკში. ეს იყო ბეჭედი იმის ნაილაჯობით გამოკვებისა. გულ-ღვიძლი დაუთუთქა, ნადეკლას გაუწივად დედის ცქერამ, მისმა ტანჯვამ არსებითი ლუკმისათვის, რომლისთვისაც ის ზიზღუტყვესავით მუშაობდა. სიძულვილს ხალხისადმი ის სახის თრთოვლით ჭსატავდა.

ეს ცეცხლ იყო, რომ დასჭყიდდა სიმღერაში ამხანაგს. ამხანაგი იყო ზაკა კანინაშვილი, ესეც დამის მეტე იმავე გუთნულისა. აი ამ ორმა დამურა, ჩაუქმა ბიჭებმა, ნაბდის ქუდ-

ბით და რუსული ჩამკვით ჩამოიარეს სეგში, სოფელ სოფელ,
 სიმღერით.

IV

— ჩუ!... ის რხერი ჭოტი იძახის ციხის უბანში; დასწევ-
 ლას ღმერთმა, კაცო, რას ჩაატივდა მაგ უბანსა, ჭა? მინამ არ
 გააღაგებს სულა გი არ მოეშვება თუჩმე; ჩამომტყვება თუჩმე
 იცის... ი სწყალი კვირიკიანი სუ ერთიან ამოწყვიტა, ახლა
 უგრესელანთ მიჭყო სელი, სთქვა ჰაკომ.

— მა სად წავიდეს, მეჩუ? მაგისი ადგილი ციხეს; დღე კე-
 რასა ჭხედავს და დამე მხიარულობს, მაგისი სიმღერა ეგ არის
 და რა ქნას, უთხრა ცუცომ.

— არა, კაცო! იტყვიან, რომაო, რომელ უბანსაც ჩაატივდე-
 ბაო, რომელი სხალისკენაც გადავივლებს ეგ ბაიუში ჭოტი, იმ
 სხალში, ან უბანში, უთუოდ მოკვდება ვინმეო მართალი არ
 არი, მეჩუ? ე შუა ციხის უბანი სუ გაჩანაგდა, შვილასა!

— ჭო, მამა ჩემიც მაგან არ მოჭკლას, დიხ!! რას ამბობ,
 კაცო, სეკვდილი სო წერას: რაც შუბლზედ აწერია, იმას ვერ
 წაუგა. მამა-ჩემს ეწერა შუბლზედ, რომ ხემ უნდა დაგიტანოსო
 და დაიტანა... აი მთელი ელიის უბანი ამოწყდა და აიყარა,
 მაგრამ იქ ჭოტს გი არ უძახნია.

— მა რათ ამბობენ, მეჩუ?

— რა ვიცი!

ერთს სწამდა, რომ ჭოტის ძახილი კაცს მოჭკლავს, მე-
 რეს არა სჯეროდა, არა სწამდა. რათა სწამდა ერთს და რათ

ანა სწამდა მეორეს—ეს ანც ერთმა ან იცოდა და ანც შედი-
ოდნენ იმის გამომიქებაში.

— რას იტყვი, ცეცო! ე გუთნუელი სად სჯობს, რომ მივ-
რეკოთ. პაატაანთ სააკურის ჭალაში ესაა ბაღასი გაჩნდებოდა.
ძან სბო-შეულა ან იყო იმ დღესა იქა! უთხრა პაკომ.

— ამოვიდოდა, მაგრამ, კაცო, მოთუელი ბაღასს ისე გუ-
ლიანად ვეკა სჭამს საქონელი, როგორც ახალსა. ახა, შენ თი-
თონ დაფიქრდი; კაი ღობილს ჯამი მიაგდე, ვსთქვათ, ფერდ-
საც მოხვდა ღაზათიანად, მაგრამ ვიდეხ... ვაჯაღას ვაყრის
მუცელი; ახლა, როგორა ხარ ერთ ჯამ მაწონსე? ღობილს
მიიმატებ, თუ მაწონს იჩივ?

— ჭაი, ჭაი! გაგიხარინა, რომ მე იმას დავაცნო. მაგრამ...
ეჭა შენ, ძმაო, რაც გინდა თქვი, ღობილთანა ჩვენი კაცითვი
ანა არის რა; როგორც ის ამოყურავს მუცელს, ისე სხვა ან
გაგონილა.

— საქმე შეგებანა, შეგებანა... ჭო, შენ დარდი ნუ გაქვს,
ცეცო მოგიკვდავს, ცეცო, თუ ემ დრამში სანაღეთის თავში ან
დავბადო ე გუთნუელი. გუშინ ღაშიდგან გადმოვიარე, უკეთესი
კაცის თვალს ანა ენახება რა: ასეთი ღიჭა და თურწა ბაღას-
ხია ი გორდიანსე, სიმინდის თავში, ჭალაში, როგორც აბრე-
შუმი; სულ შრიალი გაუდას.

— თუ ღაშელებს ან მიურეკათ კიდევ კარგი. ი ღაშან-და-
ქცეულები, ი ღაშელი ღამის მეხრეები თავიდან ბოლომდე სუ
შეოლთები არიან. შარშან მარშან დღეში გინადამ მინა ან მო-
მიკვლეს! სთქვა პაკომ და აგრძობინა ცეცოს, რომ ხათაბაღას
ან შევემთხვეთ, რადგან ხშირად მოხდებოდა ხოლმე ღამის-
მეხრეებში შეტაკება სამოვარის გამო.

— ჯერ ერთი ესა, რომ ჩვენსე ადრე ისინი ვერ ცარკენ;

საქართველო

შეაჩუქეს ეს, მისა, ჩემო ძამია, სისხლი-გუდა კაცია. აბა, კარგია
 რა თავი ზედ დაჩხეჩქეს კობლებითა? რა მომკვდაჩიყო, იმის
 რა ბაღანას უნდა წიწილებივით ეწივ-წივნათ აქა-იქა...

ამ დროს მოისმა ლაწუნის და შეაწუგეტინა ცეცოს ლაშა-
 რაკი. ამათი გზა ორდღობში გადაიდა, კენახებს შუა; ლაწუნის
 შემდეგ კენახის ღობემ ჩხარო-ჩხურნი დაიწყო. შავო შედგა, ცე-
 ცომ მოხედა გვერდზე და აკრძობინა ამხანაგს, რომ უბრალო
 ლაწუნმა რაგორ შეგაშინათ.

— ეს უთუგათ კენახში ხილს ქურდობს შგზავნი. ამ ორ-
 დღობეს ხო არ ასცდება ოსი, სთქვა შავომ.

— არა, ეს სულ სხვა-ნაირი ხმია, ეგრე ხანგრძლივით ქურდი
 რადი დალაწუნებს.

— რას ამბობ, კაცო! ესაა ისევე დანისია, შეხედე ი ვასკვლავ-
 სა: ჯერ არ ჩასულა. ამ დროს მოისმა კიდევ ლაწი-ლუწი, გლი-
 ჯინი სხვა ალაგას,

— იი, შენი გამჩენი გი დაიქცას! ეს ხომ ი წუწვი ხარ
 იქნება, ი ხათანთ წიქარია... ჩუგეოლო, წიქარა! აჭა! შეჭვივლას
 ცეცომ და ხარმა დამფთხალი ირემივით ბრავგანი გადმოიტანს
 ღობიდან. ე ჯუღ-ძაღლი, განა არა, სუ მაგონდება ხოლმე,
 რა ეგ წინ არ გაუშვა, ე კამბეხებთან ვატარო, მაგრამ სუ გუ-
 ლიდგან გადამივარდა. ერთი წაუარო და შემოვიტრიალო, აი სი-
 მინდებში არსად შემეშაროს.

ცეცომ შემოიტრიალა წუწვი წიქარა. ისე ჭყავდა დაწკრთ-
 ნილი ხარები, რომ ერთი დამახება და იმათი განხერება ერთი
 იყო. ამასობაში გუთხეული გავიდა ფრონის პირზე, რიყეზე. ლა-
 შე იყო უმთვარო, ბნელი. სიბნელე უჭრო გაძლიერა დასავ-
 ლეთიდან ამომავალმა შავმა ღრუბლებმა. ნიავეც წამოუბერა;
 მტკერი შროწიაღ-შროწიაღით გააქანა.

— ან იქნა, შენიჭირობე, სთქვა ცეცხლმ, ეს წვიმის ნიშანია. კაი ხანია ანა უფილია და უთუფლა, შენმა მხემ, თქეში ან სეტყვა გატყვრება. ე ძალად რა ფეხებადგან ანა გკშორდება და იბურება, ეტყობა კოტეში, რა ამაღამ ლაზათიანად დაგვა-
აბობს.

— შირველი ან არის და მეორე ჩვენი დააბობს. ნეტავი ერთი ნამი გაჩნდეს შენი დღე-გრძელობითა, თორემ... ი და-
ლატვილი, რა არი და! სუ დაღანს ან დაწვებინებს ხალხე ბა-
ღან-ბუღანს!

— შენმა მხემ, რომ სწორეთ ლაზათიანი შესაუნა წვიმა მკვა. დახე, წინწკალიც წამოვიდა... ჭეი! დახე და, რა შავი ღრუ-
ბელი ამოვიდა ი საციციანესკენა. ეგ ჩვენი საავდროა აი! მთა-
გორასავით ან წამომჭდა რა ი დალატვილი ღრუბელი!

— ე დალატვილი სადა ჩნდება მაგოდენათ? ნეტა კი მანასკა და? აბა ეგ იქნება კაი სანახავი აი, სთქვა ჰაკომ და შეუბრუნ-
და ღრუბელს.

— ღრუბელი ნატყვი ან გინახავს შენა, ჰაკომ? ისეა, ბიჭო, დასკრეტილი, რაგორც კაი ცხავი; იქიდგან ჩამოდის წვიმაი...

— ჭეი! აი დიდება შენთვის დემეტო! რამდენი რამეა, რა ჩვენ ან ვიცით; ე რაღა მისაგონებელი იყო?

— მა ხო უწვიმეთ დავიწოდით. ცეცხლი ჩამოვარდას რა იტყვიან, ის არი აი უწვიმობა. დედა-მიწა სუ შინს დააღებს ხალხე, თითქო შოშიას დასტომიან... იტი? დედა-ჩემი იტყ-
ვის ხალხე, რამაო ერთ წელიწადს ერთი ცეცხლის კიდება გოლვა იყოო, რა სუ დაიდგა ქვეყანაო, დედა-მიწამ ისე დააღლა შირიო, რა კამიეხებს ფეხი უვარდებოდათო. ატყდენ თურმე ი საჯავათ-
ძალდი მკითხავები, რა ეს ჩვენი ცოდვის კითხვაო, მეორეთ მ-
სკლანო; ხალხს საფუღავებს ვიღა გაუთხრისო და ამაში ჩატვი-

ვიანო. თუჩმე ჩვენმა მოძღვარმა, აი მე რა ვუბარე ხალხს, იმანსაც
 ჯვარით და სხანკებით შემოუარა... მეც თუჩმე საიდლანსაც,
 ისე ანაზღათ, გაჩნდა წვიმა და სუ კოკა-პირუღათ ასხა, და,
 მე შენ მოგახსენო, თუჩმე ბიბინი შეაქნეკინა მთა-ველსა...

ამ დროს დაიჭყქა ერთი სასწარლად და შეიკლავნა ელვა
 გველსავით დასავლეთისკენ. ღამის მესრეებმა პირ-ჯვარი დაიწე-
 რეს. წამოუბერა ქარმა და დაატრიალა გოლგვის სუნი. გოლგვის,
 მერაღი და აშმოკებულა წყლის და გამომარა ბაჯანის სუნები,
 ერთად შეკრებულნი, უღიტინებდენ ცხვირს და უნებურად
 აფხლკეინებდენ: სუნთქვა გაძნელდა, ჭყერი დამძიმდა. ქარის
 უცხათ წამოებრვამ და გრიალმა შევირცხლი, მიფრთხალი და
 მხდალი მტრედები შამი-შუმში მოიუგანა: კაკლის ხეებზე ფრთებს
 ფოსტონივით გაუღიფლათ ტკაცი-ტკუნდი. ამ სულ-დგმულის
 მოძვარებაში რაღაც საიმოვნების და ნუგეშინის სრძნობა აღძრა
 ღამი-მესრეებში. ერთგული მუჩა შედგა ამ ტკაცუნებზე და კუდ-
 გაბზიგანებულა გაშტერებით შესტქეროდა ხეებს და თან მუნჯათ
 იღრინებოდა. ჩანანცულეს მტრედებმა კაკლის დაბლა ტოტებში,
 ამოუშვეს კრუტუნ-ღრუტუნი, ძალ-მოკრულ ბაშვივით და მიეც-
 ნენ ძილს და განსვენებას.

ღრუბელი თან-და-თან ანოიმარათა, დაჭტობა მთელი ცას-
 ქვეშეთი; იმის შავი, ღვიძლი ფერი ამბობდა, რომ ძალიან და-
 ტიგინილი იყო ნამებით ქვეყნის მოსახვეურებლათ. ციცო მადი-
 მალ ჩაქუქდებოდა და გახედავდა ბაღივას, რომ ვსა ან შემლი-
 ყო. ელვაც ძალიან შეკელიდა იმათ მოსავრობას: როგორც კვესი
 ბებზე, ისე დაბღვრიალებდენ ჭექის შემდეგ ელვის ნაბეწვ-
 ლები ჭალაში და ციცო ერთი თვალის დაკვრით იგებდა, საით
 უნდა დაეჭირა სხანკეთის ვსა. ჰაკოს კი ის აწერი სტანჯავდა,
 თუ სად ჩნდება ეს ამდენი ღრუბელი.

— სად არის, ბიჭო, ეს ამოდენიერთა ღრუბელი, ჰაე? ეს არი
კატო, გასაგონა, რომ თუ არი ღრუბელი შინათა, რატო მა-
დი-მაღ არ მოვა ხელზე წვიმა. ვაი ჩვენი ბნალი! ჩვენ გაჩენა-
ში ღმერთი არ უნდა ერიოს, არა! ი დაღვრივლი: გამოგზავ-
ნოს ხომე, რა სარჯი გასდის... ესე მაინც იყოს, კატო, ღე-
ბულობა, რომ. რა არი... ი როცა გოგვას, მაშინ ხარჯი არ
იყოს. თუ არა და, ეგვან მაშინ გახედება ხომე: ერთ და
მღვდელიცა. არა, ეს შითხარი შენა, რომა მე ვარ მღვდელი და
ე ჩვენი მღვდელი კი გლეხ-გაცათას, ან ი შრისტავი, შათხანის
შლანა-შლუბით რომ ჰქრეფავს ხომე ნედლეებსა, — რომ მივიდე
იმათთან. იაშენათ, ჰა? შენა გვითხავ, ცუცო!

— აი, ღვთის წყალობა გაქვს, მე იმათ შლანუნი აუტყხო
გვერდებში, სთქვა ცუცომ ხმის თრთოღვით. შათხანი კი არა,
ვაი საკამბეხო იფნას სახრე და იმათი ჯანი, რომ საცა მოხე-
დეთ სუ ძეგამდი დაღურჯოს. მაგრამ... ეგჰ, ჩემო შაკო! მა-
გას ჩვენ ვინ გვადინებს. და ვერც იქმ შენ და მე, ჩემო ძანო,
აგრე უღმერთობასა. რომ გავიგებ ხელზე, შიარები მადღმა, სუ
გული ამოდუღება და თვალები სისხანით ამეკსება ხელზე. აი
იმ დღეს საცოდ ვ დაჯაქიანთ ქვრივ-ოხერ დედა-გაცს რა საქმე
დაუწიეს ორი შურის გულისთვინა: კინაღამ კიწიწებით ათრიეს.
აბა, სად მღვებეწებოდა საწყალ ქვრივსა; ერთი მესრე ბიჭი
ჰყავდა და ისიც მოუგვდა. მართალია, ვენახიც აქვს, სახნავიცა,
მაგრამ აი აგერა ჯერ ე ჩვენ. ძმარ; სისხლსა ვღვრით, წელე-
ზე — რა არი — თქვენ ვიდგამთ და აბა შითხარი რა გვჩვენა. ი
მზი შუქის მადღმა და შიარება არ გამოიწერება, რომა წრეულ
ხუთი კოდი შური ძველად ძლივს გამოვა. იმან რა ქნას, იმ
ქვრივ-ოხერმა: ამ ოხერს სოფელში სამუშაოდ არა არის რა,
რომ ღუგმა შური მოკოს. შარშან კიდენა ზოგან და ზოგან

ქრები უსდა სავლელი და იქ მუშაობდნენ დედა-კაცები. წაუკ-
 ლა? ეჭ, ზიარები მადლმა, ნაღვერდლით შეესება გულ-მეცელი,
 რაღა წარმომიდგება ხელში, რომ დედა-კაცი თეს-შიშველად თე-
 ხით ამ განურებულ დედა-მიწასედ დიდიდგან საღამომდინ და-
 გუზული სდგას. არ დიაჯერებ, ზაკო! იმ დღეს, აი იორდანეს-
 თვინ გუთანი გვება სავარსულ სურსე, სამხრისა რა გამაუშვით
 და შე ლაშქრე ხავიბინე წყაროსე, სწორედ ი ლაშის თერ-
 დობსე უნახე დახეჩილი ქერში დალაქიანთ ეფემიანი, აი რაი
 შაუჩისთვინ რა დაარბიეს. ვნახე, მხალ. მაგრამ ნეტა არ შენა-
 ხა: მღუღანე ცრემლს ანეგდა ამ სიტსე უპანაქებაში; ისე ვარ-
 ჩამოუარე, რა არც ვი მოუხედნაა. შევხერდი, ბიჭო, და სულ
 ბაგი-ბუგი დამიწყო ცოდვით გულმა. მაშინ წამომადგა ი დედა-
 ჩემიდა: შე რა მოკვდამოდა მეტეი, ხო ეგრე მოუვიდოდა
 იმასაც მეტეი... კლჭშიმე!!... რეცემ აქ ერთა საშინლად ამო-
 ხენეშა, თითქოს უნდაო მოკროვილი, გამოუთქმელი გაუგებანი
 ამოინთხილეს. ამოხენეშამ თითქო წყლული მუწუგი გამოურწ-
 ყო ისე მოუფონა გული და შშივიდის ნაბიჯით წაუარა სიმინ-
 დისკენ მამავალს ნიკორას. სწორედ არის ნათქვამი:

«ახვრავო შეებს უბედობისა».

— აბა, ბიჭო, რათა, რაო, ჭა? არა მატეს, რათ მართმევ?
 რას შეგმატებს ქერივ-არისის გაგლეჯანი? რა ჭჭკიან, რა შე-
 ძლებს იყოს, ხომა რა ხმა ამოგლეჯს... ნეტა ერთი რათ უნ-
 დათ, ბიჭო, სად მიაქვთ? .. ეგ ვი არა და, ღმერთმანი, ეს
 კერ გამოვიან; ი რათ არის რა ზოგი დუღას და გაღმოდის და
 ზოგს ვი შიმილით გუჭი უსმება, ჭა ე?... შენი არ იყოს, ტე-
 ცო, ღმერთმანი, რამა ღამე და დღეს განწორება თუ არი, რა

ჭეჭიან, ვასწორებთ და, რას ვიცი, უნათლ ვაჩვენებ და ჩვენი ყველაფერი და! ჭეჭმანით უთხრა ჰაკობ.

— მა რა იქნება, ბიჭო! ეს მამასახლისიო, ეს მღვდელი და დიაკონიო, ის გზიწიო. ე მენახირეს მისცეს კაცმა კიდე ჭო! — ალაღია, აი კიდევ დალაქსა, მაგრამ ე მამასახლისი რაო, რის ჩანჩადაა, რის მაქნისია, რას მიკეთებს? ერთი ვიღაც რხერი ჩამოიკიდებს კაჭკას, გასუქდება, სოფელს მესტამს; ახლა სხვა, ახლა სხვა, და ტემენ. შენ აძლე, მე კაძლეე ისა, და წავიდა და გავეთდა კაცი. ასეა აი სჯემი! გამდიდრებისან მა რა მოუვათ. დამი ხაჩში რა დამე გამოიტყდება ხოლმე, წამომადგება, რა რათი შეთქი, ე ჩემი რაფელი რათ მიაქვთ; თუ მომყავს მე, მაშე ჩემი უზრანნი არ არი შეთქი; რატომ ჩემს რამომში არ უნდა ეყაროს შეთქი!

— აი, დიდება შენთვის. დემერთო! რაღაც ვაჩვენებ და!...

გავარდა ცაში ელვა, შერ-მორს შექმნა ცამ ნელ-ნელა გრი-
ადი, თითქო ცარიელა კასრს მთავრანაფისო. ჩამოვარდა ერთ
წამს სინცმე: ხეებში და იყო შრიაშული, შემდეგ. გატყვრა უც-
ხათ ტექვა და ჩამოაკვესა ფრანის რიუესე.

— წმინდა არს, წმინდა არს! და გადიწერეს დამას მესრებო.
მა პირჯვარნი,

— ალაღა ხუმრობს, აი! დემერთო, შენს მადლსა, ერთი კვა-
სხურე, შე გურთხეულა! სთქვა სასოებით ცერამ.

— თურმე, ნუ იტყვი, ბიჭო, ბებია-ჩემმა იცის, რამა ე რა
ქუხს, ელია წინასწარმეტყველი ზის დროშკაში და დაჯირითებს
ცაში და, ა ცა რა განძრევია, მაშინ წამოვარა სხვა-სხუებით
წვიმარ. მესადა თურმე ისა გზავნის. რა გააქანებს ი დროშკა
თუ რაღაცა, წინ ი წყეული ეშმაკი აუძლევს, ცხენები თურმე
უკან დაიხევენ; ელია, კინაცვალე იმის მადლს, აიღებს მესა

და ესულის ი წუგულსა; ის დაიზუკება და მუხი კი აქ ჩამო-
ვარდება. ნჱ! ი საღავათ ძაღლი, ისა!... ღრუბელსაც ის თუ
აკეთებს აი, სთქვა ჰაკამი.

— ეგა, ბიჭო, ჭკუა მიუწითელა. ეს კია, რამა სად ცაა,
სად ჭექა-ქუხილია. ხან-და-ხან რა ი ზედ თავზედ გაბგვესებს ჭექა-
ქუხილი ი ელვასა?... ეჱ ე სარებს გავეკეთო, თორემ დაგვა-
ლბობს, მე ვიცი. ჰერ სარი დაგადლოთ დ მერე ჩვენ თავს ვინ
ინაღვლის. შირ-უტყვი საქონელია...

V

წუალ გაღმით იყო სააგურის ჭაღა (ასე ეძახიან ძაღლის-
ხეველები აქ ჭაღას). ერთ დროს ეს ჭაღა ისე გაზურული და
განმული იყო ბუნქნარით, ეგაღა ბარდანით, რომ ჩიტი ვერ
გამეგრებოდა. ესღა კი ძაღლის-ხეველებმა შიგა-და-შინ ამოუწვეს
ამ ჭაღას გული, განმინდვრეს, გაახოვეს და მოჭყავთ სიმიანი.
ამ ახლების გვერდით და გაქმემა მშვენიერა სამოკრებია; ერ-
თად-ერთი ბილიკი გასდევს თავიდგან ბოლომდინ ამ ჭაღას.
აქა-იქ აუუდებულა შრავალ-ტოტიანი ვერსვი და ამაყათ გად-
მოსცქერია დასალ ბუნქნარებს. ღამ-ღამობით ძვირად გამოსა-
ტარებს ღამის მუხრე ამ ჭაღაში გუთხეულს, ამიტომ რომ აქ ბუ-
ღობს სხვა-და-სხვა ნადირი: მგელი, დათვი, მელა, ტურა და
სხვ. სააგურის მგელი თავის გაუმადლრობით გათქმულა მთელ
ფრინის ხეობასე. ღამის მუხრეები უფრო რჩეობენ, რომ მოუ-
ტარონ სხვა გზით და სამოკარსე ისე მიწეკონ. ამ ჭაღაში უფრო
ჩამობნულა შავი ღრუბლების გამა. გზა და კვადი არსად სჩნდა;
უკვალა სულ-ღამულმა იგრძნო, რომ დიდი თქეში მოვა; იფრთ-

ხიალეს ჩიტებმა და ბუჩქის ძირას დაეშენენ; გვერტებმა, რომ-
ლებს სადგურს შეადგენენ გაბმული ბარდანა მცენარეები, ჩაი-
კრუტუნეს; ბაყაყებმა გახსნილეს ყიყინი, რომლებიც გაფიბრებუ-
ლებსავით ქასქასებდნენ; ამ საშემ ღამის საიდუმლოებას ბაყაყები-
ღა აწვებდნენ. მაგრამ ეს ხმა, შეერთებული ვერსების ტრტე-
ბის შრიალთან, გულს უწუხებდა კაცს. აჰ, ამ ჭაღასე, უდრო-
უდროოდ ფრინის-ხეველი ძვირად გაივლიდა, რადგან სკვროდა,
რომ ვერსებში ალები იმალებიანო. ძაღლის-ხევაში გაკრწევე-
ბული იყო ხმა, რომ ალები ამ ვერსებიდან გამკლეს გა-
მყოფაზარაკების სოღმეო, ხან ძაღლად მოეჩვენებიანო, ხან
ციგნად, ხან ცხვრათაო. ვითომ კიდევ ერთ გლეს დაეჭირეს
აღი ნაწნავებით და სსლში ჰყოლიყოს; მერე აღს ეთქვას:
«ოღონდ გამიშვი და ბედსა გწეკო: აი ჩემი ფრინილი და თმა,
ამებით, საცა გიჟი გამოჩნდება, ან ბნელანი, მოაჩვენა».

— მა, შეიღოსა, დაუმატებდნენ ზედ ძაღლის-ხეველები, ავი
კიდევ იმიტომ აქვს იმ გლასას შეძლება, რომ აუად-მყოფები
მოსდევნენ.

იმას კი აღარ კითხულობდნენ საცოდავები: რებოდნენ
გლასასთან გიჟები, თუ არა? ან მართლა თმა ჰქონდა და იმი-
თი არჩენდა, თუ სხვა რამ საშუალებითა?

ამ საშემ ჭაღისათვის უთუოდ უნდა აქციათ გზა მგზავ-
რებს, მაგრამ ჩვენი ღამის მერე ცეცო არჩენად გაივლიდა
ხოღმე ბილიკასედ. თუ მოვარინი ღამე დაუდგებოდა, ამან
იცოდა როგორ დაძღობდა გუთნეულს შიგ ჭაღაში, თუ არა
და ამ ჭაღის ბილიკით გადიოდა მშვენიერ სამოვარსე, ნასი-
მინდრებში, ყველასე უწინ. იმიტომ იყო, რომ გუთნისდედებს
ცილაობა მოსდიოდათ ცეცოსე ზ უღლასე ერთ დღიურს მეტს
აძლებდნენ.

VI

და გარისხდა: ჭექა-ქუხილმა დააყრუა ქვეყანა; ეფუა გულ-საკლავად ისლანგებოდა შოკის ცის სივრცეში; გავიდა ზღაზღანით საქონელი ჭაღის ზირში, „მამოჭკვ“! შემოუტია გუთნუელს ცუცმე და გაახეჩა.

— ჰაკო, რაგორ გინდა? წინ წახვალ, თუ უკან მოხვეები? მე წინ წახვალ, თხერი ბილიკაა, ე ფაქტობრზე ან სად გადინებს.

— ანგრე იყოს. გასწია ცუცმე წინ.

— ბიჭო, ხელა უყა, ხელა! თითო-თითოდ გამოვიდნენ ბილიკაზე, ახსად გადინებენ. ნჭე! ე კერანა, რა ჯურს ღამა? რუს-რუსი ან გაუდის ამ ტილა ცასა!... იი! რას ფეხებში მუდები შე რჯულ-დავარდნილო! აჴ-გამო, გადი ისე!... ჰაკო! მარჯვე იყავ, სწორედ ნადირის; ე ლეკვი ფეხებიდგან ან მოხრდება. ი დიდი თოლია მანც წამოგველთიყო.

— ჭო და! ეშმაკს თვალთ ან უჩანს.

— ფიქრი ან არის, ფიქრი! დაიწყო ისევ ცუცმე, ემ ღრამში გავალთ ველზე და მერე თუ გინდ სრლ დაგვედოს, ირემს გამეჩი აქ ან არის! ეს იყო, ჰაკო, რამ შარშან მკელი რქით გამოარბევინა ამ ჭაღაში და სოფელში ბღლაძა გააყრევინა. ჭი! ე ქედ-ნაურთხი! ისე გაუფთხილდება გუთნუელს, რაღა ნადირი დაერკვა სოლმე, რაგორც კაცი. ღმერთო! რა ზირუტყვია! რქოა სწორედ, რქო!... ჩუ, ჰაკო, გესმის?! აქ ღამის მუხრებმა შეაფურხეს გუთნუელი და წაუგდეს ყური. მისისა მუშუროს ხმა.

— ჭეი-ჭეი! ღმერთო, რა კაცია ეს სოსეი და! კენახში წყა-

ლი უკდის, შენი ცოდვა არა მაქვს; ამ წვიმამაც ლამის ზედ
მოუწროს, სთქვა ცეცხლმ ისე, თითქმე შეშურდათ, რომ სოსე
მეშახლის და ეს გი ესლა მიდის, და გაუძლვა გუთნეულს.

— ოჲ, ოჲ! გატივლდი და გათხრდი, აჰაჰა!! ცეცხლ, მოიცა;
ეს ოხუკა წავვის ცერზე დავაგე იყისი, ქალამანი სუ თან გაი-
ტანა. უჲ! სთქვა ჰაკომ და ჩაუქრა სმას; იცოდეს, რომ ვიშ-ვიშით
ვერს მთუმატუბდა.

ცეცხლმ მიანება საქონელს თავი, რადგან ველზე გავიდნენ,
და იმავე დროში გაჩნდა ჰაკოსთან.

— ჰა, რას წაკუთუხხარ? რა გიშავს, აი ველზე გავედით;
ვერს-ქვეშ დავისვენებთ.

ავიანტურა საცოდავმა ჰაკომ იყისი; გავიდნენ ველზე, მი-
უშვეს საქონელი ნებაზე; დაუწყეს კამბეებმა ბაღასს დღეუბა,
თითქმე იესეებს ჰგლეჯენო. ცეცხლ დატრიალდა ჭაღის პირში,
მიჩინხხვრ-მიჩინხხვრად, ტალ-გვესით სასწრაფოდ დააგზნო ვერს-
ქვეშ ცეცხლი; მიბრუნდ-მიბრუნდა, ეცა რივისკან, მოიტანა ილ-
ლით ორი დიდი სამუთაქე ქვა; შეხსნა ჰაკოს ქალამანი; წამო-
ყარა ბატის იყისი სმარდილიდან მარჯლი, წაყარა ჭრილობაზე,
რო სისხლი შესწვეკტიყო, და შეუხვია. მოუხსდნენ ცეცხლს;
ბაღასი კარგი იყო და საქონელი დაადგა ერთ ალაგს და ხარ-
ბად დაუწყო ძივნა; წამოუბრა ქარმა და გადმოჭყარა მსხვილ-
მსხვილი წინწყელები; ახლა გი დავლებით, სთქვეს გულში მესრეებ-
მა, და მიიკუნტნენ ვერსვის ძირში.

აი დაახს და რა დაახს, რო სულ ღიები წავიდა; გუთ-
ნეულს სანამ ძიელ არ გაუჭირდა, არ დაანება ბაღასს თავი;
როცა ძვალს და რბილში გაუკლათ და ბროტიალი დაიწყო,
წამოხტა ცეცხლ, მოიკვია გუთნეული ვერსე ქვეშ. შედგა გუთ-
ნეული, იერდი ამოიძის; იწვეს გულების ქვეა და ბღვერვა და

დეკანოზი. ცეცხლი მინელდა; შაკოს მიეძინა და ხამუშ-ხამუშ
 «გაი დედას» წამოიძახებდა ხელში. ცეცხლ გი თითქოს გულ-
 გრილათ უტყუროდა შაკოს გმინვას, იცოდა რა, რომ აუცილე-
 ბულის ამ გვარში შემთხვევები გლახისთვინ. ბეკრი რომ ივიში-
 შოს არა მოემატება რა; მშველელი არსაით არა და თითონვე
 დააკლდება, თუ გული არ გაიმაგნა, ფიქრობდა ცეცხლ. თითო-
 ნატი გაეხვია მასწავლებელი და მისდო თავი გამბეხის ფარდზე; გამბე-
 მაც თითქო შეიბრალა მესრე, გვერდი გადაიღო, ცეცხლს გასერი
 შიგ ფერდში გადაწონა და ლახათიანათ გაიძახარტა.

ცეცხლს კარგა-სანს ელვია, ათას ნაირ ფიქრებს მიეცა:
 ჩემი უანები საგანსოთ რა არ წამინდინოს, კარგა ბლამა
 პუქს ჩაუყრი; ცოლს შევირთავ და ჩემ ბერ - დედას გაკახარებ.
 წარმოიდგინა, გადაშინჯა გუნებაში საცოლადები და ბლამს წა-
 ლიკა ახალ-გადაცის თამარზე დადგა. «რა მუყაღსავით თვალები
 აქვს! ახლა მგლავები? შენ თქვი, ქალა. ისე მოიღებს ხუთ კქვს
 თუნგიან დოქანსა, როგორც ერთი სარქვი. მადლიანია, მადლია-
 ნი! იმისი ჩაგორება მარტლას რა ღიქს. მაგრამ ე-ე-ე, ვაი თუ
 ღმერთი გაუწყურს, წამოუაროს რამემა და სულ ერთიან გაახ-
 როს; ვინ ააგორეს რა იტყვიან, ის დამართოს, მაშინ? ე-ე-ე,
 მაშინ ცოლს ვი არა და შავ ქვას შევირთავ ამოიღებს, გადა-
 ბრუნდა და მიღს მისცა თავი.

— პატარა წავლულთ თვალი, თორემ სუ ტუფილია, წა-
 ლაშარკა ცეცხლში.

ჯერ ისევე ბუქანში იყო, რომ შემოესმა ერთი წივილ-გი-
 ვალი, ღრიალი, სმარება.

— რა იყო, კაცო, რა დაგემართა? ნადირი ხომ არ არის?
 უუკირის ზევით ერთი ამხანაგი შეარქოს.

— ნადირი ვი არა და!

ამათ ხმაურობასე ახლა-მანლა შეოფ მეხრეებმა, კვლანთ
 რა, რამ ნადირი დაურია გუთნულებს, დასაფრთხობად იწყეს
 ღრიალი: ჭკჭკა! სსი მაგას! სსი მაგას, სსი!! მალაღი ხმაურობა
 შესწედა, უვარილი გაათავეს. ბოლოს მოისმა კიდეკ ხმა, მაგრამ
 წენანი. ცეცხლმ უური დაუგდო, სმენად გარდაიქცა.

— რა დაგემართა, კაცო, რას განკაღობ? ჭიი, შე გლახა,
 შენა! მაგისთანა ამბება გადაგვხდენია? ეუბნება ერთი ამხანაგი
 მეორეს.

— უთუოდ ვიღამაც იტყინა რამე, სთქვა გუნებაში თანაგრძ-
 ნობით ცეცხლმ, დააპირა წასვლა, მაგრამ ამხანაგის დატოვებაც
 არ უნდოდა; იყოყმანა, იყოყმანა; გულმა ვერ მოუთმინა, წა-
 მოხტა, ჩქარის ნაბიჯით გასწია და მიამახა:

— რამელი ხარ მანდა?

— ოჰ, ცეცხლ, შენა? — მე ანდრო ვარ.

ცეცხლ ამ ხმასე მიიჭრა; წინ დახვდა უურებადინ განწყუ-
 ლი ანდრო, რამელსაც წვივიდგან თქრიალით სისხლი მოსდიო-
 და.

— კაცო, ე რა ამბავია? რას განკაღობ, შე გლახა!

— ბიჭო, რაღა რას ვგანკაღობ: ი რხეა გიშერა ხარი წელის
 პიჩას მიმიჯარებიყო. ვეძებე, ვეძებე და ზედ გი წავეკვეტე. რა
 შემოუტეი, ი სალავათ-ძალი შიგ ღურღუმე მორეკში გი გა-
 დაურია. წავდექე ფოტოროს პიჩას და სახრე მოუქნიე, ეგებ
 გამევიდეს მეთქი. ამასობაში ი ჩემი ცოდვით სამსე ფოტო-
 რო ავი მომიხდელა და შიგ უვლახანი მოვიდე. ე განჭიც ჩავარდ-
 ნის დროს თუ ჩავიდვლია. აი დასწყევლა ღმერთმა ეშმაკი!...

სველი მხრე ცეცხლს რჩევით გამბეჩებ შუა ჩაწვა გასათბო-
 ბათ. ანდროს ამხანაგი ძალიან შეწუხდა. ცეცხლ შეფიქრინდა.
 ამას გაუფიქრა, რამ უაფი რეგორ უნდა დასცეს, აკანკაღოს

წყალში ჩავარდნამ; მე რე ღამის მესრე, რომელმაც ამისთანა
 რამე წყვილის გუნის ოდენათაც არ უნდა შეიმჩნიოს. მაგრამ
 კაცს რაც აწერია შუბლზე ი დაღვრილი ღმერთისაგან ის არის,
 იმას კაცი ვერ წაუგა, ამ გვარად აქიქრადა ცეტო, რაცა გა-
 მობრუნდა თავის გუთნუელსკენ, სადაც მოსულა იყო სოსე და
 ეხასხებოდა გამოღვიძებულ პაკოს.

სოსე მიჭყუდებოდა გერხკს, ხარი წინ მიუყუდებინა თოფი-
 ვით, გემართნა ჩიბუხი და ის იყო ცეტსლს ადებდა, რომ მივი-
 და ცეტო.

— რა ღრიალი იყო, კაცო? კენახიდან გამოვიქეც.

— დასწყევლოს ღმერთმა ამაღამდელი ღამე; ამ პაკამ აქ
 წაინდინა თუხი, იქ ანდროს ჩაუღლეწია წვივი და წყალში ამო-
 გლებუჭა; თუ სეტყვა არ იყო ამ თქემის დროს გიდეგ კარგი,
 — ამის არ ვინაღვლით.

— არა, ერთი ორიოდ კი წამოურია, მაგრამ ჩვენში არ იყო.
 ამ ზემოთ კი ტყის შინად დიდი რახი-რუხი და გრიალი მო-
 ისმოდა.

— კაი დროს კი მოგივიდა შენც წვიმაი აი, სოსე!

— ჭო, დაღვრილს ღმერთმა; მისწრებას, მისწრებას! დასსხა
 თუ არა ი გოკიპირულად მაშინათვე მიუნაკადდე, ესლა ბოლო-
 ში იწნება გასული; სკელ მიწას ისე გაჭყუბოდა, როგორც ცი-
 გა ყინულსა; ის ის იყო ჩაუგდე.

— კარგა გისხია? ამობენ ამ გვერდიძირის კენახებს ძაღვიან
 ასხიარ, უთხრა ცეტომ.

— ჭო, ყოველთვინ ე გვერდი-ძირის კენახები სჯობნიან,
 ვერ ერთი ესა, რომ მზვარი ადგილია, მეორეც ესა — იაღბუზი
 ვერ ახდენს, ვერა სცემს და! სხმით, ღვთ.ს წინაშე, ახა რა
 დასამაღია, კარგა მისხია. ჩეტა არამ წამოურაროს, შენი დღე-

გრძელდებოდა; ი ბიჭის დაქარაღილება მიდნა; რა ვქნა, თუმიცა ჩემ ბიჭს დრო არა აქვს, ვერ ბაღლია, ცოლის უადრი რა იცის, მაგრამ სამ-სამ ქაღში ეკ ერთი ბიჭი გამახნია; მეც შინ-და მოვესწრო; საკვდილ-სიცოცხლეს, სოქვას სოსემ, რომელმაც ჩიბუნას ბოლებას უმატა და კანტეპიძეს ტაფასის ოქსეცა დაიწყო, რომელმაც ცეცხლთან მიფიცების გამო მოუჭირა.

— რაღა უდრეოდა, ჩვენმა კაცმა უნდა ადრე შეინთოს ცოლი, რომ შვილი მოესწროს; რაც ბეჭია გლეხ-კაცის სახლში ხალხი, მით ბედნაეობა. აი ესა ჩემი ცხოვრება რა ცხოვრებაა: სახლში ვარ, გარეთ აღარ ვარ; გარეთ ვარ, სახლში აღარა, სოქვას ცეცხლში.

— ეგ ხაგმაზი ზოგი შენ წიწილებსაც დაუყარე; მე რომ მიჩქევ, შენ რაღას უყურებ. მე და ჩემმა დემრთმა, დედა-შენიცას დაეწივას, შენ ცოლს რომ ნახავს... კაცო, ე შენი გუონის დედის გოგოა შეინთე, რა გოგოა, რა გოგოა!! მდევი, მდევი! რა საჭიროა, ძმაო, მთელი სახლია და ისა.

— მეტი, სალიკა მამცემს?! რჯანიშვილები სთხოვენ და მე ერთი ღერი ბიჭი ვარ.

— აბა, კიდევ ღერ-ბიჭია საქმე; თამრო, თუ ჭკუა აქვს სალიკას, შენითანა კაცს უნდა მისცეს. კაცო, შენ ზემო უბანში დგხარ, რა იფი სალიკას ამბავი, მე იმის მეზობელი ვარ; მე შეითხო? იმას შენ უნდინარ.

— ცეცხლ, ვერ ატეობ ი გუთანზე რა გადმოგიგდებს ხოლმე სიტყვას სალიკაი? უთხრა ჰაკომი.

— რას ამბობ, ჰაკო! გულში აქვს მეტი სალიკას, გულში! რას მასწავლით.

თამროზე ლაშარაკის ჩამოგდებას ცეცხლ სალიკა, გულმა სულ ბავი ბუვი დაწყო, სურთქვა გაუძნელდა; თავს იკავებდა,

მალი-მალ ჩაახველებდა, რომ ეს გულის შეფთვას გაექაჩნელებო-
 ნა. ისეთი ნეტარება იგრძნო ცეცომ, რომ ძნელი ასაწეობა
 კალმით. მაშ, იფიქრა იმან, ეს სოხე უთუოდ მაჭანკლად არის
 მოგზავნილი; სალივასაც გულის სდებია; თამრო მადლიანი გო-
 გონაა; სალივა იმის სოფელია; კანკ მოკეთობას გაუწევს;
 გუთნგულს საკუთრივ შეაბიძგა და ცეცოს ორმოკეი აკვება.

ახლა დედა ნენეს როგორ გაქანდება თავის შვილის
 ქაჩინება! უუჩრეთ, როგორ ჩამოპროწილდება, როგორ ჩა-
 ლეკურებს ამ სიბერის დროს, მეტე თავის რძალს — თამროს
 გამოითხროს ქალებიდან სათამაროდ და ის კი თავ-ჩაღუნული
 გამოვა. უუჩრე ტოლ-ბიჭები როგორ სიხარბით დაუწყებენ თამ-
 როს ცქერას და ერთმანეთს ტაშის-კეკის დროს გადაელაპარა-
 კებინ, როცა თამრო ლეკურს ჩამოუვლის.

წარმოიდგინა კიდევ, რომ ის გაითამაშებს ბიჭებში და ჩაჭ-
 კანწავს ფეხებს «ცანგალ-გოგონაზე» გამოვა თუ არა და მანებნი
 «ცანგალ-გოგონაზე» დასძახებენ ლექსსა:

უეს ბიჭი კარგა თამაშობს,
 კარგა დატრიალდება;
 ამან რომ ფეხი იტკინოს,
 მე — შენ დაგკებრალება!“

სოფრ. მგალობლიშვილი.

(გაგრძელება იქნება).

ნ. 325. 19-10

წკიპარტი.

რით ანა ვარ პატრიოტა?!
 თუმცა ბუკნი ან მიცნობენ,
 მაგრამ ან ვარ იდიოტი,
 რეგერც ქვევით გამიცნობენ.

—
 დიხანც პატრიოტი ვარ,
 ან გი რისთვის ან ვაქნები?
 მე სომე თავადიშვილი ვარ,
 გვარ-ტომობითა ნაქები!

—
 სხვასავით ლიტონის სეტყვით
 პატრიოტობას ან ვხეობს,
 ვამტკიცებ ანას თვით საქმით
 და ანც სხვასავით ვამაყობ.

—
 რამ სწორეთ მამულს რეკობდა,
 რაც გი ვმობულთ დამიტოკეს,
 ან რაც მე მამეკობდა,
 შევსჯამე — დამაჯე მტრებს.

—
 დავიტოკე მხოლოდ ცოლი,
 ნასწავლი, მეტათ ლამაზი;

მგონი, ვერ ჰპოვოთ მის ტოლი,
 თუნდ დიანოთ ვაკვანნი!

ესეც შევინახე მისთვის,
 რამ მის საუნჯე შეგნება
 შემწინა მამულისთვის,
 თუ მართხოვდა ღრუება.

მამულისა სიყვარული
 განდა სანად მწერლობისა.
 ამიღეგდა მუტად გული...
 ვგმე ვაპირიც ცოლ ქმრობისა...

მუშტანიც ვარგი გამიჩნდა —
 სულელი და ფულანი,
 ცოლიც თანასმა გაშინდა,
 რადგან არის ჭეუიანი...

რაცა მივიღებ ფულებსა,
 განზრახვა მაქვს მე ასეთი —
 შევწინავ სანწავლებლებსა
 და მოხედავს მამულს ღმერთი!

განა იქმს ვინმე ამ საქმეს,
 თუ არ დიდა პატრიოტი,
 ან თავის ცოლის საუნჯეს
 დაუთმობს სხვას იდიოტი?!

X

დაბთვრული ოცნებანი.

I

ვეელაზე სახატო და საამაო მდგომარეობა კაცისა ის არის, როდესაც ჭკობნობ, რომ წინ მივიძღვის რაიმე ღვაწლი, გრწამს იგი და უურა მამეტებუჲად ერწმუნები, რომ ეს ღვაწლი რიგანათ, კუთხნილებსაძებ დაფსებულაი შენი თანამედროეებისაგან და დარჩება დაუნიწყართ შთამომავლობაში. სიამოვნება იღვენიება შეს გულში და გაძლეეს ძაღას მრავალი ვაი-ვაგლანას ასატანათ. მაგრამ რამდენათაც სანატრელი და ბედნიერია კაცისთვის ეს მდგომარეობა, იმდენათ მწარე და საძაგელია მეორე კვარი ყოფა, როდესაც შემთხვევით მიასყდები ერთ უშველებელ კედელს, სადაც მსხვილი ასრებით ამასყობილია შენ სასელთან ასრეთ წოდებული ჩართობის ნიშანი, და ეს კედელიც არის უტყუარი ისტორიის განჩინება. მადი, კაცის ერთი ბეწვა გულა, და ზედ შუასზედ ნუ გაიზობი! მადი, წელა, და ნუ ჩაიწინიქები ამისთანა ბაღლამ და მკაცრ სინამდვილის ქვეშ. სამოთხის ფუფუნებიდგან ურეო გადაგადეს ჯოჯოხეთის კუგუმეთში! ერთი სიტყვით, მოგვიკვდა ხელში კაკალი კაცი. გაჭქრა, სამუდამოდ დაიკარგა ტკბილი ცნება დიდებულ ღვაწლზედ. დაიმარხა ყოვლად-შემძლებელი ამასობა, თავის იმედი და მათ საფლავზე აღმოცენდნენ გულის საკლავი სევდა, უნუგეშობა და განუსაზღვრელი სასაწარკვეთილება.

სწორეთ ასეთი მოულოდნელი ხიფათი შეემთხვათ ჩვენში ერთ გგან «მამულის შვილებს», რადაც საცარ, წვრილმან დასს, რომელსაც პირველათ ჩაუხედნია თავის უსუსურ გულში, ამოუკითხნია იქიდან საყოველთაო გრძნობა, ასრეთ წოდებული, მამულის სიყვარული, გაჭკვირვება ასეთი უცნაური (?), მოულოდნელი ამბავი, ჰგონებია — ეს არის ამერიკა შე ვიპოვნეო, გამოსულა საქვეყნოთა და ღრიალებს: «შენ კი გენაცვალე, ჩემო მამულე, რომ მარტო ჩემ გულში ჩამჯდაჩნა და ჩემი გადაბარული მესობლები კი არ მოგიკითხნიაო! უხ, რა რიგ მიყვარსა, რომ ემაგეთი პატრევი მომეცია! რა რიგი მადრიული ვარ შენი, რომ მაგგვარი ამოჩხეული წარჩინებული პირი გამხადე — ესლა კი შე ვინი, როგორც გავიბერები და მტერს თვალებს დაუყენებ, რომ ასეთი გრძნობის პატრონი მარტო შე ვარ, მარტო შე მიყვარს მამულიო!» რასაკვირველია, რომელ მამურებელსაც კი მოეძებნებოდა გოგრაში ერთი მისხალი ჭკვა და ცოტაოდენი ცოდნა კაცის უხეობითი და გონებითი ბუნებისა, იმას მოხდოდა ტუჩებზე დიმილი და ამ სოკმურე ყვირილს არა მნიშვნელობას არ აძლევდა — რა შენადგუება, ჰქონდეთ ემაგეთი ტკბილი ოცნებაო. —

«იტიგჭიკე, ვიდრემდის ხარ, ურმაო, თავისუფალი, არ გიცნია სოფელი მომუდერადი»ო.

მაგრამ ჭკვიანი კაცის სიჩუმე სრულებით სხვა-ფრივ ახსნეს ჩვენმა „მამულის შვილებმა“. იმათ ეგონათ, რომ ალბათ მარტოა მარტო ჩვენა ვუყოფილვართ, რანიც ვუყოფილვართ, ალბათ ჭეშმარიტების ტაძრიდან არის გამოტანილი ჩვენი აზრი, ალბათ ამ ჭეშმარიტებას შიგ გულში კტაცეთ ხელიო, რომ

მამულის სიყვარული მარტო ჩვენისთანა ამოჩვეული პირების
 გვამებში შეფარებულია, თორემ რატომ ის ვიღაც «ჭკვიანები» არ
 აღვიარებენ, რომ იმათაც უყვართ მამულო! უყვართ ვი ანა;
 ალბათ ისინი მამულის მოღალატენი უნდა იყვნენ; თორემ იმათ
 უფრო ჩვენსე ადრე არ უნდა ევეჩინათ ამ გრძნობასე! ამ
 სასიით, ჩვენი «მამულის შეილება» უფრო და უფრო წახალისდ-
 ნენ. კოლუმბების რიცხვი მატულობდა და მატულობდა. რიცხ-
 ვის სიმრავლეს მოჭყვავს ხმის სიმძვილე, ასე რომ ვისაც თავისი
 სმენის დახლუნება არ უნდოდა, ყურებში ბამბას იკეთებდა.
 მაგრამ, როდესაც ბამბამაც კერა გააწეო რა ამოტყდა ზაწაწა
 კოლუმბების ხმაურობასთან, როდესაც ამ კოლუმბებმა წაიღეს
 სწავლა თავის ერთი წუწინა თავების ქებით, პირდაპირ დაიწყეს
 დიდებისა და პატივის თხოვნა, — მაშინ ვი დახუმება აღარ შეი-
 ძლებოდა, მაშინ ვი მოუხერხებელი-ღა იყო, რომ წინ არ გა-
 დახდგომოდა ვინმე და არ ეთქვა: „დიდება სიძლიერესა თქვენ-
 სა, „მამულის შეილება“, მოვიდრეკე თქვენ წინ იუხლსა, თა-
 ყვანსა გცემთ, დაგადგამთ გვირგვინს უკვდავებისას, მხოლოდ
 პატარა ხანს გაჩუმდით, რომ ერთი სიტყვა მეცა ვთქვა, მეც
 კაცი ვარ, ლაპარაკი ჩემთვისაც მოთხოვნილებას შეადგენს.
 თქვენ, როგორც დიდ კაცებს, ნება გაქვთ ასი სიტყვა ბრძანათ,
 მაგრამ მე ისეთი რა დამემართა, რომ ას-მეერთე სიტყვა არ
 მეჩგოს! ამ ერთ სიტყვასა გთხოვთ და მომისმინეთ, აგრემც
 თქვენი დიდების მადლი შეგუწიოთო. ატყვიტეს ყურები «მამუ-
 ლის შეილებას» და მოისმინეს მათთვის უსიამოვნო, მხოლოდ
 მართალი საუბარი. რომელშიაც იხატებოდა ის აზრი, რომ
 პატრიოტობა საზოგადოთ ვარგი რამ გრძნობა მიუნი-
 ჭების ყოველი სუფთდგომუჯისათვის ბუნებასა, მაგრამ ემაგ «სვა-
 მებს რაღათ ამტკრეკთო? ეგ გრძნობა საყოველთაოა და სუფ

ყველანი სომ ძეგლებს ვერ დაუდგამთ! მარტო შიშველს სი-
ყვარული აჩაგის აძლევს უფლებას, რომ იოცნა ცხენივით თა-
ვი მადლა აიღოს და ყვეს სალამს ალან აძლევდეს. ძეგლის
დამსახურებას უნდა ღვაწლი, რომელიც გამოისატება მსოფლი-
ნაყოფიერ საქმეში და არა მარტო გრძნობაში და ცარცილი
სიტყვების უღმერთო წასი-რესში.

ახა, წასაკვირველია, «მამულის შვილებს» საშინლათ არ ეჭა-
შნიკათ ვიდაცა ბრავი კაცის ამ კვარი «წინ-დაუხედეული», «გადანი-
რული» ლექსები. მაგრამ გულმა კი იგრძნო, რომ თითქმის რაღაცა
სიმები ჩასწყდა, თითქმის სამუდამოთ გაიფანტა რაღაც ტკბილი,
ფანტასტიკური სიზმარი, მიუდგომელმა სინამდვილემ ჭკრათ
შანდური და გადმოუარა უსამიერველმა შედესტალიდგანა.

წასაკვირველია, საცოდავი სანახავია კაცი ამისთანა მდგო-
მარეობაში. მაგრამ რასა იქ, თუ კი თავისთავათ ვერ მოვა ალა-
მინი გონსა, ვერ შეჭნედავს გარშემოტრემულს სადი თვალი-
ბით! მეტი გზა და სახსარი არ იბოკება. დეე ისევ სიმწარე
ნასოს და ჭკუასე კი მოვიდეს. რუსები ტყუვილათ კი არ ამ-
ბობენ — ისევ გვიან იყოს, ვიდრე თავის დღეში არ იყოს.

II

დავანებოთ თავი ამ იგავებითა და აჩაგებით ლანჩაგს,
გადავაკლოთ ჩვენ მწერლობას თვალი და ვნახოთ, რამდენათ მარ-
თალია ჩვენგნით გამოთქმული აზრი, რომ ქართული ლიტერა-
ტურა იქამდის უსუსურია, რომ ვერ თითონაც არა აქვს გამო-
ჭვეული ელემენტარული, საანახა მკინციშები სასოგადოების

არგანიზმის ცხოვრებაზე და კერძო პიროვნობის დანიშნულებაზე ამ ცხოვრებაში და აქედან ის მწარე მაგრამ აუცილებელი დასკვნა, რომ ამისთანა უთავ-ბოლო, ბავშურ მწერლობას, რასაკვირველია, არა ქონდა არა ვითარი მნიშვნელობა ჩვენი ცხოვრების მიმდინარეობაზე...

ორ გვან ბილივზე მოგზაურობს საზოგადო წარმატება, პრეგრესი. ერთი ბილივია გამოუჩვეული, გამოუძიებელი, რომელიც ექვემდებარება შემთხვევას. მეორე ბილივი განსაკუთრებული, გამოჩვეული, მტკიცე კანონზე დაფუძნებული. შემთხვევა არის მოულოდნელი, უცნაური მოვლენა. ხანდის-ხან შეგსწრებით ხლდმე, რომ საზოგადო წარმატებას ეძლევა უშველებელი ნაბიჯი რომელიმე ბედნიერი შემთხვევით. ხშირათ შემხედვით ისტორიაში მაგალითებს, რომ გინმე სამაგელი, მანვე და ბოროტებით გატენილი პირი, შემთხვევის წყალობით, გადაქცეულა ქვეყნის მოსახლეთ და მოამატეთ. რომელიმე უცნობი, წუნარი, შეუმჩნევარი, პატარა კაცი, შემთხვევისაკე შეახებით, გამხდარა სამოქალაქო გმირათ, თვალ-საჩინო გვამათ. მოიგონეთ დ. ერისთვის „სამშობლოდან“ საწყალი გოგია დიაკონი, რომელიც თავის სიტყვებში ვერ წარმოიდგენდა, რომ მისი ამაგი თავის ქვეყნისადმი გასცილდებოდა უბრალო სალდათის სამსახურს, რომელსაც გული მუდამ გამსადებული აქვს მტრის იარაღის სამკეტებლათ. თუ არ იშვიათი შემთხვევა, გოგის, როგორც მის მოძიებებს, მოსჭრიდნენ თავსა, და იმის სახელი არ გასცილდებოდა ახლო მეგობრების და ნათესავების წრესა. მაგრამ აგერ მოულოდნელი შემთხვევა მოდგა კარზე. ბატონი-შვილი ელოდება მხოლოდ ნიშანსა, რომ შეიყვანოს ჯანი თბილისში და თავს დაეცეს მოუმსადებელს და უზრუნველს მტრესა. ამ დროს შეთქმულები გასცეს. მტრნი დაეცათ მათ. მტერი

გამაგრდა, მოემზადა და სინაჩულით ელის იმ წამსა, როდესაც ბატონიშვილი შემოვა ქალაქში, დაიჭერს იმას და ამ კნით უფრო მკვიდრათ გაიდგამს ძირს საქართველოში. მოხდა შესანიშნავი ამბავი ისტორიაში — მთელი ხალხის ბედ-იღბალი ჩავარდა ერთ ვიღაც უცნობ ზაწაწა, დიაკვნის ხელში. საქართველოს პოლიტიკური დამოუკიდებლობის იმედი გოგია დიაკვნის ხელში იკარდა, მაშინ, როდესაც საქართველოში იუვენ ასუოი წარჩინებული პირნი, როგორც სვიმონ ლეონიძე, ლეკან ხიმშიაშვილი, თითონ ბატონისშვილნი და სხვანი. ამ ცნობილ და დიდებულ პირებს, რომლებიც ასე განვითარებულნი არიან, თავის-დროსა-და-კვალად, სამოქალაქო საქმისათვის, ამისთანა პირებს კი ზურგს უქცევს ცხოვრების მიმდინარეობის აზრი და გოგიას კი ხელს უწყობს, გოგიას, რომელიც სიზმარშიაღ კი ვერ წარმოიდგენდა, რომ იმისი საცლადავი ხელის გაქნევასე კვიდებოდა მისი სამშობლოს ან დაღუპვას და ან აღდგინების იმედი: დაკვავდა ზარს სადღესასწაულო ხმაზედ, მაშინ ბატონისშვილი უნდა შემოსულიყო თბილისში და ჩავარდნოდა მოსისხლე მტერს ხელში; გლავის ხმაზედ დაკვავდა და — მაშინ ბატონიშვილი განბრუნდებოდა უკან და თავის ვარს, თავის გამზადებულებას საბრძოლათ. შეუნახავდა სამშობლოს სხვა უფრო მარჯვე დროსათვის. გოგიამ ჩამოჭრა მუწხარების, გლავის ზარი... ვაკარდა თოფი და გოგიაც თან გაჭყვა, მოკვდა, მაგრამ თავის სიკვდილით განცოცხლა საქართველოს აღდგინებას იმედი. მოკვდა, მაგრამ თავის სიკვდილით დანისნა სამშობლო განადგურებისაგან. უბრალო დიაკვანი მხოლოდ თავის სიკვდილით განდაცმინი, რომლის სახელი ღმერთ ჩაიწერა მამულის უდიდეს მოღვაწეთა შორის. თუმცა ეს გოგია დიაკვანი არ არის ნამდვილი ისტორიული პირი, თუმცა ის არის მხოლოდ დროის მასალათ

მოგონილი ავტორისაგან; მაგრამ იგი არავი ეწინააღმდეგება სინამდვილეს, არამედ ამოწმებს მას...

მაგრამ ცხოვრების აშენება შემთხვევებზე არ არის მისაბუნებელი, თუ კი ვაძულებს ვაძვირებულა სამოქალაქო წარმადგენა ცხოვრების პრინციპზე, თუ კი ვაძულებს შეუძლიან იღვაწიონ არა მარტო დღევანდელი დღისთვის, არამედ მომავლისთვისაც. ამისთანა დროს მოღვაწე პირისთვის აუცილებელი საჭიროებას შეადგენს, რომ იგი საფუძვლიანათ შეუდგეს ცხოვრებას ზოგადად, გამომდინარეობს იმის მოთხოვნებიანი. — რა თქმა უნდა, რომ ლიტერატურას უფრო შეგვიძლიან დაუჭიროთ სადავე და მოვთხოვთ თავის ბუდის აშენება არა შემთხვევებზე, არამედ შევიდრ საფუძველზე.

III

ვინ არ დამეთანხმება, რომ ჩვენი მწერლობა აშენებულია მხოლოდ შიშველ შემთხვევებზე. ყველა ჩვენგანი შემთხვევით აიღებს ხელში ვალებს, შემთხვევით მოჭვიდებს რომელიმე საგანს ხელსა, დაუწყებს მას ერთ საცლად ვიხიქნას, ძლივ ვაივავლანით აავლ-ჩაავლეს თავსა, ზოგჯერ შემთხვევით მიადგება რამე შემთხვევით არსს, გამოიღვამქრებს ბეჭედი და ჭკონია... მაგრამ რაღა ჭკონია, იმას თავი დავანებოთ, თორემ მოწინააღმდეგე... ჭკო, და შემთხვევას ასეთი ვრცელი ადგილი უჭირავს ჩვენ მწერლობაში. სანდისხან ეს შემთხვევა მიგვაყენებს ხელზე მართლაც რიგის მწერალთან, რომელსაც ნიჭიერ კტუობა, ტეპატ, გრძნობაც, სწავლაც და დაკვირვებაც, მაგრამ, რაკი მწერლობის გზა გაუკვრავია, რაკი ლიტერატურას ვერ ცხოვრებაში ვერ უშე-

დენის მთავრებს და წაგი თითო ადამიანისათვის ძილდა ცხოვრების სისუფელესთან ცაღვე ბრძოლა, — ამიტომ ჩვენ ვსკდავთ სამწუხარო მოვლენას, რომ ამისთანა მწერლები იდრეკენ მუხლს ცხოვრების სიდადღავის წინა და იწყებენ სიმღერას მის უნისონათ

მე არ ვილაშაჩაკებ წვრილმან მწერლებზე. ავიღოთ ასეთი თვალ-საჩინო და ყველასთვის ცნობილი მწერ, მაგალითი ჩვენი ცხოვრებიდან, დავასუკლოთ ჩვენი წარჩინებულნი მწერალი უ. ილიყო ჭავჭავაძე. შემთხვევამ მოაულოა ეს ბუნებით მდიდარი, ნიჭიერი პირი იმ ქართველი უმაწვილების ჩიცხვში, რომელნიც იზრდებოდნენ და იწვრთნებოდნენ გუმანიურ და სოციალისტიკურ ნაწერებით დობრეფიუბავისა და ჩენაშეკვისა. შემთხვევის წყალობით დაეცა სინათლის სხივი ქართველი ახალ-გაზდობის გულსა და გონებას. უ ჭავჭავაძემაც გადათვლიერა ეს ცხოვრება და თანაც რუსეთის ნათელი რიგ-შეტით გადმოჭყინა ქართულ საზოგადოებას. აკერ მოჭევა ეს „გლახის ნამბობი“ ვარც, „ყვანა ადამიანი“, ეს ყახლისცხოვრება, ეს „არდილიო“ და ბევრიც სხვა მტკიცე და მკვასე ლექსები. ამისთანა შუქმა უცებ დაარეტიანა ჩვენი ბნელი საზოგადოება. ჭავჭავაძეს სასულმა გაიდგა ბურჯი ქართველ ახალ-გაზდობაში. მოსწავლეთ და ნასწავლთ ამოედგათ ენა — დიდი და პატარა დაშაჩაკობდა ჭავჭავაძესე და ჭავჭავაძეობა ენატრებოდა. ყოველი ცოცხალი ქართველის გული გადება დაურღვეველი სიმშატიით უ ჭავჭავაძის გულთან. ყველას მიეცათ იმედი, რომ ქართველებიც როდისმე დადგებიან წარმატების გზაზედაო. ჭავჭავაძე ბურჯში გვედგას და ჩვენც დიურთი გვიშეულისო, ჭეჭეჭობდა ქართველი ახალ-გაზდობა. მაგრამ ცოცხალი აჩსებების გვერდზე ჩვენში იყვნენ და ძალე-

ში ადგილიც უჭირათ შკვდრებს, რომელნიც იუერებოდნენ საფ-
 ლაჰებისკენ და თაჰსა სთხრიდნენ ყველას, ვისაც ენატრებოდა
 სინათლე და უკავრებოდა ღმერთობა. ეს ქართველი „ბოლოჯი-
 ბი“ ვეშაპივით გადაწოდებდნენ ცხოვრებას, სდეგნიდნენ უოკე-
 ლის მხრით, ვინც იმათ წინ წაუსწროდათ, ხმარობდნენ უოკელ
 იარაღს ამისთანა თაგნედის და გადაბირებულის დასაკოდათ.
 რასაკვირველია, მართლ ნიჭი არ ეპაჩა, რომ შვერალი ემსახუ-
 რებოდეს ჭეშმარიტებს. ამ ნიჭთან უნდა შესაგებული იყოს მოუდ-
 რვეული ხასიათი, სამოქალაქო თავმოყვარეობა, გულის სიმძვრე და
 მამაცობა ყველასზე სამწუხარო იყო ქართული შვერლობისათვის უ.
 ჭავჭავაძის დაკარგვა. გადამბრუნდა ღედა-ბოძი ჩვენი გამომგონებელ-
 ბული აზრისა, გადმოგვივარდა ჭვა კუთხედი ქართული შვერლო-
 ბის დაფუძნების მედისა. უ. ჭავჭავაძემ დაატრიალა ჩანგი გა-
 ცკეთილ და მომაკვდინებელ კილოზე: დაკარგული „დიდება“,
 გაზვიანებული „მამული“, ზნეობის სიმადლე, და ქართველთა
 ტომთა ვითომც ერთმანეთში ძმური სიყვარული — წარსულში.
 ენის გარყვნა, სადაც „შამშამანი“ შატოხსნობასაცა ნიშნავს და
 უწმარობასაც, „ჭკიდა“ და სხვანი — აწმეოში. ამ სათაურს
 მოჭყვას უშველებელი გოდება და ტირილი იმისთანა რამეებსედ,
 რომელსაც უოკელი ქართველი დასტირის, და სადაც ამ ტირი-
 ლით არაფერი არ კეთდება, გარდა ჩხირკედელაობისა. ამ ჩხირ-
 კედელაობაში შირველი ადგილი დაიჭირა ენამ, ურთმლისობაც,
 რასაკვირველია, მძამე, მავნე და ვაგლახი მოკლენაა, მაგრამ ჭურ
 მისი წართმევა მხელი და მოუსერებელია, მეტე მას აღქმატების
 მრავალი სხვა სოციალური უბედურებანი, რომელთაც ენაც მოზ-
 დებს. გბილებიცა და ცხვირიც, და რომლებზე ღაზარავიც
 „შკვდრებს“ არ უჭირთ, ამ ვიწრო, ერთი ნამცრვს წრეში მოთავსდა
 მთელი ტეორეტიკული მხარე უ. ჭავჭავაძის მოსაზრებისა. ამის-

თანა ჩხირ-კედელაობით, რასაკვირველია, არც მწკადა დაიწვება და არც შაშვიუნი, ანუ რატორც რუსები ირეკიან ხოლმე:

II невинность соблюсти, и капиталъ приобрѣтн.

რამდენათაც უმნაშენელა, უვარჯისი, უსულა, უღირსა და უურაღდებო შეიქნა ტერორტიკული მხარე იმ ერთხელ პატივ-საცემი და საუვარელი ილიკო ჭავჭავაძისა, — იმდენათვე აუსრულებელი, უგულო & სახსირკედელაო ხასიათი მიეცათ პრაკტიკულ მოსასრებას უ. ილია ჭავჭავაძისსა: დაძმობილას ბატონი და უმა, თავადი და გლეხი, დაუმტკიცელს შათ, რომ იგონი ერთ საქმეს ემსახურებიან — გლეხი თავადის მუცელს და თავადიც თავის მუცელს — და აქედან წარმოსდგება, რომ იმათ-შორის გასაყოფი არა არის რა.

მე. რა თქმა უნდა, ვერ მივცემ ჩემ თავს ნებას, რომ აქ შევსწამო უ. ჭავჭავაძეს, ვითომც იგი გაძრახ გადასდგომოდეს ჭეშმარიტებას, გაძრახ დაქნებებისა თავი ჩვენი ცხოვრების სიმახინჯესთან ბრძოლისთვის, გაძრახ შესდგომოდეს თავისი დაუვიწყარი სასელის გაქარწყლებას, დანჯრუკას. არა, არა, ძნელია, რომ ვაცმა გაძრახ აიღოს ხელი იმ საგნიდგან, რომელიც პირდა-პირ, უთქმელათ ადგამს მას უკედევებისა და გმირის კვირკვისს. აქ ბრალთა ჩვენი მწერლობის მდგომარეობისა, მისი შემთხვევითი არსებობისა, რომელიც ვერ შეუწუროს ვერ ვერობით ხელს სუსტ ხასიათს. ან უ. ჭავჭავაძეს უნდა ჭქონოდა კედელივით ძაკარი ხასიათი, რომ ძალუმი, სანგრძლივი სული ჩადგა ჩვენი მწერლობისათვის, და არა ეშობნა ისეთი უდღეო ქმნილება, თუმცა ღამაზი, რომელსაც ათ წელიწადზე მეტი არ ექნებოდა სიცოცხლე და რომლის მოკვლასაც თითონვე ჭავ-

ჭავჭავი შეუდგებოდა, ან ანა და, ჩვენი მწერლობა უნდა ყოფი-
 ლიყო აშენებული მტკიცე სამიწვევლზე, სტოდნოდა კარგი და
 ავი.

IV

ამისთანა უთავ-ბოლოობა ქართული მწერლობისა, მისი
 შემთხვევითი ხასიათი კერძო და წვრილმან მიწეების მოქმე-
 დებით არ აიხსნება, მით მომეტებულით თითონ მწერლების
 სურვილით. ჩვენ მწერლებს დიხსაც უნდოდათ, რომ აღეშენებ-
 ნათ ბარაქანნი და მკვიდრი დარბაზი ლიტერატურისა და თი-
 თონაც საპატრიუკო ადგილი სჭეროდათ ამ დიდებულ დარბაზში,
 მაგრამ აქ მარტო სურვილი არ გმარა. აქ უზიარველეს საჭიროე-
 ბას შეადგინს გონების განვითარებასთან ცხოვრების უმთავრესი
 მოთხოვნების გაგება და მისი ერთგული სამსახური. მაგრამ
 ეს არ იყო და არც დღეს განსაკუთრებული ადგილი საქმე.

აი, რითი აიხსნება ის მოვლენა, რომ ჩვენი სასოგადოე-
 ბა ამდენი ხანია მიუყრბული და სულ გატყვევნილი, უბ-დაღე-
 ბული შეჭურვებსა პატრიუკათ თავის ცხოვრებას. აქ უნდა ვეძუ-
 ბოთ ჩვენ იმის ახსნაც, რომ დღემდის ქართველ ხალხს თავის
 გულიდგან არ გამოუყვანია არც ერთი გონივრული მიზანველი
 და მამაცი მოსაძინე სამშობლოს ინტერესებისა. როგორ ამ მო-
 ვლენას იმითი ხსნის, რომ ჩვენი ხალხი გაღაწიდა. ანა, ლაჩ-
 რობის საქმე არ არის. ჩვენში, როგორც ყველგან, მუდამ იბო-
 ვებოდნენ და იბოვებთან კიდევ მრავალნი, ვინც ყოველს წამს
 მზათ აჩიან დაიცუნ თავისი თავი, თავის ქვეყანა, ემსახურებენ
 ჭეშმარიტებას, ემსახურებენ თავიანთ პატრიოტულ გრძნობას.

მარტო შიშველი სიტუვა — მამულა — კიდევ არასა ნიშნავს, თუ
 რგი არ არის განმარტებული და თვალ-საზინათ გამააშვარავებული,
 თუ იგი რჩება აბსტრაქციასში, რაღაც ნაირ გაუგებარ წარმოდ-
 გენაში და არ არის შეღებილი, აუგავებული ამ წვრილმანი თვალ-
 მარგალიტებით, რამეღნიც ერთათ შეკვთუვით, შეკუმშვით ნიშ-
 ნავენ მამულს. ამ დეტალების უნდაინრობა, გაუგებრობა იმ
 საგნებისა, რამეღთა ტეორეტიკული მხარე შეადგენს სამშობ-
 ლას, ჩვენებურ კაცს ანთმეკს გონსა და აუტვიანებს. —

V

ესა მუ თუ ჩვენ მწერლობას ვაღვიარებ უმნიშვნელათ
 ქართული ცხოვრებისათვის, ეგ იმიტომ, რომ აქამდის იგი
 წარმოდგენს ერთ რაღაც მატრიალს, თვალ-ცრემლიან და
 საცოდნო მოკლენას. რამეღსაც ამ უშველებელ დამახინჯებულ
 სახესთან ერთი უშველებელი სიმანინჯვე მიუყვრება, რასა-
 კვირველია, უადგილათ და არც უხდება. ეს სიმანინჯვე გან-
 ლავთ ამხარტავებს, ამაყობა, თავმომწონობა და უშველებელი
 წარმოდგენა თავის-თავზედ. საამხარტავებო მოკლენათაც იმასა
 სთვლიან, ვითომც ამ მატრიალს მწერლობამ გამეუკვლია სა-
 ზოგადობას გზა, — გამაათონიზლა და მიაქცია მისი უუქადლე-
 ბა ნაციონალურ აღზრდასკდაო, ენის შესწავლასკდაო. იქნება, ეს
 რომ მართალი იყოს, მაშინ კიდევ ჭქონრდა ნება ჩვენ მწერ-
 ლობას ამხარტავნობისა, მაგრამ ძნელი ის არის, რომ ამის
 სიმართლეს დაიჭვრებს მხოლოდ ისა, რამეღნიც თავის მოკლე
 ცხოვრის იქით ველარათეკს ჭხედავს. ვისაც კი შეუძლიან თავისი
 მხედველობა განცილოს ამ მტრე მანძილს, დაინახოს თავის

ცხვირის იჭით საგანი და ეს დანახულიც არ დარჩეს მოუხარმ-
ველ შთანუჭდილებათ, იმან იცის, რომ ეროვნული აღზრდის
წადლით ჩვენმა დაგუდაკებულმა მწერლებამ ვი არ აღძრს ქართ-
ველ საზოგადოებაში, არამედ ქართველმა საზოგადოებამ თი-
თონ მიადწია ამ წადილადის და მწერლებამ მსოფლიო მისცა-
ბანი, თანაც ძალიან სუსტი, ჭლეტი ხანი.

აი როგორ იყო საქმე. ჯერ პირველი ესა, რომ მტინა-
ლა ბაკშეს მშობელი ან თავში ჩაჭკრავს, ან აჩა და მისცემს
ჩამე კავას დასაჩუქებლათ. ამაზედ მუტი შედეგი ჯერ აჩა ჭქა-
ნია ბაკშეს ტირილს. ჩვენი მწერლების ბაკშეობაში ვერავინ
შემოიტანს ეჭვსა. ტირილი იმაზედ, რომ გუშინ კარგები ვი-
ყავით და დღეს საზიზღრები (?) ვართ, ვერავის ვერ გამე-
სრვლის. ათასიც რომ მისაყვედურთ ჩვენმა საზოგადოებამ —
ე, შე საცოდოა, რა ბრწყინი, უსწავლელი, უგუნური საჩ! აბა,
შესხედ, რა ბიჭი იყო შოთა რუსთაველი! მითომ შენც მწერა-
ლი ხარ და რუსთაველიც! ეცადე, რომ მკარე რუსთაველი ნა-
ხარ ჩვენმა საუგუნემ სტუფანე თევდორესძე ჭრელაშვილის გვამ-
შიაო. მაშინ სრულებით სხვა იქნებაო!“ ვითომ რა უნდა გამე-
ვიდეს ამ საყვედურით? ვინდა სულ თვალებიდან ცრემლი ვად-
მოსდიოდეს ჩვენ საზოგადოებას, მე მანინ ვერ დავიჭერ რუსთ-
ველის ადგილს, ძალიანაც რომ მინდოდეს. ამ საყვედურით და
ცხარე ცრემლებით ხსიროსი ოდენა საქმეც არა კეთდება. აქ საჭი-
როა ისეთი გზის ჩვენება, რომელსაც შეუძლიან ხალხის წარმატება.
ახვენი მწერლებამ ეს გზა? აქამდის ვი ამ გზაზედ ხმა არავის ამოუ-
ღია და, თუ ის სიცრუეა, რომელიც ბოლო დროს გამოითქვა
ჩვენ მწერლებაში, მიახნია ვისმე ჩამე გზათ, მაშინ ყოველ
გონიერ კაცს უნდა სამუდამოთ გადაწყვიდეს იმედი ჩვენი ქვე-
ნის გამოკეთებისა. მე ვლანაჩავებ იმ შესანიშნავ ტვინთა ქადა-

გებაზედ, რომელნიც უსინდესილად პირითა ჭკმობენ ჩვენი სხალ-
 გაზრდების ღვთაფას მეცნიერების მისაღებათ — მანატიათ მია-
 ჩნიათ სხვა-და-სხვა ომების გაზეპირება, ქაღებს ურჩვევენ, რომ
 მათ უარ ჭყონ «ბოღვა» მაღალი სწავლის მიღებაზედ, დასდ-
 ნენ სახლში კერასთან, ვარდაიქცნენ კრუხებათ, ჩვენი ჭუჭუღე-
 ბი და თავი ისეთქონ «საბერძნეთის და მეტადრე რომის ის-
 ტორიით». სხვაგან ფენი არ გასდგათ, თქვე უნამუს დაკარგუ-
 ლებოვო! ვაცებს კი ეუბნებთან, რომ თქვენი საქმეა აქეთ და
 აქეთ ყოველისფერი, რაც რამ გვექონია წარსულშია, და ამა-
 გათ, რასაც კი ჭხედავთ ახლშია, რადგანაც უქართულია“ ფერი
 აღარაფერს არა სდევს და რადგანაც ქართველი არსად მოი-
 ეკვება. რის მანქანებიდა ვართ!

ამისთანა სიტყუვეს არაჲინ არ. ჩასთვლის გზათ, რომელ-
 საც უნდა დაადგეს ჩვენი ცხოვრება: სხვა გზა ჩვენ მწერლობას
 არ უჩვენებია. მაგრამ როდესაც მწერლობა ასეთი უფერული
 იყო, ჩვენი ცხოვრება ნელ-ნელა სრდიდა თავის-თავს, ეძებდა
 მოძრაობის სახსარს. მოიგონეთ ის ფრიად შესანიშნავი დროე-
 ბა ჩვენი ცხოვრებისა, როდესაც საქართველოში დაიბადა და გა-
 იზარდა, აღორძინდა და გამრავლდა მთელი თაობა «რუსეთუმე-
 ბისა». რა ნაირი ტიპი იყო ეს «რუსეთუმე»? რაში მდგომარე-
 უბდა მისი გულის პასუხი? რამ გამოიწვია იგი ჩვენს ცხოვრე-
 ბაში? რა ეწადა იმას? რას ელტოდა იგი? «რუსეთუმე» იყო იგივე
 ქართველი, რომელსაც ეთვალ-წუნებოდა ყოველივე ქართული, არ
 ეჭაშნიკებოდა არაფერი, რასაც კი სამშობლოს ფერი ედო, მო-
 კიდებული ეხიდა ვიდრე ჩვეულებამდე. ეს იყო მძიმე ყაში
 ჩვენი ცხოვრების უგზო-უკვლო მიმდინარეობისა, ჯ «რუსეთუმეც»
 წარმოადგენდა ნაყოფს ამ უგზო-უკვლობისას. მეტყვიან «რუსე-
 თუმე» იმიტომ იტრუდა ტუჩებს ქართულ წესებსეო, ენაზე

რომ იგი სამშობლოს მტერი იყო. მაგრამ ეს დიდად შეშფო-
დანი აზრისა. „რუსეთუმეს“ სიმტრით კი არ მოსდიოდა ასეთი
საქმი, სიძულადით კი არ დასცინოდა ქართულ მიდრეკილებათ,
აწამედ თითონ სამშობლოს სიყვარულითა შეკებოდა იგი ამის-
თანა საქმეს. რაც ჩქარა შეუდგება თავის ეროვნული ფიზიკ-
ნომის გამცველს და მიღებას რუსული თვისებებისა, -- მით
უფრო მძლე მოძიებებს თავიდან ტანჯვას, მათ უფრო ად-
ვილათ შეასწრობა ბუნებრივასა, იგიქრობდა ის, რადგანაც
პატრიოტი იყო მხოლოდ ისა, ვინც იცოდა რუსული, ვინც
ამისგამო მიღებულ იყო სამსახურში და იშუაგებოდა „ქრის-
ტეს იდეაში“, -- და ინაგებოდა ისა, ვინაც კი რუსულისა ინ-
ხიც არ ეუფლებოდა.

„რუსეთუმეს“ ძარტო მოსწავლეთა და სამსახურის ზიკთა
შორის კი არ იყო, აწამედ იგი ათასობით მოძიებოდა თი-
თონ გაუნათლებელი ხალხის გულში. ეს ზერიოდი ჩვენი ცხოვ-
რებისა იყო დრო რეაქციისა, სადაც მამულის შვილი მამული-
სავე სახელით და თავისი მოძიებების სასარგებლოთ, ნატრუ-
ლობდა, რომ ჩქარა ენახა საქართველო ერთიანთ გაჩურსებული.

მაგრამ დროებსა არ ეძინა, არ იყო გაჩურსებული. ის თავის
საქმეს ნელ-ნელა აკაგუნებდა. და აკურ წამდენიმე ათი
წლის შემდეგ საზოგადოება დაწმუნდა, რომ მთელი ხალხის
გადაკეთება, განსვან-ხალხება არც მარცხ რიგით ადვილი ყოფილან
და არც სასარბილოა. ამიტომ სულ ერთი ყოფილან, რომელ
ედასედაც უნდა ლაპარაკობდო. ამიტომ შემდეგ აწავისა აქვს,
რომ მთელ ხალხს მოუგოს გული და თუ კი ლატარნიასავით
ათასში ერთ ვრცება ბუდი, მას რადანედ შევიტვირთ თავები,
და ან თითონ ეროვნული ზიკის სახე განა ისეთი სალატარნი-
აში არის, რომ ე მარცხ ადვილათ მოვიშორეთ თავიდანა?

VI

ესაა ჩვენი ცხოვრება, ამ სახით, ამ წიკტილზედა სდგას, რომ იგი თავისი მიმდინარეობითაც ვიადგება ბედს, მაგრამ ყოველი ხალხი, მოკლებული ასეთ მარდსა და ყოვლად შემდეგულ იარაღს, როგორც არის დაბეჭდილი სიტყვებ, მწერლობა, ფერ-მძიმეთ და ხანგრძლივით ებრძვის ერთ გამორჩეულ ძალას. მწერლობა იმითაა კარგი, რომ იმის შემწეობით უფრო ადვილათ, საყოველთაოთ და ვრცლათ გამოსთქვამს, ვისაც შეუძლიან, თავის აზრსა და წარუდგენს საზოგადოებას საარჩევნოთ.

ესაა მეც იმას ვიხივ, რომ ჩვენ მწერლობას ვერ მივინათ არ ჩაუსდენია თავის ხალხის გულში, რომ ენახა მისი ავ-გარჯიანობა. იმასა ჭკონია, რომ ჩვენ ხალხს თავზე აუღია ხელი და «მასსადამე» ყოველი ჭკვიანი კაცის წმინდა მოვალეობას შეადგენს — ჩააკლებინოს ქართველობას თავზე ხელი. იმათი შეცდინება ესაა იქითგან არის გაჩინოს ჩვენ საზოგადოებაში ის ნაპერწკალი, რომელიც ვითომ მარტო იმათა აქვთ, და ის ვი არ იცინ, რომ ქართველმა ხალხმა დიდი-ხანია იცის. ქართველი ხალხი ჭკმინობს თავის მამულის შეიღობას, ჩვენი „მამულის შეიღობი“ ვი ამტკიცებენ, რომ ეს სამშობლოს სიყვარული მარტო ჩვენთვის მოუციაა ზეცასა და ამიტომ შემოგტირით, გეხვეწებით, გვედრებით — ავგარკეთ, რომ თქვენ არ გიყვართ თქვენი მამული და, თუ გიყვართ, ჩვენი ტირილის მადლით შეგიყვარდით. ქართველ ხალხს მოსწონდა ეს ვაგვანური გადაკადება და ისევე მანგუნეთ ცოცხალი ნაყოფიერი საქმე, რომ მე იმასვე დავსდო ჩემი თავი. ჩვენი „მამულის შეიღობი“ ვი იმასინ, სანთლითაც ვერ იმარჯნით ქართველებში მატრეოტსა.

ახსნა წა უნდა გახდეს ამისთანა უადგილო მწერლობა ცხოვრების მოთხოვნილებასთან! მწერლობას ან ეყურობოდა უმთავრესი სასიათი თავის ხალხისა, ვერა ქსატავდეს მის აწამც თუ სულის ღრმა კვეთებას, აწამედ იმისთანა თვისებას, რომელიც უველას თვალში ეხნარება -- მოდი შენა და ამისთანა მწერლობასე სოქვი წამე მადლობინი სიტყვა, მოდი შენა და იმას საკვეველი უგბიე! საკველი კი აწა ჩასაქოლია ისეთი მწერლობა, რომელსაც ხალხის წარმატებაში აწმიუღია მონაწილეობა.

VII

ყოველ მიუდგომელ კაცს გააოცებს ის მოკლეხა, რომელსაც ჩვენა ვხედავთ ჩვენ მწერლობაში, რომორც გამოვსთქვი ჩემ სტატიაში -- «მამულის შვილი», -- აწამდის ჩვენ მწერლობას აწ გამოუგვევია და აწ გაუშინჯნია რიგინათ საანბანო ტოკრეტიუელი კითხვა -- ვინ აწის პატრიოტი სასოგადოთ. იმ სტატიაში მე განვმარტე, რომ ყოველი ადამიანი პატრიოტია, რადგან მამულის სიყვარული ბუნებითი გრძნობაა, მეოქვი, და კიდევ მრცხვენოდა, ჩვენი ლიტერატურისაგამო, რომ ამისთანა უწალო წამესე იმდენი ვილანაწაკე. მრცხვენოდა იმიტომ, რომ ის მოსახრება ჭკვანდა ამასთანა ჭკმმარტების ღაღაღებას: შჩის მოსახრმათ კომბოსტოა საჭირო, ერთხელ-ერთი ერთია, ცომის მოსახრებათ იქველი უნდაო და სხვანი. მაგრამ მოვიყვანე სილოგოზმის პირველა წასაგზავნათ, რომ იქიდგან დასკვნა გამოგვეყვანა. ეს იყო მსოლოდ ჩემი აწრი. მე ვთქვი რადგან პატრიოტობა საყოველთაო, ბუნებითი გრძნობაა, ამიტომ კაცი პატრიოს შინა მაგ გრძნობით ვერ შევა, აწამედ ქვეყნის სასარ-

დავს მამულსაო. ესეც მხრად სიტყვის მასალას, შეუძლიან გააკვიროს უდაზღვეო და უთიქრეო კაცის ტენი და ანათერს ან ეუბნება მანსუკ კაცის ჭკუეს. გარბილდისაც მიეწეება ეს სიტყვები და სტრელნიკოსაც, კატკოსაც და ნეკანსკოსაც, დობრადიობისაც და კირევესკისაც. რადესაც მწეწადი ადვიანებს ამისთანა აზრს, მისთვის უთუოდ საჭიროა განსაზღვრეს იგი. რამელი ზატრიოტობის მომხრენი ხართ — პრეგრესიულისა თუ რეაქციონულისა? აი, მხრად რადესაც ამ ეწთ-ეწთს ამოიწიკეთ, აღამაღლებთ, ააყვავებთ ყოველ-მხრეც დეტალებით, მაშინ შეგიძლიანთ «ხამაჭკრათ თქვენი მოძებების გულის სიმებს», მაშინ შეგიძლიანთ დაჭბადლო სიტყვას-ლე თქვენ თანა-მედრებში და ღვაწლსედაც მაშინ წანადგინათ თქვენი პრეტენსიები. მანამდის ვი მე, რეგორც შორადგან მაყურებელს, მაუდგომელ გამომძიებელს თქვენი მოქმედებისას, თამამათ შემიძლიან ვთქვა, რომ ღვაწლი თქვენ ღირსებასე ასე მაღლა დგას, რეგორც რა ღდა-მიწასე. დაანებთ თავი ამ ტობელ რცნებაეს. გაყარენით იმ აზრს, ვითომც ზატრიოტობა მარტო თქვენი პრაივილეგია იყოს, შეუჩივლით ბუნების განხნებს, რამელებმაც ყოველ-სულდგომელში ჩანკრვა ეს ძრეული გრძნობა. მეწმეუნეთ, გრძნობა, რამელიც აღუზრდა კაცში ბუნებას, უთრე ძრეულია, ვიდრე ისა, რამელის ჩანკრვაც გწადანთ თქვენი ნაბაჯნით. თქვენ გრძნობას დაბადება ანც შეგიძლიანთ და ანც საჭიროა. თქვენ მიეცით საზრდო მის-მის-რეულათ გამოწეობილ და დამეუულ გრძნობას ჩვენი საზოგადოებისას. აქ ანის თქვენი ღვთიური დანიშნულება და აღსასრულებელიც ანის. თუ ანა და, რასა ჭკავს, თუ ღმერთი გწწამთ, შემექმედობასაც ჩემობთ — ბაბილონის «ბოძთაშენობა» (столпотворение). ვი ან მიგვივით!

ასეთი უთავ-ბოლო მიკობ მთავრებს კიდევ იმისი ბრალდას, რომ ჩვენში მწერალს ან მთავრის თავის მოკვლევით — ბრთხილათ მოქმედებს წიგნობის საკანს, აგრეთვე მკითხველებს — სულ ერთია, წიგნობა ჩაიკლავს. მისი ბრალდას რომ მწერალი ან ცდილობს გამოაკვლიოს ეს მოკვლევა; კიდევ იმის ბრალდას, რომ ჯერ მთელ ჩვენ მწერლობას ან აქვს სისტემატიკურათ გამოჩნეული, გამოჩინებული თავისი გზა, ან აქვს თავის დანიშნულებასზე ხეობის წარმოდგენა, ან აქვს საზოგადოებრივი იდეალი და ან იცის, წიგნობა უნდა გაიყვანოს იგი თავის ცხოვრებაში. ამიტომაც შეხვედრებით ჩვენში «მამულის შეილება» ანუ მწერლებიც, ან ისე კერძო ცხოვრებაში, რომელთაც ამ კვანთესმით მამულის მოთხოვნილებანი: მთავრობას რომ თავის აგრეთებთ ქართველი ჩინოვნიკებს ჩვენს, მაშინ აუგავდეს ჩვენი ქვეყანა; სამღვდელთა განგება ქართველს ებაროს, საქართველს მეტი დროის წყალობა აღარ უნდა რა; დაჩსდა რომელსაზე სოფელში, გინდა თვით ბათუმშიც, ზატარა სკოლა — დურთმა კეთილად თვალთ გადახედდა მთელ ჩვენ ცხოვრებასა; ითქვა უანსკენელი სიტყვა საქართველს ბედნიერებისა; დამტკიცდა წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება — უჭ, შენი ვი ჭირივე, ბიჭოს, ესლა ვი ავიწიებით წელში, რაღა გვიჭირს; რომელზე მამა თავის შეილება ქართულ ენაზე ასწავლის სასკოლა საგნებს — ჭაჯან — ჯანუმი! ესლა ვი საქართველს ბედ-იღბალი დამყარდა მავარ სამიერველსედა და ბეჭინც სხვა სასტინლო მოკვლენანი. იმათ აქამდის ან იციან, რომ ამისთანა წერილმან მოკვლენათ აქვსთ წერილმანი შედეგები, რომლებიც ანც ვი არიან დასასახელებენი ხალხის უმთავრეს მოთხოვნილებებთან. იმათ ის ან იციან, რომ ხალხის ცხოვრება ზღვა არის და ემაგისტანა წვეთებით ვერ დალევთ ამას,

თუმცა კი ნათქვამია „ზღვა კოვნით დაიღუპა“. მე იმას კი
 არ ვამბობ, რომ რომელიმე ქართველმა მწერალმა თუ სხვა
 ანსაზრესზე მოქმედმა კარმა უარჯულის ეს წვეთები, უარ ჰყოლს ენა,
 „ნაჭერი ხორცისა ზიხსა შინა“ (როგორც მასეილათ ჩამჭრა (?)
 უ. ბოსლუქელმა), უარ ჰყოლს სახალხო ანუ უმაღლესი სკოლა,
 უარ ჰყოლს უნივერსიტეტი და სხვანი. არა, ჩემის აზრით, ენაც
 კარგია, სკოლაც და მეტადვე უნივერსიტეტი. ერთი კი არა
 ათი. მაგრამ უარჯულები ამათ აღმატება ისა, რასაც ქვეყანის ცხოვ-
 რების-გზა. — რადესაც მწერლობის მტკიცეთა აქვს წარმოდგე-
 ნილი ეს გზა და ამ მხრიდან უფურცებს მოკლენათა, მაშინ იმან
 იტის, რომ იგი უნდა იღვკს ზიხველ ჰქანსეულ და მაგას თა-
 ვის-თავათ მოჭყუების ის წვრილმანი მოკლენანი, რომელნიც
 ცალკე-ცალკე ჭეუას ანთმევენ უზნო, თუმცა მგონობიანი ძა-
 მულის შვილებსა. „ჯერ თავი-და-თავი, მერე ცოლი და შვი-
 ლი.“

სტ. ჭრელაშვილი.

პასუხი ჟურნალ „იმედის“ ზუგდიდელ კორესპონდენტს — უ. „კიდევ ვიტყვის“.

ამ 1882 წლის ყურნალი «იმედის» პირველ ნომერში განაცხადით თქვენდამი წარსულს წელში დაწვებულს სტატიას — „ბერიუვი მიუშვი ნებასა, თვით შეეყრება სნებასა“ — მთავრით, რომ ზუგდიდის მანქანა, თუმცა უფრო მეტათ, კიდრე სხვა მანქანა, აწუხებს ქურდობა და ავანგობა, მაგრამ ეს არც აჩავენ იცის და არც აჩავენ ამხელსა, და მეტით ბრძანებით, რომ წარსულის წლის იმედისა მე-IX ნომერში დაბეჭდილი სტატია მიმიღია მე ჩემ თავზედ, ვცდილობ თავის გამართლებას, ვეუბნები, ვინც ის სტატია დაწერა და, რადგანაც არ დაგაყენეთ და დაგაშინეთ, ამისათვის ნებულობთ თქვენ ჩემზედ რჩინდელ მართალი სიტყვის თქმას. მაგ, ვითომც მე ზუგდიდელ ვაჭრებთან რაღაც უნაი შეთანა, არსებობს ჩვენ შორის დიდი უსიამოვნება, რომელმაც, თქვენის სიტყვით, იმ ზომამდის მიადწია, რომ ყველანი ჩემს სამდურჩაგს დაჰპაჩაგობენ, რჯასში აჩავენ მიდებს, კლუბში ჩემის მიზეზით მისთვის მათ სიარული, რადგანაც მათ უშინანთ ისეთი ჩხუბებისა, რეგორც ამას წინეთ აუტყვე მე პარისოვს; შემდეგ ამისა თქვენ კლუბიდან გადაბრძანდებით მანქანის სასამართლოში, სადაც მე, ვი-

თომც დიდს დაბრკალებას ვაძლევ ვაჭრებს სავაჭრო სასურთების გამომცველის დროს და სხვ.

შესახებ სტატის პირველი ნაწილისა მე არ ვღებულობ ჩემ თავზე თქვენთან ბაას, ერთი იმიტომ, რომ, თუ მართლაც ზუგდიდის მანქანა სხვა მანქანებზე მეტათ შეწუხებულია დღეს ქუჩადგომით და ავანგაობით, ამას, თქვენს გარდა, სხვაც შენიშნავდა და კადევაც, თუ უკეთესს არა, ნაკლებს მსჯელობას მანც არ იქონიებდა, სადაც ჯერ იყო, და მეორე მისთვის, რომ ზუგდიდის პოლიციაში ბუკნი ისეთი პიჩნი მსახურებენ, რომ ივინი ჩემსა და თქვენს მფარველობას არას დროს არ საჭიროებენ.

რაცა შეეხება სტატის მეორე ნაწილს, ამასედა აი რას მოგახსენებთ: ნუ თუ თქვენის ფიქრით მკითხველი საზოგადოებისთვის არის რამე სასარგებლო ანუ სანტიერესო მასში: პეტრეას ივანე ძრეულ სძულს, თუ უყვარს, ანუ ივანე ეხვეწება პეტრეას — შენი ჭიჩიძე, მანცა-და-მანც გიყვარდე და ნიადავ ჩემი ქების მეტი არაფერი იფაზაგაოოო?...!

მე არ მსურს და არც ვძეცადინეობ ზოგიერთივით პირმოთხეობით და მოტუუუებით მოვიპოვო ერთი კაცი ანუ საზოგადოების დამოვიდებულება და მით შევიდგინო ვისიმე ჩემდამო კარგი განწყობილება; მე ამითი არ მინდა გამოვსთქვა, კითომც კარგი განწყობილების წინააღმდეგი ვიყო, მაგრამ კარგსაც და ცუდსაც, ჩემის აზრით, თავ-თავის ისტორია უნდა ჰქონდეს; ის კარგი, კარგი არ იქნება, რომელსაც კაცი მოიპოვებს სხვისი მოტუუუებით, პირმოთხეობით და ენის მიტან-მოტანით, რომელიც დღეს ჩვენ ზუგდიდში ძრეულ ფენ-გადგმული განსაჯათ...

თქვენ ბრძანებთ, უ. კორჩკისპონდენტო, რომ ვაჭრები და

მათი ლჯანობა არ მივლენ იქ, სადაც მანქანის გამკეობის სეკრეტარი — წერეთელი იქნება, რადგანაც პირველთა უმინიანთ ისეთი ჩხუბებისა, როგორც ამას წინეთ უკანასკნელმა აუტებს ბარისლავსა, და კი არ იხსენიებთ, თუ რა ჩხუბი მოხდა ჩემსა და ბარისლავს შორის, ვინ იყო დამნაშავე, ვინ იყო მღწმეობათ და რით გათავდა საქმე. რადგანაც თქვენ დაგზარებიათ ამის გამართება, ამისათვის მე თითონ მოგასხსენებთ შემოგვლებით. ბარისლავმა მართლაც წარსულ წელში, კვლავში, როგორც თქვენ უწოდებთ, ყოველის უმიზნოთ გამაჩნძდა. ამასვედ, როგორც თქვენც გცოდნიათ, შესდგა საქმე, დანიშნენ მღწმეობათ ზუგდიდელი (ქალები კი არა) ვაჭრები, რომელთაც თუც ქვეშ დამტკიცეს სასამართლოში, რომ უ. ბარისლავმა სულ ტყუილათ, უმიზნოთ გააჩნძდა წერეთელი, — წერეთელს არც კარგი და არც ავი მისთვის: არა უბასუნია რა, რისთვისაც უ. ბარისლავს, სასამართლოს დაუსწრებელი განჩინებით, აქვს მინიჭებული ჯეროვანი ჯილდო — ერთი თვის დატყულება. ესა, უ. „გიდეკვიტევი“, რას იტყვიან (არა, უკანკავათ, რას ბრძანებთ) ამასვედ: თუ მე ჩხუბი აუტეხე უ. ბარისლავს, მართალი იყო ის, — რატომ ვაჭრებმა მე არ გამამტყუენეს და ბარისლავი არ გამართლეს, მით უმეტეს, რომ, როგორც თქვენ საზოგადოათ აღიარებთ, ზუგდიდელ ვაჭრებს ვითომ ჩემი შესუდვაც კი ეჭვარებოდეთ?...

შემდეგ ამისა, ვაძლეე ჩემს თავს ნებას მოგასხსენოთ, უ. „გიდეკვიტევი“, რომ იმ ზუგდიდელ ვაჭრებს, რომელთაც განუცხადებიათ თქვენთან ჩემსვედ სამდურავი, შესახებ სავაჭრო საბუთის გამტყულის გამწელებისა, შეგიძლიანთ უჩიოთ. — ჩემი სამსახურისაგამო ბოლო-მღწმეობა აცნობონ ჩემს უფროსს და მისგან მიიღონ დაგმავლობა პრეტენზიისა, თუ

უჭირავთ ხელში სავაზა დასამტკიცებელი სახუთები. თუ არა და, უსახუთოთ რახედმე ან ვიხედმე ჯაპარაკი, რეგორც მკვლევანებათ, ისე გაივლის ხალხმე, რეგორც შარშანდელი თავლი, და ნეტავი თუ რისთვის იწყენთ თავს და ამდენს ჯაპარაკობთ?!...

პლ. შერეული.

1882 წ., 24 თებერვალს.

შუგლიდი.

ზინაური მიმოხილვა.

სიმართლის აღდგენა.—ჩვენებური ბექდვის მდგომარეობა.—სა-
ნაჯრელი ცვლილებანი.—უიშელო იშედი.

ამ მარტში ჩვენმა ნიჭიერმა პროეტმა აკაკი წერეთელმა წაი-
კითხა პირველი ლექცია ქართველი ქალის წარსულზედ. მე სრუ-
ლებით არა მწადიან ვადვიარო ჩემი აზრი ამ ლექციაზედ, მით
მომეტეუჟათ არ მინდა ჩემი შესუდულობის გამოცხადება ქარ-
თველი ქალის ისტორიულ ცხოვრებაზედ. მე მინდა გავიმეორო
რჩინდუ სიტუვა უ. აკაკისი, რომელიც სრულებით არ შეეხება
ლექციის შინაარსს და რომელშიაც ისატება მსოფლოდ უბრალო
მადლობა ლექტორის მხრით მღუდელი ჯანაშვილცხადმი. ეს სი-
ტუვები გახდაჲან: »მომეტეუჟდი ნაწიდი ისტორიული ცნობები-
სა, რომელნიც თქვენ მოისმინეთ ჩემცან, ამოვიღე მამა ჯანა-
შვილის შრომიდგან.“

რასაკვირველია, ამ პატროსნურ გამოცხადებას იოტის
ოტელათაც არ მიუტია საჩაჲი იმ შთაბეჭდილებისთვის, რომ-
ელიც იქონია უ. აკაკიმ მსმერელებზედ.

მეც თუ მოვიხსენიე ეს ამბავი, მსოფლოდ იმიტომ, რომ
ჩვენი გასეთების რეპორტიორებს, რასაკვირველია, გაძნას მიუ-
ფარებისათ ყურებზედ ხელი, რომ არ გაკოხათ ეს განცხადება

და არც გამხდარყენენ მრავალთ მის გამყდარებისა. და მართლათაგ გასეთებში სრულებით არ გამთქვეს ეს საყურადღებო გარემოება. მაგრამ, რას ვამბობ არ გამთქვეს, მეტი! არამც თუ არ გამთქვეს, არამედ ისე გამოყვანეს საქმი, ვითამც უაკაკოს თავის-თავათ, თავის შრომით და მეტადინეობით გადაუქათების გაზანტული მასალა ჩვენი წარსული ცხოვრებისა და, შემდეგ მრავალი უძილვით გატარებულ დამკებისა, შემდეგ დაუდალავი ხსრკვასა მრავალ არხებში, ამოგვრეთა მშვენიერი მარგალიტები, რომელნიც აუგია ერთ ღაზათიან ძაფზე და რომელნიც ასე მშვენიერათ წაიგითხა სახალხათ. ჭო, მართლთა უაკაკი ძალთან ნიჭიერი პოეტის, მაგრამ მღვდელმა ჭანაშვილმა რაღა დაძაგა, რომელსაც უაკაკი ვითხულობდა თითქმის მხლელად ამ მღვდელის გამოკვლევას, რომელსაც უაკაკოს ეკუთნდა მხლელად რომელი ნიჭიერი ლექტორისა, და უძიძუისი საქმი, ე. ი. თაქტებისა და მარგალიტების ამოგვრეთა, მათი გადაბმა ეკუთნდა მამა ჭანაშვილს, რაინც ადვილად თითონ უაკაკომაც?!

ეს ანხნება მხლელად დიდი ღაქიური მიდგომილობითა და ქლესიანობით გამომჩინილი ვაწის წინაშე, რაინც საზინდარნი უნდა იყოს თითონ ამ გამომჩინილი უაკაკისთვის. ანხნება აგრეთვე მითა, რომ ვაწს შრომისა-და-გვარათ ვი არ აფასებენ, არამედ მის პრაკტიკულ გამოსადგომლობით. «მეცეს უფლისა უფალსა, ღვთისა ღმერთისაო.» ვაწმა თავისი შრომა უსასუილვით და გულ-კეთილათ წარუდგინა უაკაკის, მისცა შემთხვევა ამისთანა საგანზედ ღაზანავისა და, მადლობის მაგიერ, უაკაკის წინ დაუხდავმა თაყვანისმცემლებმა დათვის სამსახური გაუწიეს—ადგენ და თითონ შრომა წართვეს მამა ჭანაშვილსა და იმას ჩამოაწესეს თავზედ. თითქო უაკაკის ღირსების საწევათ

უნდა ტყუილი ეთქვას, თორემ მას ანა ჰქონდა ნამდვილი ღირსება. და ამით უ. აკაკი, თავის უნებურათ, გამოიყვანეს მეტათუმადურ კატათ. ერთი ესეც კი არ არის ნაკლებათ გასაკვირველი, რომ გასეთების ამ გვარ სიტყუებედ თითონ აკაკიმ სმას ამ ამოღელ და არ აღადგინა ბეჭდვის წყალობით სიმართლე. შეიძლება, არ მიაქცია უურადაღება გასეთების ანგარიშს და კერ შენიშნა ასეთი წრეს გარეშე გადასული საქციელი რეპორტიორებისა.

ამიტომაც განვიძინეთ ჩვენ ამ გარემოების დასახელება, და, იმედითა გვაქვს, რომდენათაც უ. აკაკი უმაღური დაჩიება თავის მომხრე რეპორტიორებისა, იმდენათ მადლობას გამოგვიტყუდებს ჩვენ ამ სიმართლის აღდგენისათვის.

* * *

ამას წინეთ გავგასინის მთავარ-მართებელმა, თავადმა დონდუკო-ვოლსკოვმა დაიბანა აღვიღებრივი ბეჭდვის წარმომადგენლები და ძისტა მათ წინადადება, რომ წარუდგინონ თავისი აზრი აქაურ მწერლობასედ და აგრეთვე აზრი სასურველ ცვლილებასედ, ცუზურის საქმეებზედ, მის აწინდელ ხასიათზე და სანატრელ მომავალზედ; მე ეს მოსსენება მხოლოდ შინაურულათ მექნება სახეში, და არა ოფიციალურათ. ამით შეიძლება გაიზომოს, თუ რა სივრცისაა საზოგადოათ ბეჭდვის და კერძოათ ზრუნვისააღური ბეჭდვის შევიწროება, რომელსაც გძნობენ. მის მდგომარეობის და, ჩვენდა სასიხარულათ, მწერლობის ბედ-იღბლის გაუმჯობესებას უნდა მოველოდეთ. რუსეთის ზოგიერთ საზოგადოებრივ ორგანებს ისე გაუჭირდათ საქმე, რომ უნდა ხელი აეღოთ თავიანთ საქმეზე, უნდა დაკუთვლიყვნენ, გაჩემებულყვნენ და თავი დაენებებინათ პატრონის შრომისათვის. ეს საქმე დაემატათ ისეთ უურადაღ გასეთებს,

რამეღნიც უწინასწარა ცენსურის ქვეშ იბეჭდებოდნენ. პრე-
 ვინციანაჲური ბეჭედა ხომ საშინელ საცადაობაში იყო. მაგრამ
 საზოგადოთ რუსეთის პრევინიციანურ ბეჭედსაც რამ თავი და-
 ვანებოთ, თითონ ჩვენ ქვეყანაში საკმარისი მაგალითები გვაქვს.
 მწერალი იძულებული იყო და არის ესლაც ილაშჩაკოს «დასა-
 თიანი» ანგდოტები, სადაც არავითარი ტენდენცია არ მოიპო-
 ვება თითონ განსვენებული დიოგენის ფარნით, — ილაშჩაკოს
 სხვა-და-სხვა უმანკო ზღაპრები. დღეს ჩვენი საზოგადოება
 სრულებით მოკლებულია თავის უმთავრესი მოთხოვნილების გა-
 მოსათქმელ იარაღს. თითონ მისმა ბრწყინვალეებამ, დონდუკო-
 ვოლსაკოვმა, ალვიანმა, რამ მწერლობას დიდი სამსახურის გა-
 წევა შეუძლიან არამც თუ საზოგადოების წინაშე, არამედ მთავ-
 რობისსაცაო, რადგან მთავრობას არ შეუძლიან ცხოვრების პირ-
 და-პირ განცნობა ბეჭდვის დაუხმარებლათაო, — იმედი უნდა
 გვექონდეს გაუმჯობესობისაო.

* * *

რა ცუდილებანიც საზოგადოთ საჭარბი არიან წერა-ბე-
 ჭდვისათვის, იმაზედ ჯაშაჩაკიც არა ღირს, რადგან ეს ჯაშაჩა-
 კი იქნება «ხმაღ მღაღაღებულისა უდაბნოსა შინა». ამიტომ ეს
 საგანი დარჩეს ისევე ოცნებაში და ვინაიტროთ მეტათ წინარი
 და უბრალო რამ, — თუ მთელმა აზრმა არა, აზრის ნაგლეჯმა
 მაინც მაღწიოას ხალხე რთგორც საზოგადოების ისე მთავ-
 რობის ყურამდის. ეგება მაშინ მაინც ხალხისა და ინტერესი მი-
 ეტეს პრევინიციანურ ბეჭედს, ვქონდეს რამე მნიშვნელობა ცხო-
 ვრების მიმდინარეობასეუდ, ეკითხებოდეს იმასაც და ხმა მიენი-
 ჭოს თავის გარ-შემოტრემულ გარემოების გასადასათიანებლათ
 და რამე სანაღთის შემოსატანათ პრევინიციანურ სიბნელეში.
 ჯერ-ჯერობით ეს მცირე რამა გვექონდეს სანატრელათ და ღმე-

რისაც ექნას, რომ თავადი დონდუგოვ-გოტსაკოვის რედაქტორების დახარების მსჯევეს ჩვენებური ბეჭდვის შეღავათი თუნდაც ამ მხრით, რომ ჩვენშიაღ ვწეკალს შექმდეს თავის აზრის გამოთქმა.

* * *

მართალია, მთავარ მართებულმა განაცხადა თავისი წადილი ბეჭდვის დახმარებისა, მაგრამ წადილის აღსრულებას საქმე. და ეს აღსრულებაც ესწინდელ დროში თითქმის წარმართულებულია. ესაა ისეთი მწარე გაჭიმება ტრიალებს მთელი რუსეთის იმპერიის ტერიტორიაში, რომ მართებულმა დაჩინია ჯერ-ჯერობით მსოფლიო დაპირებანი, დასამშვიდებელი, სასაგების აღსადგენი სიტუებო. ეს მხარე ეტყობა თითონ იმ სიტუვას, რომელიც წარმოსთქვა მთავარმართებულმა რედაქტორებთან. მისი სიტუვის უმთავრესი აზრი იმაშია, რომ, მართალია ბეჭდვს ბევრი კარგი მხარე სჭირს, მაგრამ ცენსურა უნდა დაჩინეს თავის ძალაშია და თქვენ შეგიძლიანთ იფიქროთ მსოფლიო იმასეა, უმთავრესი ცენსურა აქ დაჩინეს, თუ, უთანხმების გასარჩევანთ, აქაური ცენსურა ექვემდებარებოდეს პეტერბურგის კომიტეტსა. ჩვენის აზრით ეს ისეთი კითხვაა, რომელიც სრულყოფით არ გვაძლევს ნუგეშს ჩვენი მოწოდების უფლის დაპატარავებისას. —

ტატალა.

„იველის“ უოჩხტა.

თბილისში. ლიტერატორებს.

„იველის“ შექებაშია ტყიდვან გუჩდღელი გამაგდო და შიგ თბილისში შემაგდო. მოდაწაჴკეებმა შექნეს ყვირილი. „კაკა-კაზმა“ და „დღრუბამ“ მოუტიეს თავიანთი მწეკრები. თურმე, ნუ იტყვიოთ და, ეს რხები მხდალები ყოფილან, კისეკში გბილის ჩაკლებს ვერ გაუბდნიათ, წასწდომიან გუდში და გბილებში შეჩხენიათ მხოლად ცოტარდენი ბურტული, — გუჩდღელი ვი გაქცეულა. ჩივისამებჩ ნადირობისა, მთლად ეს გუჩდღელი ეკუთუნის „იველს“ და მხოლად მის გუდი „კაკაკას“ და „დღრუბას“. ამისათვის, ვინცრება დაიჭირეს ვინმე, ვთხოვთ — „კაკაკას“ და „დღრუბას“ მის გუდის მეტი აჩა აჩგუნეს-ჩა, ჩადგანაც ძალიან ლაწირაკი მწეკრები ჴყოლიათ...

ქუთაისში. 3 — და — კ — ს.

თქვენი «ზოდი» საბაჴოში გადადნობილი შეიქნა და გამადგა ტყვიან-ნარკვი. ტყვია, რგოტრც საკლავი მასალა, დარჩა იქ, დანარჩენი ვი გიბრუნდებოთ. თუმცა აჩაფერი სასიამოვნო იქნება თქვენთვის, ვიცით, რამ ნასეკარი წონადა «ზოდისა» მოგვივით;

მაგრამ მოთმინება იქონიეთ და ეცადეთ ტყვიის მაგივრად თქვენ «ზოდებში» წამალი გაურჩიეთ ხელში, რომელიც არ შეადგენს საკვავ მასალას და უურებს კი ატექტივებს სამიზნოს, რადგან იფუთქებს ხელში.

ფუტდღში. შავი-ზღვის-პირელებს

ერთი თქვენი თანამომხეთაგანი, უ. მხედანი, გვატყობინებს, რომ ამ წლის პირველ იანვარს ერთ მეგრულს მოუტანია თავისთვის საცოლო ამ უკანასკნელის დედ-მამის უნებურათ და მას აქეთ სასლში ჰყავს ჯვარ დაუწერელია. ახლა სასძლოს შობლები სჩივიანო, თუ ჩვენი ქალი ჯერ ასაკოვანი არ არისო, (თუმცა ასაკს გადასულიც არისო), განაგრძობს იგი, და არ შეეძლოს მომტაცებელს ჯვარის დაწერაო. იმ კაცის გარემოებაში რომ მე ვიუჯო, აბოლოკებს მხედანი, სასძლოს დიდის პატივით შეუვამ ცხენზედ, მივართმევ მის შობლებს და მადლობას შევსწირავ ამდენი ხნის თხოვებისათვისაო. რადგანაც შავი-ზღვის-პირის მცხოვრებლებში სშირად ხდება ხელში ამ გვარი შემთხვევა—საცოლოს მოტაცება და მას თან მოსდევს დიდი დავი-დაწაბა, ამისათვის უ. მხედრისაგან გამოგონილ საშუალებას დიდ მნიშვნელობას ვაძლევთ ზ გურჩევთ უკვლავ იქაურ სასძოლებს იქონიონ მხედველობაში და, ვინიცობას სასძოლების შობლებმა ან ნათესაებმა ჯვარის წერის ნება არ მისცენ ხელში, იხმარონ როგორც ნახვენებია...

კეთილ-შობილებს

ძალიან სშირად შეიქნა ჩვენში კეთილ-შობილებისგან კე-

თიღ-შობილები ისაღმი შეუწაცხების მიუენება, თუ მამულის თა-
ბაზედ, თუ ქალები წყალობით. ესლანდელი სამართლის წესით
გმუფილები მიება აბა რა კეთილ-შობილის საქმეა, რად
განაც მის წინაშე კეთილ-შობილი და ანა კეთილ-შობილი
თანასწორნი არიან. სატყუარის ხმაკებაც ხომ აკრძალული
არა, სამწუხაროდ მათდა. ამისათვის ერთ კეთილშობილს
გამოუგონია ანალი საშუალება კეთილ-შობილურათ ჯავრის
ამოყრისა, რომელსაც, სასიქადულოდ მისდა, გუნიარებთ ევე-
ლა ჩვენ კეთილ-შობილებს, ლისის მთის ძირში ერთ ქართ-
ვულ კეთილ-შობილს ხემეც კეთილ-შობილისათვის რაღაც შეუ-
წაცხება მიუენება. ნემცტი კეთილ-შობილი დაჭვირების კეთილ-
შობილურათ ჯავრის ამოყრას და მალეც შეუსრულებია. დაუქი-
რაკება ამას ექვსი სამხედრო სამსახურის გაცე, დაუჭვრინების
ის ქართველი კეთილ-შობილი სასამართლოს წინ, რადგანაც ნა-
მდვილ კეთილ-შობილს სასამართლოსი არ უნდა ემინოდეს,
წაუქვინებისა და ერთი ჯამი ბაქოს წყარების წყალი, შეზა-
გებული გამოუთქმელ სუნელკვან ნივთთან, შირში ჩაუსხმევი-
ნებისა...

გორში. ახალ-გაზდობას.

შირბის შესრულება იმდენათ პატრონურ ღირსებათ მიუ-
ღია ჩვენ ხაღსს, რომ ანდაზათვი გადაქცეულა: შირბა ვაცს
ცოლს წაართმევს. მეც, რომელიც ქართველი, კადუდგომლათ
მივსდეკ ამ ანდაზას და ვასრულებ შეძლებისამებრ ჩემს თქვენ-
დაში შირბას შესახებ «სიტყვისა», რომლის მოხსენებაც აღ-
გითქვით ჩემის «გაბინეტიდგან» აკაკის პატრი-საცემლად თქვენ-
გან გამართულ სადილზედ. მაგრამ, სანამ ამ «სიტყვას»

წამოგოსთქვამდე, მსუქს მოგასსენათ მიხედა, თუ რისთვის
ვიყავი იმ ნადიმობის დროს განუშებულად შინ - წყლიანი
თევზივით. ამის მიხედა ის გახლდათ, რომ მე მსუქდა,
რაც კი შეთქვა — შეთქვა მართალი და სუსტად გახლდათ იმ სე-
შუალებასზედ, რომელიც ხელთ უნდა ეპყრას მართლის მთქმელს.
ჩვენი ანდას ამბობს, მართლის მთქმელს ცხენი მზათ უნდა
ჭყავდესო, სთქვას თუ არა — შეკვდეს და გააჭყნოსო. მე კი, სწო-
რე მოგასსენათ, იმ დროს იქ, ცხენი კი არა, ტყვედღით მატა-
რებდით წამოსასვლელი ფასიც არ მომეძეოდა. აქ კი, ჩემ ავაბი-
ნეტში», გული შიგნითა მარჯს და აღარავინა არ შევიდობა ..
ახა, სმენა იყოს და გაგონება!

ვინატრი, თქვენი ის თანაგრძნობა,
რომელიც აგას გამოუცხადეთ,
არ უფთვილიყოს მატრანბანობა,
რადცა ძველათ თქვენ შემოგწამესთ, —

ანუ ვისიმე რანბანობა,
თავის საქებრად გამოგონილი;
არამედ იყოს ნამდვილი გრძნობა,
გულ-წრთულობასზედ თვით მოყოლილი.

ვინატრი, გრძნობა საქმეთ შეგცვლადესთ,
არ გამხდარიყოს ნაკლებნი სხვასზედ;
ერთობა, ძმობა თქვენ მოგცემოდესთ
და დამდგარიყოს ცხოვრების გზაზედ, —

რომელიც გახდა ქვეყნისა მიზნათ,
 კაცობრიობას დიდებას ნიშნავს,
 რომელმაც იცნო ის ნამდვილ კაცად,
 ვინც უკვლავ კაცში ჭხედავს თავის ძმას.

—

ვინატრი გუფით, მტკიცეთ შეგებნით
 ხეუნთა წინაპართ ერთი თვისება,
 რომელსაც, კგონებ, არც თუ ვი იცნობთ, —
 მასში ვი სუთუვს მათი ღიწმუნება:

—

იმროდენ მანად დანაგრულთათვის, —
 წაღა შემთხვევა ვი მართხვდა, —

—

მას გაუმარჯოს, ვინც ადვას ამ ტხას,
 ანუ არ ადვას, მაგრამ დაადგეს,
 აცოცხლოს სეტყამ იგი მჩაყალ ჟამს;
 რომ მავალითათ სხვას გამაადგეს!!!...

რედ.

1882 წლის ჟურნალ „იმედზე“ ხელის მოწერა მიიღება ქ. თბილისში — მხოლოდ რედაქციაში, რომელიც იმყოფება კუკიაში, მეორე თუშანიშვილის ქუჩაზედ, ნემენცების სასაფლაოსთან, № 12.

გარეშე მცხოვრებელთა შეუძლიანთ დაიბარონ ჟურნალი ამ აღრესით: **Въ Тифлисъ, въ редакцію грузинскаго журнала «ИМЕДИ».**

ფასი წლიურის გამოცემისა	გაგზავნით სხვა ქალაქებში და თბილისში შინ მიტანით	— — —	8 მან.
ნახევარი წლისა	— — — — —	— — —	4 მ. 50 კ.
სამი თვისა	— — — — —	— — —	2 მ. 50 კ.
ცალკე ნომერი ღირს	— — — — —	— — —	1 მ.

ვისაც ჟურნალი მისდისთ და ხვედრი ფული ჯერ არ შემოუტანიათ, ვთხოვთ ძალე გამოკზავნონ.

ვისაც რომელიმე ნომრები ჟურნალისა არ მისვლიათ, ან არ მიუვიდესთ, ვთხოვთ გვაცნობონ და დაკარგული წიგნები გაეგზავნებათ ხელახლად.